

Sámedikki 2014 bušeahtta

Mearriduvvon juovlamánu 5. b. 2013

Ášši 054/13

SÁMEDIGGI
SAMETINGET

Ávjovárgeaidnu 50
9730 Karasjok/Karášjohka
Telefovdna +47 78 47 40 00
samediggi@samediggi.no
www.samediggi.no

Sámediggi 2013
1. almmuhus

Ovdasiidogovva: Making Waves

ISBN: 978-82-91200-17-0

1	ÁLGGAHUS	9
2	VÁLDOSISDOALLU	11
2.1	ÁLGGAHUS	11
2.2	GIELLA	11
2.3	KULTUVRA	12
2.4	GIRJERÁDJU	12
2.5	MÁHTTU	12
2.6	DEARVVAŠVUOHTA JA SOSIÁLA	13
2.7	AREÁLAT JA BIRAS	13
2.8	KULTURMUITOSUODJALUS	13
2.9	EALÁHUSAT	14
2.10	REGIONÁLA OVDDIDEAPMI	14
2.11	SÁMI OVTTASBARGU JA RIIKKAIDGASKASAŠ BARGU	14
3	RÁMMAEAVTTUT	15
3.1	ÁRVOVUOĐDU	15
3.2	SÁMEDIKKI EKONOMALAŠ RÁMMAEAVTTUT	16
3.2.1	OLLISLAŠ JUOLLUDUS SÁMEDIGGÁI	16
3.2.2	SÁMEDIKKI EKONOMALAŠ RÁMMAJUOGADUS	17
3.2.3	VÁIKKUHANGASKAOAMIT	18
3.2.4	NJUOLGGODOARJAGAT	18
3.2.5	OHCANVUĐOT DOARJAGAT	18
3.2.6	LÁGAT JA ŠIEHTADUSAT – EKONOMALAŠ RÁMMAEAVTTUT	19
3.2.6.1	EØS- njuolggadusat	19
3.2.6.2	Váldošiehtadus sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin	19
3.2.6.3	Duoji váldošiehtadus	19
3.3	LÁGALAŠ JA STRUKTUVRRALAŠ RÁMMAEAVTTUT	20
3.3.1	DÁ SSEÁRVU	20
3.3.2	IEŠMEARRIDANVUOIGATVUOHTA	20
3.3.3	OVTTASBARGU	20
3.3.3.1	Ovttasbargošiehtadusat gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin	20
3.3.3.2	Sámi parlamentáralaš ráđđi	21
3.3.3.3	Riikkaidgaskasaš ovttasbargu	21
4	GIELLA	22
4.1	VÁIKKUHANGASKAOAMIT SÁMEGILLII	22
4.1.1	EKONOMALAŠ VÁIKKUHANGASKAOAMIT	22
4.1.2	HÁLDDAHUSLAŠ RESURSSAT - GIELLAJUOGUS	22
4.2	OVDDASVÁSTÁDUS JA RÁMMAEAVTTUT SÁMEGILLII	23
4.2.1	SÁMEDIKKIS LEA OVDDASVÁSTÁDUS SÁMEGIELA OVDDIDEAMIS	23

4.2.2	GOVVA DAS MOVT SÁMEGIELA DILLI LEA	24
	Sámi almmolaš čielggadeapmi	25
4.3	GIELLAGEAVAHEADDJIT	25
4.3.1	GELBBOLAŠVUOHTA	25
	Stipeanda ohppiide geain lea sámeigiella fágan joatkkaskuvllas.....	26
4.3.2	GIELLAFÁGALAŠ OVDÁNEAPMI	27
	Hupmansyntesa.....	27
	Sámi Giellagáldu	28
	Sátnegirjiid ja sátnelisttuid digitaliseren.....	29
	Čállinrávagirji - ođđa almmuhus.....	29
4.4	SÁMEGIELA GEAVAHEAPMI	30
4.4.1	DIHTOMIELALAŠ JURDDAŠEAPMI SÁMEGIELA BIRRA	30
	Sámi giellakampánja.....	31
4.4.2	SÁMEGIELA HÁLDDAŠANGUOVLU	31
	Guovttegielatvuodadoarjja	32
	Čállin- ja lohkanveahkki vuorasiidda	33
4.4.3	SÁMI GIELLAGUOVDDÁŽAT	34
	Doarjja sámi giellaguovddážiidda.....	35
4.4.4	GIELLAPROŠEAVTTAT	35
	Doarjja giellaprošeavttaide.....	35
5	KULTUVRA.....	37
5.1	KULTUVRRA VÁIKKUHANGASKAOAMIT	38
5.1.1	EKONOMALAŠ VÁIKKUHANGASKAOAMIT	38
5.1.2	HÁLDDAHUSLAŠ RESURSSAT – KULTURJUHKOSIS.....	38
5.2	ČIELGASIT OVDDASVÁSTÁDUS SÁMI KULTUVRII	39
5.3	BUORIT RÁMMAEAVTTUT SÁMI DÁIDDÁRIIDDA	40
	Sámi dáiddáršiehtadus	42
	Doarjja sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnaide.....	43
	Doarjja musihkkii ja girjjálašvuhtii.....	44
	Girječállin	44
	Doarjja kulturdoaimmaide	45
5.4	SÁMI KULTURÁSAHUSAT ARENAN SÁMI KULTUVRRA GASKKUSTEAMIS JA VÁSIHEAMIS	46
	Doarjagat festiválaide	47
	Doarjagat teáhteriidda	48
	Doarjagat museaide	48
	Doarjagat kulturviesuide ja kulturgaskkustanáhusaide	50
	Doarjagat dáidda- ja kulturgaskkustanarenaide	51
	Doarjagat sámi lágádusaide	51
	Ásahusovdánahhtinprográmma	52
5.5	SÁMI VALÁŠTALLAN	52
	Doarjagat sámi valáštallamii	53
5.6	SÁMI MEDIAT	53
	Doarjagat sámi mediafálaldagaide.....	54
6	BIBLIOTEHKA.....	55

6.1	BIBLIOTEHKA VÁIKKUHANGASKAOAMIT	55
6.1.1	HÁLDDAHUSLAŠ RESURSSAT - BIBLIOTEHKAJUOGUS	55
6.2	GASKKUSTANDOAIBMA	56
6.2.1	DOARJJA SÁMI GIRJEBUSSIDE.....	57
6.3	BIBLIOTEHKAOVDDIDEAPMI	57
7	MÁHTTU	59
7.1	VÁIKKUHANGASKAOAMIT OHPPUI.....	60
7.1.1	EKONOMALAŠ VÁIKKUHANGASKAOAMIT	60
7.1.2	HÁLDDAHUSLAŠ RESURSSAT – BAJÁSŠADDAN- JA OAHPAHUSOSSODAT	60
7.2	MÁNÁIDGÁRDI	61
7.2.1	MÁNÁIDGÁRDDI SISDOALLU.....	61
7.2.2	GIELAMOVTTIIDAHTTIN MÁNÁIDGÁRDDIS	62
7.2.3	GIELLALÁVGUNMODEALLAT	62
7.2.4	SÁMEGIELAT BARGIID REKRUTTEREN	63
7.2.5	PEDAGOGALAŠ ÁVDNASAT, STOHKOSAT JA OAHPPANRESURSSAT.....	64
7.2.6	OVTTASBARGU JA OKTAVUOHTA GASKAL RUOVTTU, MÁNÁIDGÁRDDI JA SKUVLLA	64
	Doarjja sámi mánáidgárdefálaldahkii	65
7.3	VUOĐDOOAHPAHUS.....	67
7.3.1	SÁMI SKUVLLA SISDOALLU JA ÁRVOVUOĐDU.....	68
	Sámi oahpponeavvuskádat - Ovttas- Aktan- Aktesne.....	69
	Doarjja oahpporesurssaid ráhkadeapmái.....	69
	Matematihka oahpponeavvu jorgaleapmi ja heiveheapmi dárogielas sámegilli	70
	Doarjja máttasámi terminologijja- ja oahpponeavvoovddidanbargui	71
	Doarjja árbevirolaš máhttui ja sámi meahccegeavaheapmái vuodđoskuvllas	72
	Sámi oahpaheaddjifierpmádat	73
7.3.2	SÁMI OHPPIID VUOIGATVUOĐAT JA OAHPPANBIRAS	73
7.3.3	LÁGALAŠ JA STRUKTUVRRALAŠ OAHPAHUSRÁMMAT	74
7.3.4	SÁMEDIKKI ROLLA JA VÁLDIT	74
7.4	ALIT OAHPPU JA DUTKAN.....	75
7.4.1	REKRUTTEREN ALIT OHPPUI JA DUTKAMII	75
	Stipeanda alit ohppui	76
7.4.2	SÁMI ALIT OAHPPU	77
7.4.3	SÁMI PERSPEKTIIVA ALIT OAHPPUS NATIONÁLA DÁSIS	77
7.4.4	SÁMI DUTKAN	78
	Sámi luonddudoalu gelbbolašvuodđaguovddáš	78
	Árbedieđuid vuogádatlaš kárten.....	79
7.4.5	SÁMI PERSPEKTIIVA DUTKAMIS	79
8	DEARVVAŠVUOHTA JA SOSIÁLA	81
8.1	VÁIKKUHANGASKAOAMIT DEARVVAŠVUHTII JA SOSIÁLII.....	81
8.1.1	EKONOMALAŠ VÁIKKUHANGASKAOAMIT	81
8.1.2	HÁLDDAHUSLAŠ RESURSSAT – DEARVVAŠVUOĐA JA SOSIÁLAJUOGUS	81
8.2	OVTTAÁRVOSAŠ DEARVVAŠVUOĐA- JA SOSIÁLABÁLVALUS	82

Geavaheaddjifálaldagat boarráset sámiide	85
Sámi doavttersearvi	86
Doarjja dearvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide	86
8.3 OVTTAÁRVOSAŠ MÁNÁIDSUODJALANBÁLVALUS	87
8.4 DÁ SSEÁRVOSAŠ HEAHTEDIEÐIHANBÁLVALUS	88
8.5 SÁMI HUMÁNA BIOLOGALAŠ ÁVDNASAT	88
9 AREÁLAT JA BIRAS.....	89
9.1 AREÁLA JA BIRRASA VÁIKKUHANGASKAOAMIT	89
9.1.1 EKONOMALAŠ VÁIKKUHANGASKAOAMIT	89
9.1.2 HÁLDDAHUSLAŠ RESURSAT – AREÁLA- JA BIRASJUOGUS.....	90
9.2 RÁMMAEAVTTUT.....	90
Doarjja Protect vuodđudussii	91
9.3 AREÁLAHÁLDDAŠEAPMI	92
9.4 LUONDDURESURSAT.....	93
9.5 LUONDDUŠLÁDDJIVUOHTA	93
9.6 DÁLKKÁDAT	94
10 KULTURMUITOSUODJALUS	96
10.1 VÁIKKUHANGASKAOAMIT KULTURMUITOSUODJALUSSII	96
10.1.1 EKONOMALAŠ VÁIKKUHANGASKAOAMIT	96
10.1.2 HÁLDDAHUSLAŠ RESURSSAT - KULTURMUITOSUODJALUSJUOGUS.....	97
10.2 SÁMI KULTURMUITTUID RÁMMAEAVTTUT	97
10.3 HÁLDDAŠEAPMI	98
Doarjja kulturमितосуодjalussii.....	100
Nuortasámi kulturbiras Nuortalaš gilis.....	101
10.4 OAINNUSINDAHKAN	101
11 EALÁHUSAT	103
11.1 VÁIKKUHANGASKAOAMIT EALÁHUSAIDE.....	104
11.1.1 EKONOMALAŠ VÁIKKUHANGASKAOAMIT	104
11.1.2 HÁLDDAHUSLAŠ RESURSSAT – EALÁHUSJUOGUS.....	104
11.2 VUOÐÐOEALÁHUSAID RÁMMAEAVTTUT.....	105
11.2.1 EKONOMALAŠ VÁIKKUHANGASKAOAMIT	105
Doarjja vuodđoealáhusaide	107
11.3 GEASUHEADDJI BÁIKEGOTTIT	108
Doarjja ealáhusaide ja fitnodatovddideapmái	109
11.4 KULTUREALÁHUSAT	110
Doarjja duodjeealáhusa ovddideapmái ja dasa rekrutteremii	112
Doarjja Duodjeinstituhtii	112
Gealbovuđot kulturealáhusa ovddideapmi	112
Duoji ealáhussiehtadus.....	113
11.5 ÁRVOHÁHKAN JA OÐÐAÁSAHEAMIT	113

Doarja árvoháhkamii ja ođđaásahemiide.....	115
Gelbbolašvuoda buorideapmi ja čuovvoleapmi	115
11.6 EALÁHUSOVDDIDANDOARJAGA DOAIBMAGUOVLU (SED-GUOVLU)	116
12 REGIONÁLAOVDDIDEAPMI.....	118
12.1 EKONOMALAŠ VÁIKKUHANGASKAOAMIT REGIONÁLAOVDDIDEAPMÁI.....	118
Regionálovdidanprošeavttat	119
13 SÁMI OVTTASBARGU JA RIIKKAIDGASKASAŠ BARGU.....	120
13.1 VÁIKKUHANGASKAOAMIT SÁMI OVTTASBARGUI JA RIIKKAIDGASKASAŠ BARGUI	120
13.1.1 EKONOMALAŠ VÁIKKUHANGASKAOAMIT	120
13.1.2 HÁLDDAHUSA RESURSSAT – VUOIGATVUOĐAID JA RIIKKAIDGASKASAŠ ÁŠŠIID JUOGUS	120
13.2 RIIKKAIDGASKASAŠ BARGU	121
Doarja riikkaidgaskasaš bargui	121
Doarja sámi dásseárvoorganisašuvnnaide.....	122
Álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánsa.....	122
14 EARÁ DOAIBMABIJUT	124
14.1 EKONOMALAŠ VÁIKKUHANGASKAOAMIT EARÁ DOAIBMABIJUIDE.....	124
14.2 SÁMEDIKKI KONFERÁNSSAT	124
14.3 SÁMIIDE GUOSKI STATISTIHKKA NORGGAS	124
14.4 BÁLKKAŠUMIID JA STIPEANDDAID JUOHKIN	125
14.5 ČIELGGADEAMIT JA ÁRVVOŠTALLAMAT.....	125
14.6 SÁMEDIKKI 25 JAGI ÁVVUDEAPMI	125
15 POLITIHKALAŠ DÁSI DOAIBMAGOLUT	127
15.1 POLITIHKALAŠ DÁSI DOAIBMAGOLUT	127
Sámedikki dievasčoahkin.....	127
Sámedikki dievasčoahkinjođihangoddi	127
Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi.....	128
Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR)	128
Sámediggeráđđi	128
Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)	128
Sámedikki vuorrasiidráđđi.....	128
Sámedikki váiddalávdegoddi	129
15.2 VÁIKKUHANGASKAOAMIT DIEVASČOAHKKINJODIHANGOTTI GEAVAHUSSII	129
15.2.1 HÁLDDAHUSA RESURSSAT – DIEVASČOAHKKINSTÁBA.....	129
15.2.2 VÁIKKUHANGASKAOAMIT DIEVASČOAHKKINJODIHANGOTTI GEAVAHUSSII.....	129
Doarja Sámedikki politihkalaš joavkkuide.....	129
Doarja opposišuvnna bargoeavttuide	130
Doarja sámi váldoorganisašuvnnaide.....	130

Doarjja organisašuvnnaide, bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis 130

16 HÁLDDAHUSDÁSI DOAIBMAGOLUT132

16.1 SÁMEDIKKI HÁLDDAHUS 132

16.1.1 SÁMEDIKKI KÁNTORMÁLLE 133

16.1.2 ORGANISAŠUVDNAKÁRTA 134

16.1.3 HÁLDDAHUSOSSODAT (HÁL) 134

16.1.4 GULAHALLANOSSODAT (GUL) 135

16.2 ELEKTROVNNALAŠ DOARJJA HÁLDDAŠANREIDU 135

1 Álggahus

Sámediggi lea sápmelaččaid álbmotválljejuvvon orgána Norggas.39 áirasa välljejuvvojit sápmelaččaid, sápmelaččaid gaskka juohke 4 jagi. Manjimus váлга lei 2013:s. Sámedikki bušeahhta lea huksejuvvon juolludemiid nala maid ráđđehus juolluda stáhtabušeahhtas ja mii láidesta Sámedikki doaimmaid bušeahhtajagis. Sámediggi rahčá beassat duohta šiehtadallansadjái ráđđehusain bajit ekonomalaš rámmaid birra iežas doaimmaheapmái.

Sámedikki bušeahhta muitala makkár politihkalaš geainnu mii háliidit ahte Sámediggi galgá čuovvut. Sámediggi áigu vuoruhit nu ahte lea vejolaš čađahit doaibmabijuid maid mii oaivvildit leat dárbbaslaččat sihkkarastit sámi beroštumiid. Árvalus lea huksejuvvon juolludemiid nala maid ráđđehus juolluda Sámediggái, ja das leat maid láidesteamit juolludemiide maidda guovddáš eiseválddiin leat láidesteamit.

Sámediggi galgá leat vuosttažin dahkat premissaid nu ahte sáhtá láchit dili sápmelaččaide vai sáhttet sihkkarastit ja ovdánahttit iežaset giela, iežaset kultuvrra, ja servodateallima. Sámediggi áigu sihkkarastit ahte Sámediggi lea sámi álbmoga várás. Iežamet barggu čađa áigut mii dustet ja vára váldit buot sápmelaččain. Bargu galgá čađahuvvot rahpasit, gulahallama bokte sámi servodagaiguin ja gulahallama bokte eará álbmotválljejuvvon orgánaiguin ja eiseválddiiguin.

Sámedikki doaimmaheapmi lea viiddis ja das leat mánga hálddašanovddasvástádusa, earret eará Sámediggeválggaide, ekonomalaš doarjagiid juogadeapmi mat bohtet Stuoradikkis, vuodđoskuvlla oahppoplánain osiid mearrideapmi ja sámi kulturmuittuid hálddašeapmi kulturmuittolága ektui.

Sápmelaččat leat álgoálbmogat njealji riikkas. Oktavuođas sápmelaččaid gaskka riikkarájáid rastá lea vealtameahhtun mearkašupmi árbevieruid seailluheamis ja sámi oktavuođa ja girjáivuođa ovddideamis. Sámediggi áigu rahčat nannet dán ovttasbarggu riikkarájáid rastá Sámi Parlamentáralaš ráđi bokte.

Lea dehálaš ahte álgoálbmotmihttu vuhtiiváldojuvvo našunála ja riikkaidgaskasaš forain. Dán jagi lágida ON máilmmikonferánssa álgoálbmogiidda. Sámedikkis leat vuordámušat dása ja mii áigut iežamet ládje váikkuhit dasa ahte dat buorit bohtosat globála ráhkkanahhti álgoálbmotkonferánssas mii lágiduvvui Álttás 2013:s, viidásetfievrriduvvojit ja čuovvoluvvojit sihkkarastindihti doaimmalaš sajusteami olmmošvuoigatvuođain ja álgoálbmotvuoigatvuođain boahteáiggis.

Norgga stáhta lea álgoálggus huksejuvvon guovtti álbmoga eatnamii, sápmelaččaid ja dážaid. Dát mielddisbuktá ahte sámi gielas ja kultuvrras galget leat seamma ovdánahttinvejolašvuođat ja suddjen seamma dásis go dáža gielas ja kultuvrras leat. Jus galgá sáhttit duohtandahkat iešstivrejumi sápmelaččaide, de fertet mii sihkkarastit materiálalaš vuoigatvuođavuođu sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii. Álbmotrievtti bokte lea Norgga eiseválddiin geatnegasvuohta konsulteret sápmelaččaiguin áššiid birra mat gusket sámi servodahkii. Sámedikkis lea maid oktavuohta Norgga stáhtain gulahallančoahkkimiid bokte ja čoahkkimiid bokte ovttaskas áššiid birra. Sámediggi lea guhkit áiggi bargan oazžut áigái bargovugiid bušeahhtakonsulteremii. Dát lea ášši mii ferte čielggaduvvot jođánepmosit.

Dásseárvu ja ovttadássásašvuohta leat vuodđun sámedikki doaimmaheamis. Sámediggi galgá láchčit dili nu ahte sihke nissonat ja dievddut buot agiin leat ovttadássásaš bealit sámi servodagas. Ii oktage galgga vealahuvvot iežas etnalašvuođa, našunála álgovuolggasaji, čearddalašvuođa, liikeivnni, giela, oskku, eallinoainnu dahje seksualálaš sojuid dihti.

2 Váldosisdoallu

2.1 Álggahus

Sámediggi ásahuvvui dainna ulbmiliin ahte sihkkarastit sápmelaččat galge oažžut dásseárvosaš meannudeami. Sámeigiella ja sámi kultuvra adnojuvvojit álgovuolggalažžan Norggas ja danne lea sápmelaččain vuoigatvuohta oažžut seamma suodjalusa ja ovdáneami go dárogiella ja dáža kultuvra. Sámediggi galgá leat ovddimus eaktudeaddjin láchčimis dasa ahte sápmelaččat besset gáhttet ja ovddidit iežaset giela, kultuvra ja servodateallima.

Sámediggi áigu sihkkarastit dakkár Sámedikki mii lea sámi álbmoga várás. Bargumet bokte mii áigut vuhtiiváldit ja fuolahit buot sápmelaččaid. Bargu galgá dahkkojuvvot rahpasit, gulahaladettiin sámi servodagaiguin ja gulahaladettiin eará álbmotválljen orgánaiguin ja eiseválddiiguin.

Sámedikki bušeahtha čájeha dan politihkalaš háltti maid mii háliidit čuovvut. Bušeahtha lea maid min doaibmaplána bušeahhtajahká. Evttohus lea vuođđuduvvon daidda juolludemiide maid ráđđehus addá Sámediggái, ja maidái daidda juolludemiide maidda guovddáš eiseválddit leat bidjan čanastagaid.

2.2 Giella

Sámedikkis galgá 2014:s leat nannosit ja čielgasit ángiruššan sámi gillii.

Sámiid riekti oahppat, geavahit ja ovddidit iežaset eatnigiela, leat vuđolaš vuoigatvuođat, mat vuos eai leat duohtandahkkon ollu sápmelaččaid ektui. Ollu sápmelaččain lea leamaš dárogiella eatnigiellan mánggaid buolvvaid čađa. Lea hástaleaddji movttiidahttit dán joavkku aktiivvalaččat oahppat sámeigiela. Sámedikki mielas lea dárbu ahte eiseválddit, rámmaeavttut ja ovddasvástádusjuohku sámi gillii čielggaduvvojit. 2014:s áigu Sámediggi ásahit lávdegotti man bargun galgá leat čielggadit ja buktit evttohusaid movt sáhtta buoridit lágaid, ovddasvástádus-, bearráigeahččo- ja dárkkistandoaimmaid, resursadili ja gelbbolašvuođadili sámi gielas. Lávdegoddi galgá maid guorahallat galgá go ásahuvvot áittardeaddjiorgána sámi giela hárrái.

Giellagelbbolašvuođa olahit lea stuora hástalus buot servodatsurggiin. Dát oidno erenoamážit oahpahussuorggis, dearvvašvuođasuorggis ja riektivuogádagas. Sámediggi áigu rahčat lasihit rekruterema sámeigielat olbmui, ja dan sivas lasihan stipeandda ohppiide geain lea sámeigiella fágan joatkkaskuvllas.

Sámi giellaguovddážiin lea dehálaš rolla sámeigiela ovdánahttimis. Giellaguovddážat leat dehálaš ja beaktillis ovttasbargoguoimmit Sámedikkis vai sáhtta čađahit giellapolitihka. Giellaguovddážiid hástalusat leat go váilot einnostahtti rámmaeavttut. Sámediggi áigu dan sivas lasihit doarjagiid sámi giellaguovddážiidda 2014:s.

2.3 Kultuvra

Sámedikki ovdasvástáduš sámi dáidaga ovddideamis lea fuolahit ahte dáiddáriin leat buorit ja einnostanvejola rámmaeavttut iežaset doibmii. Sámedikki ja Sámi dáiddárráđi gaskasaš dáiddáršiehtadus lea áhahuvvon dan várás ahte ovttas dáiddáriiguin bargat vuoruhemiiguin mat nannejit sámi dáidaga. Sámediggi lea nannen dáiddáršiehtadusa ángiruššan várás sámi dáidagiin.

Sámi girjjálašvuohta lea sihke kultur- ja gielladoaibmabidju. Sámediggi áigu movttiidahttit eanebuid almmuhit girjjiid. Danne mii leat várren ruđaid prošehtii man ulbmil lea rekrutteret čáliid geat čállet sámegillii.

Sámi áhahusat leat deatalaš oassálastit ja ovttasbargoguoimmit sámi dáidda- ja kultureallima ovddideamis. Sámediggi addá doarjagiid ollu iešguđetlágan áhahusaide, mat juohke okta iežas vugiin lea mielde váikkuheamen dasa ahte mii beassat muosáhit sámi dáidaga ja kultuvrra. Sámediggi lea dán jagi bušehtas erenoamážit háliidan lasihit doarjaga daidda áhahusaide maid mii vuordit bohtet ođđa visttit, dakkár go Saemien Sijte ja Beaivváš Sámi Našunálateáhter, go mii háliidit doarjut daid organisašuvnnaid doaimmaid.

Sámi prentosat leat mielde nannemin sámi mediafálaldaga ja nu dat leat buorit gielladoaibmabijut. Daerpiet Dierie/Lullisámi girkobláđđi lea áidna preanttus lullisámegillii. Sámediggi háliida váikkuhit dasa ahte bláđđi sáhtta viidáseappot ovddiduvvo ja danne mii lasihit doarjaga bláđđái.

2.4 Girjeráđju

Girjerájut ja sámi girjebusset leat deatalaš gáldut sámi gillii, kultuvrii ja historjái. Sámedikki girjeráđju galgá leat dakkár girjeráđju mii nanne ja ovddida girjeráđjofálaldaga sámi álbmogii. Sámediggi addá dál njuolgo doarjaga gávccii sámi girjebussii. Ulbmil doarjagiin lea addit buriid ja álkes olahahtti sámi girjeráđjobálvalusaid olles sámi álbmogii ja earáide.

2.5 Máhttu

Sámediggi áigu nannet mánáidgárdiid nu ahte dat sáhttet sihkarastit buriid bajásšaddaneavttuid kvalitatiivva buori sámi mánáidgárdefálaldaga bokte. Sámediggi oaidná maid dárbbu doarjut giellalávgunmánáidgárdiid ja áigu erenoamážit ángiruššat geahččaluvvon ja doaibmi modeallaid váldit sisa guovttegielatoahpahussii oassin sámi mánáidgárdefálaldaga buorideamis. Sámediggi lasihan doarjaga sámi mánáidgárdefálaldahkii. Dan doarjjaortnegis vuoruhuvvojit earret eará “hupmanpáhkat” pedagogalaš veahkkeneavvun mánáidgárdái.

Dálá servodahkii mearkkaša hui ollu sáhttit duođastit, viidáseappot fievrredit ja gáhttet sámi árbedieđu boahhte buolvvaide. Danne mii áigut joatkit ja lasihit doarjaga árbedihtui ja meahcásteapmái vuodđoskuvllas, mii lea leamaš hui bivnuhit ohcanvuđot ortnet.

Oahpaheddjiin, skuvlajođiheddjiin ja skuvlaeaggáidii dakkár skuvllain main lea sámi oahppofálaldat, maid fertejit leat arenat ovddidanbargui ja gelbbolašvuođajuogadeapmái. Sámi oahpaheaddjifierpmádat áhahuvvui 2013:s dán várás. Sámediggi doarju dán fierpmádaga ásaheami dán jagi bušehtas.

Sámi servodat dárbbáša fágaolbmuid geain lea máhttu sámi gielas ja kultuvrras. Seammás lea stuorra gilvu daid studeanttaid alde, geain lea dakkár máhttu. Sámediggi váikkuha alit oahpu stipeanddaid bokte dasa ahte studeanttat váldet sámi alit oahpu ja ahte studeanttat geain lea sámi giellagelbbolašvuohta, váldet alit oahpu. Gulahaladettiin ovddasvástideaddji departemeanttain ja iešguđet forain oassálastima bokte Sámediggi bargá dan ala ahte sámi perspektiiva váldojuvvo mielde alit ohppui ja dutkamii.

2.6 Dearvvašvuohta ja sosiála

Sámedikki dearvvašvuođa- ja sosiálapolitihka mihtomearri lea ahte sámi álbmogis galgá leat dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalus, seamma láhkai go álbmogis muđui ge. Eaktun dán mihtomeari sihkarastimii lea máhttu ja gelbbolašvuohta mánggakultuvrralaš áddejumis ja sámi gielas ja kultuvrras buot dásiin. Danne mii bargat dan oččodit gulahallama ja ovttasbarggu bokte bajimus dási eiseválddiiguin ja eará oassálastiiguin.

Sámi mánáin lea vuoigatvuođat mat bohte ovdan Norgga lágain ja riikkaidgaskasaš soahpamušain. Dát nannejit sámi mánáid vuoigatvuođa beassat geavahit iežaset kultuvrra, giela ja oskku. Sámediggi bargá dan ala ahte sámi mánáid giella ja kultuvra gáhttejuvvo go sii leat almmolašvuođa fuolahusas.

Sámediggi áigu bidjat stuorát fuomášumi humána biologalaš ávdnasiid hálddašeapmái ja geavaheapmái, ja áigu bargat dan ala ahte sámi álbmoga vuoigatvuođat fuolahuvvojit dán barggus.

2.7 Areálat ja biras

Resursaguovllut, luonddušládđjiivuohta, kulturmuittu ja kultureanandagat leat deatalaččat sámi ávnaslaš kulturvuđđosii. Danne lea areálaid, luondduriggodagaid ja luonddušládđjiivuođa hálddašeapmi ja mo mii vuhtiiváldit dálkkádatrivdamiid deatalaš sámi kultuvrra ja servodateallima gáhttemii ja ovddideapmái.

Sámedikki barggus areála- ja birasáššiiguin áigu Sámediggi deattuhit dan ahte sihkarastojuvvo sámi oassálastin sámi guovlluid luondduriggodagaid geavaheami, hálddašeami ja gáhttema oktavuodas.

2.8 Kulturmitosuođjalus

Kulturmuittuid sihkarastin ja dan máhtu gaskkusteapmi mii doppe lea, lea deatalaš dasa ahte sihkarastit sámi kultuvrra ja dan fievrridit viidáseappot. Sámediggi eaiggáduššá kulturbirrasa, Nuortalaš siidda, Njávdamis. 2014:s mii áigut nannet ja ovddidit dán áidnalunddot birrasa.

Sámi kulturmitosuođjalusas dárbbášuvvojit min mielas mánga prinsihpalaš čielggadeamit sámi kulturmuittuid hálddašeami oktavuodas. Earret eará ii leat Sámedikki rolla kulturmitosuođjalusas formálalaččat čielggaduvvon ja eahpečielga ráfáidduhttinrádjá sáhtta guhkit áiggi vuollái buvttihit váttisvuođaid hálddašeami dáfus.

2.9 Ealáhusat

Sámediggi rahčá háhkat nana ja máŋggabealat ealáhusaid mat leat huksejuvvon sámi kultuvrra, luonddu ja birra nala, ja mat atnet dain ávvira, ja šaddet vuodđun ealli báikegottiide gos olbmot háliidit orrut.

Meahcásteapmi lea dehálaš oassi sámi ealáhusain. Sámediggi sávvá eanet profešunála doaimmaheddjiid meahcásteamis. Dán háliida vai gelbbolašvuohta lassánivččii ja buvttadanovddideami ja ođasmahttima dihtii.

Kulturealáhusat leat stuora áŋgiruššansuorgi ealáhusain 2014:s. Mii háliidit lasihit profešunalitehta ja gelbbolašvuođa kulturealáhusain ja ásašuvvon fierpmádagain kulturealáhusbargiid váste. Mii háliidit maid ovddidit gánnáhahttivuođa kultur- ja kulturvuđot ealáhusain.

Sámediggi áigu maid buoridit ovttasbarggu ja rámmaeavttuid soames suohkaniiguin.

2.10 Regionála ovddideapmi

Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadusat Finnmárkku fylkkagielddain, Romssa fylkkasuohkaniin, Nordlándda fylkkasuohkaniin, ja lullisámeguovlu (Nordlándda, Davvi- ja Lulli-Trøndelága ja Hedmárkku) fylkkasuohkaniiguin. 2013:s vuolláičállojuvvui ovttasbargošiehtadus Romssa suohkaniin. Sámediggi áigu 2014:s oččodit ovttasbargošiehtadusa Áltá suohkaniin. Sámediggi áigu aktiivvalaččat čuovvolit ovttasbargošiehtadusa Romssa suohkaniin. Sámediggi áigu maid viidásetfievrridit ovttasbarggu mii lea álggahuvvon Oslo suohkaniin jahkásaš ovttasbargočoahkimiid bokte gávpotráđiin, main lea erenoamáš fokus sámi mánáide, nuoraide ja vuorrasit olbmuide.

2.11 Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Sámediggi bargá dainna ulbmiliin ahte álgoálbmotdimenšuvdna fuolahuvvo nationála ja riikkaidgaskasaš forain ja ahte áššit main lea mearkkašupmi álgoálbmogiidda, ovddiduvvojit sihke sisriikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat. Áltá 2013 konkrehta čuovvoleapmin áigu Sámediggi leat mielde váikkuheamen ahte máilmmiviidosaš koordinerenjoavku sáhtá čađahit iežas bargamušaid ON álgoálbmot máilmmikonferánssa ektui 2014:s.

Sámi dásseárvoorganisašuvnnat leat rájaidrasttideaddji organisašuvnnat. Addin dihtii organisašuvnnaide eanet einnostanvejolaš rámmaeavttut áigu Sámediggi 2014:s addit bistevas doaimmadoarjaga dáid organisašuvnnaide.

3 Rámmaeavttut

3.1 Árvovuodđu

Sápmelaččat leat okta álbmot, geain lea iežaset giella, kultuvra ja historjá. Mis lea dáid dihtii riekti iešmearrideapmái ja riekti ovdánahttit iežamet kultuvrra, iežamet giela ja servodaga. Sámediggi áigu buoridit ja ovddidit sámi servodagaid mat leat huksejuvvon sámi árvvuid nala. Sámi árvvut oavvilduvvojit dán oktavuodas miellaguottut ja ipmárdus mat leat vuodđun min vuoruhemiide ja válljemiidda, ja mat sáhttet ipmirduvvot oktasazžan sámi servodagaide.

Sámedikki mielas galget sápmelaččat ieža beassat hálddašit vássánaiggi, stivret dálá áiggi ja hábmet boahteáiggi iežamet eavttuid mielde. Dát riekti mearkkaša maid ahte mis ovttas earáiguin lea ovddasvástádus sihkkarastit ovttađassásašvuoda, solidaritehta ja ráfalaš ovttaseallima olbmuid ja olmmošjoavkkuid gaskka.

Bušeahatabarggus lea maid áigeovuoddil geassit ovdan árvvuid nu go sámi giella, kultuvra ja árvvusatnin iežas ja eará kultuvrrain, ja ovttasbargu ja solidaritehta. Bušeahatabarguid ja politihka bokte sáhtta Sámediggi láchit dili sámiide vai sii ieža sáhttet ovddidit iežaset identitehta ja identitehtaimárdusa. Vuodđojurdda Sámedikki ceavzimis lea háhkat ovttađassásašvuoda beroškeahttä etnalaš gullevašvuoda demokrátalaš vuogádaga mielde.

Sámediggi háliida mánggabealat ja ceavzilis servodagaid. Danne galgá Sámediggi leat mielde ovddideamen ja nannemin sámi giela, kultuvrra ja ealáhusaid, ovddidit sámi beroštumiid go dat lea guoskevaš, ja bealuštit sámi beroštumiid go dat leat vuostálagaid eará beroštumiiguin.

Buot olmuin lea eatnigiella vuđolaš árvi ieš alddis, maid ii dárbbas eará áššiin bealuštit. Eatnigiela čađa definerejuvvo kultuvra ja ovttaskas olbmo gullevašvuoha dasa. Sámi giella čatná sámi álbmoga oktii, beroškeahttä sáhtta go olmmoš geavahit giela aktiivvalaččat vai ii. Sámi giela ipmárdus oktasas árbin ja oktasas árvun lea vuodđun das ahte defineret sámi oktasasvuoda. Sámi kultuvra ja giella nannejit oktiigullevašvuoda ja identitehta ja buvttadit gullevašvuoda sámivuhtii. Čielga giellapolitihkka ja aktiivvalaš kultuvra leat vuđolaš árvvut vai sáhtta ovddidit ja nannet sámivuoda.

Sámediggi deattuha ahte gudneáŋgirvuodain oazžut eanet iešmearrideami čuovvu maiddái ovddasvástádus iežas boahteáiggis. Dat mearkkaša ahte mii leat geatnegahttojuvvon gáhttet daid vejolašvuodaid mat leat min rikkis gielas ja kulturárbbis ja dain guovlluin gos mii ássat. Dakkár áiggis mas lea stuorra beroštupmi ovddidit davveguovlluid, berre min gullevašvuoha árbevirolaš sámi ássanguovlluide dagahit min ovddasvástideaddji ovttasbargoguoibmin dan ovdáneamis mii dáhpáhuvá davvin. Sámediggi háliida ahte álgoálbmogiid árbediehtu lea mielde politihkkaovddideamis sihke nátionála dásis ja rádjerastideaddji perspektiivvas.

Iežas duogáža ja iežas kultuvrra árvvusatnin lea buohkaid vuodđoárvu. Sámediggi galgá leat mielde váikkuheamen dasa ahte sámi servodaga árvvut árvvusadnojuvvojit. Riikkarájaid rastásaš oktiigullevašvuoha lea árvun ja ággan Sámedikki riikkaidgaskasaš bargui, erenoamážit oktiigullevašvuoha eará álgoálbmogiiguin.

3.2 Sámedikki ekonomalaš rámmaeavttut

2014:s juolluduvvui 886 miljon ruvnu sámi áigumušaide stáhtabušehta bokte. Sámediggi sámiid álbmotválljen orgánan hálddašii 401 miljon ruvnu dán juolludeamis. Sámedikkis ii leat mielmearrideapmi ii sturrodagas ii ge juohkimis ruđain mat bohtet stáhtabušehtas sámi áigumušaide. Dán ferte atnit duođalaš sisabahkeminn dan iešmearrideapmái mii sámiin berrešii leat riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja šiehtadusaid vuođul.

Stuorradiggi lea Sámeálbmotfondii várren 75 miljon ruvnu oktasaš buhtadussan daid vahágiid ja dan vearrivuođa ovddas maid dáruiduhttinpolitihka lea dagahan sámi álbmogii. Sámeálbmotfoanda mearkkaša ollu sámi álbmogii, ja dán foandda juolludemiid bohtosat berrešedje almmuhuvvot almmolašvuhtii.

Sámediggái ii gusto bruttobušeterenprinsihppa ja dat Sámedikki ekonomijahálddašeami váldoinstruksa galgá čuvvojuvvot, maid Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanta lea mearridan, geahča Sámelága § 2 -1, 3.lađđasa. Dat mearkkaša ahte stáhta ekonomijianjuolggadusat ja mearrádušat ekonomijastivrema birra stáhtas, maiddái gustojit Sámediggái.

3.2.1 Ollislaš juolludus Sámediggái

Tabealla 3.2.1 Juolludus departemeanttain (1000 ru)

Cilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	% erohus
Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodep. - OHD	233 650	259 460	259 460	265 540	6 080	2,3 %
Olgoriikadepartemeanta - OD	0	650	0	0	0	-
Máhttodepartemeanta - MD	36 518	37 723	37 723	39 043	1 320	3,5 %
Máhttodepartemeanta - MD	14 179	14 647	14 647	15 160	513	3,5 %
Birasgáhtendepartemeanta - BD	3 093	3 195	3 195	3 307	112	3,5 %
Kulturdepartemeanta - KD	70 379	72 702	72 702	77 202	4 500	6,2 %
Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta - DFD	5 800	6 036	6 036	5 247	-789	-13,1 %
Mánáid-, dásseárvu- ja searvadahttindep. - MDD	1 000	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
EBD	4 000	6 000	6 000	6 000	0	0,0 %
Juolluduvvon buohkanassii	368 619	401 413	400 763	412 499	11 736	2,9 %
Sámeálbmotfoanda	5730	2536	2536	5000	2464	97,2 %
Juolluduvvon buohkanassii	374 349	403 949	403 299	417 499	14 200	3,5 %

Sámedikki ollislaš bušehttarámma lea lasihuvvon 14 200 000 ruvnuin Sámedikki 2013 reviderejuvvon bušehta ektui ja juohkása ná:

- 2 550 000 ru sámi kultuvrii ja gielladoaimbajuide.
- 11 650 000 ru dahje 2,9 % bálká- ja haddegoargnumii.

Stuorradiggi lea juolludan 75 miljon ru Sámeálbmotfondii. 2014 rájes geavahuvvojit dábálaš, jahkásaš juolludeamit reantomodealla sadjái. 2014 várás juolluduvvo 5 miljon ru. Jahkásaš juolludeapmi bušehtas dahkkojuvvo válgáigodaga vuoruhemiid ja ánggirusšansurggiid mearrádušaid vuođul.

31.12.2012 muttus leat Sámeálbmotfoandda sestojuvvon reanttut 10 482 308 ru.

Jahkái 2014 várrejuvvo 7 800 000 ru Sámeálbmotfoandda jahkásaš juolludeamis ja sestojuvvon reanttuin, juogaduvvon čuovvovaš kapihttaliidda:

- 1 000 000 ru hupmansyntesii, kap. 4.3.2.
- 1 000 000 ru sátnegirjjiid ja sátnelisttaid digitaliseremii, kap. 4.3.2.
- 1 700 000 ru giellaprošeavttaide, kap. 4.4.4.
- 1 450 000 ru girjjálašvuhtii, kap. 5.3.
- 500 000 ru prošehtii man ulbmii lea rekrutteret čálliid geat čállet sámegillii, kap. 5.3.
- 1 000 000 ru árbedihtui ja sámi meahcásteapmái vuodđoskuvllas, kap. 7.3.1.
- 650 000 ru árbedieđu systemáhtalaš kártemii, kap. 7.4.4.
- 500 000 ru stipeanddaide alitohppui, kap. 7.4.1.

Boazodoallošiehtadusas fievrriiduvvo Sámediggái jahkásaččat 2 000 000 ru mii galgá geavahuvvot boazodoalu lasseealáhusaide.

Eanadoallošiehtadusas fievrriiduvvo Sámediggái jahkásaččat 4 000 000 ru mii galgá geavahuvvot ealáhusdoaimmaide eanadoalus.

3.2.2 Sámedikki ekonomalaš rámmajuogadus

Tabealla 3.2.2. Čoahkketabealla - Sámedikki boađut ja golut buohkanassii

(1000 ru)

	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
Doaibmagolut						
Departemeanttaid juolludusat	368 619	401 413	400 763	412 499	11 736	2,9 %
Departemeanttaid juolludusat	2 536	2 536	2 536	5 000	2 464	97,2 %
Sámeálbmot foandda reanttuid álggaheapmi	3 194	4 749	4 749	2 800	-1 949	-41,0 %
Doaibmaboáđuid submi	374 349	408 698	408 048	420 299	12 251	3,0 %
Váikkuhangaskaomit						
Váikkuhangaskaomit	245 463	274 525	279 775	285 860	6 085	2,2 %
Váikkuhangaskaomiid submi	245 463	274 525	279 775	285 860	6 085	2,2 %
Doaibmab. submi - váikkuhangaskaomit	128 886	134 173	128 273	134 439	6 166	4,8 %
DOAIBMAGOLUT						
Politiikalaš dási doaibma	31 440	34 673	34 423	31 067	-3 356	-9,7 %
Hálddahusa doaibma	94 440	98 000	98 258	103 372	5 114	5,2 %
Doaibmagoluid submi	125 880	132 673	132 681	134 439	1 758	1,3 %
DOAIBMABOÁÐUS	3 006	1 500	-4 408	0	4 408	-100,0 %
JAHKEBOÁÐUS	3 006	1 500	-4 408	0	4 408	-100,0 %

3.2.3 Váikkuhangaskaoamit

Sámediggi juogada čuovvovaččat váikkuhangaskaomiid váldopoasttaide 2014:

Tabealla 3.2.3 Čoahkketabealla váikkuhangaskaoamit

(i 1000 kr)

Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Juogad. %	Erohus 14 - Rev 13	% erohus
Giella	65 486	74 615	76 565	80 965	28,3 %	4 400	5,7 %
Kultuvra	91 772	92 602	94 452	102 568	35,9 %	8 116	8,6 %
Girjerádju	7 184	8 455	8 455	8 711	3,0 %	256	3,0 %
Máhttu	36 129	40 680	41 680	39 653	13,9 %	-2 027	-4,9 %
Dearvvašvuolta ja sosiála	3 507	3 981	3 631	3 531	1,2 %	-100	-2,8 %
Areálat ja biras	1 000	1 500	2 000	2 000	0,7 %	0	0,0 %
Kulturmuutosudjalus	3 764	2 650	2 650	2 900	1,0 %	250	9,4 %
Ealáhus	23 499	35 432	35 082	37 684	13,2 %	2 602	7,4 %
Regiovdnaovddideapmi	6 163	3 000	3 000	2 500	0,9 %	-500	-16,7 %
Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu	1 250	6 708	7 758	1 796	0,6 %	-5 962	-76,8 %
Eará doaibmajut	5 709	4 902	4 502	3 552	1,2 %	-950	-21,1 %
Submi	245 463	274 525	279 775	285 860	100,0 %	6 085	2,2 %

Váikkuhangaskaomiid váldopoasttat leat fas dárkileappot čilgejuvvon kapihttaliin 4 – 14.

Sámedikki váikkuhangaskaomiide gullet njuolggodoarjagat organisašuvnnaide ja ásahusaide, iešguđege ohcanvuđot doarjjaortnegat ja doarjagat mat leat muddejuvvon šiehtadusaid bokte ja prošeavttat iežamet hálddus.

Stáhta ekonomiijanjuolggadusat geatnegahttet Sámedikki fuolahit dan ahte doarjagat hálddašuvvojit ulbmillaččat ja beaktiis vugiin. Diesa gullá maid geatnegasvuolta bearráigeahččat ja gávnnahtit ortnegiid maiguin duođaštit ruđaid geavaheami dohkálaččat.

3.2.4 Njuolggodoarjagat

Lagabui daid ovttaskas ortnegiid birra mat juolluduvvojit njuolggá Sámedikki bušehta bokte, oainnát Sámedikki njuolggodoarjagiid njuolggadusain. Sámediggeráđđi mearrida dáid njuolggadusaid.

Sámediggeráđdis lea fápmudus seamma fágakapihttalis geavahit eará láhkai njuolggodoarjagiid mat eai leat geavahuvvon ja njuolggodoarjagiid mat leat gessojuvvon ruovttoluotta Sámediggeráđđi galgá bušehttajagis addit dieđuid Sámedikki dievasčoahkkimii jus ruđat geavahuvvojit eará láhkai.

3.2.5 Ohcanvuđot doarjagat

Sámedikki bušehta ohcanvuđot doarjagiid ovttaskas ortnegat leat lagabui čilgejuvvon Sámedikki ohcanvuđot doarjagiid njuolggadusain. Sámediggeráđđi mearrida dáid njuolggadusaid.

Sámediggeráđis lea fápmudus eará láhkai geavahit gitta 20% dain ruđain mat leat várrejuvvon bušeahas. Fápmudus ii guoskka váikkuhangaskaomiide maid dievasčoahkkinjođihangoddi hálddaša, Sámeálbmotfondii ja doaibmagoluide. Sámediggeráđi galgá bušeahhtajagis addit dieđuid Sámedikki dievasčoahkkinii jus ruđat geavahuvvojit eará láhkai.

Sámediggeráđis lea fápmudus čađahit dárbbaslaš rievdadusaid ohcanáigemeeriin.

Sámedikki doarjjaáššiid váiddagoddi lea sámediggeráđi dahkan mearrádusaid váiddaorgána dahje dan orgána masa sámediggeráđi fápmuda válddi.

Sámedikki doarjjaáššiid váiddagoddi lea dievasčoahkkingotti dahkan mearrádusaid váiddaorgána.

3.2.6 Lágat ja šiehtadusat – ekonomalaš rámmaeavttut

3.2.6.1 EØS- njuolggadusat

EEO-šiehtadus lea šiehtadus gaskal Norgga, Islánda ja Liechensteinna nuppi bealis ja EU-riikkaid ja Eurohpá searvevuoda nuppi bealis. EEO-šiehtadusa bokte lea Norga čadnojuvvon EU siskkit márkaniid. EEO-šiehtadusa ulbmil lea nannet beliid gaskasaš gávppašeami ja ekonomalaš čatnasemiid oktasaš gilvoeavttuiguin ja oktasaš njuolggadusaid čađahemiin. EEO-láhka čađaha Norgga rievttis EEO-šiehtadusa guovddáš mearrádusaid, earret eará stáhtadoarjjanjuolggadusaid. Stáhtadoarjjanjuolggadusat lea dat seammá Norggas go EU:s.

Go Norga lea searvan EEO-šiehtadussii, de lea Norga dohkkehan vassis ráddjemiid nátionála politihka hábmemis, nu go stáhtadoarjjasuorggis ja guovlopolitihka suorggis. EEO-šiehtadus ii atte vejolašvuoda spiehkastit stáhtadoarjjanjuolggadusain go guoská doarjagiidda ovddidit sámi dahje eará álgoálbmogiid beroštusaid.

Go stáhtadoarjja sáhtta heađuštit márkaniid ja nu váikkuhit EEO-guovllu ovttasdoaibmamii, de lea stáhtadoarjja dábálaččat gildojuvvon, muhto doppe leat mánnga spiehkastaga mat suvvet dakkár doarjagiid, mat ovddidit servodatlaš ja politihkalaš ulbmiliid. Sámedikki doarjjaortnegat leat hábmejuvvon nu ahte dat guorrasit EEO-njuolggadusaide.

3.2.6.2 Váldošiehtadus sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin

Sámediggi lea 2004:s dahkan váldošiehtadusa sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin mat ovddastuvvojit Sámi dáiddárráđi bokte. Ulbmilin lea ovddidit buori ja girjás sámi kultureallima ja láhčit diliid sámi girjjálašvuoda, musihka, dánsuma, teáhtera, filmma, govvaáidaga ja dáiddaduoji dahkamii ja gaskkusteapmái. Dáiddáršiehtadus siskkilda oktasaš doaibmabijuid dáiddasuorggis mat čađahuvvojit oasálaččaid gaska sohppojuvvon ekonomalaš rámmaid siskkobealde. Juohke jagi sohppojuvvo šiehtadus sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin.

3.2.6.3 Duoji váldošiehtadus

Sámediggi lea 2005:s dahkan váldošiehtadusa duodjealáhusa várás duodjeorganisašuvnnaiguin Riikkaorganisašuvdna Sámiid Dujiin ja Duojáriid ealáhusserviin. Šiehtadusa ulbmilin lea ovdánahttit duoji buorebut gánnáhahti ealáhussan ja vai nagodivččii eanet vuovdit iežas buvttaduvvon gálvvuid. Dakkár ovdánahttin gáibida ahte biddjojuvvo eanet deaddu gelbbolašvuoda bajideapmái, buvttavddideapmái, vuovdaleapmái ja vuovdimii. Sámediggi šiehtada jahkásaš ealáhusšiehtadusa

duoji váste, mas leat doaibmabijut maid ulbmilin lea ovdánahttit ealáhusa nu ahte dat dávista daid politihkalaš mihttomeriide ja njuolggadusaide, maid Sámediggi áiggis áigái mearrida.

3.3 Lágalaš ja struktuvrralaš rámmaeavttut

3.3.1 Dásseárvu

Ovttadássásašvuohta ja dásseárvu lea vuodđun Sámedikki doibmii. Sámediggi bargá dan ala ahte juksat ovttadássásaš sámi servodaga mas nisssonolbmui ja almmáiolbmui leat seamma vuoigatvuođat, geatnegasvuođat ja vejolašvuođat. Vai juvssašeimmet duohta ovttadássásašvuođa, de lea muhtun diliin dárbu čađahit iešguđet doaibmabijuid nisssonolbmuid ja almmáiolbmuid várás. Ovttadássásašvuohta guoská buot servodatsurggiide ja galgá leat integrerejuvvon oassi Sámedikki barggus. Danne bohtet ovttadássásašvuođa doaibmabijut ovdan bušehta iešguđet fágakapihttaliin. Sámediggi áigu 2014:s bidjat ovdan ođđa doaibmaplána ovttadássásašvuođa várás.

3.3.2 Iešmearridanvuoigatvuohta

Sápmelaččain lea iešmearridanvuoigatvuohta álbmotrievtti vuodul. Sámedikkis lea, sápmelaččaid bealis, váldi mearridit iežamet politihkalaš oainnu ja ovddidit iežamet ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami. Min iešmearridanvuoigatvuohta bohtá ovdan eiseváldiid geatnegasvuođas konsulteret buot áššiin mat gusket sápmelaččaide. Ráđđehusa ja Sámedikki gaskasaš šiehtadusa vuodul lea mearriduvvon konsultašuvdnaprošedyrat gaskal stáhta eiseváldiid ja Sámedikki. Iešmearrideapmi bohtá maidái ovdan iešstivrejumis, láhkamearriduvvon váldečadaheamis dain áššiin mat gusket min siskkáldas ja báikkálaš áššiide.

3.3.3 Ovttasbargu

3.3.3.1 Ovttasbargošiehtadusat gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin

Sámediggi dárbaša ovttasbargat earáiguin juksan dihtii bohtosiid barggusteamet.

Ovttasbargošiehtadusaid bokte fylkkagielddaiguin šiehtaduvvo dat ovddasvástádus mii regionála eiseváldiin galgá leat sámi giela, birrasa, ealáhusaid ja servodatovddideami ektui.

Guovttegielatvuođadoarjja sámegiela hálddašanguovllu gielddaide ja fylkkagielddaide lea Sámedikki bušehta stuorámuš váikkuhangaskaoapmepoasta. Danne lea Sámediggái hui deatalaš ahte doarjjaoažžut jukset dan mihttomeari maid Sámediggi lea bidjan guovttegielatvuođaruđaide. Sámediggi lea 2013:s vuolláičállán ovttasbargošiehtadusaid buot daid gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin, mat gullet sámegiela hálddašanguovlui. Šiehtadusaid ulbmil lea ahte gielddat ja fylkkagielddat galget láchit dilálašvuođaid dasa ahte sápmelaččain galgá leat vejolaš seailluhit ja ovddidit gielaset hálddašanguovllus. Áigumuš šiehtadusaiguin lea juksat bistevaš ovttasbarggu gaskal Sámedikki ja buot gielddaid ja fylkkagielddaid sámegiela hálddašanguovllus.

Sámediggi lea 2013:s vuolláičállán ovttasbargošiehtadusa Romssa suohkaniin.

Ovttasbargošiehtadusa mihttomeari lea gáhttet sámi giela ja kultuvrra Romssa sámi álbmoga várás. Viidáseappot láchá ovttasbargošiehtadus dilálašvuođaid rahpaset ja dorvvoleappo gulahallamii gaskal Romssa suohkana ja Sámedikki dakkár áššiin mat gusket sápmelaččaide.

3.3.3.2 Sámi parlamentáralaš ráđđi

Sámi parlamentáralaš ráđđi lea sámedikkiid gaskasaš parlamentáralaš ovttasbargoorgána Suomas, Norggas ja Ruotas. Ruošša bealde sápmelaččat oassálastet bistevaččat ovttasbargui. Ráđđi galgá bargat áššiiguin mat gusket sápmelaččaide riikkarájaid rastá. Ovttasbarggu ulbmil lea oktiiheivehit sámi jiena riikkaidgaskasaččat, erenoamážit go guoská riikkaidgaskasaš álgoálbmotpolitihkkii. Sámi parlamentáralaš ráđđi hálddaša prinsihpalaš oaiviliid ja beroštusaid mat ovddiduvvojit ja bealuštuvvojit riikkaidgaskasaš arenain.

3.3.3.3 Riikkaidgaskasaš ovttasbargu

Oktiigullelašvuhta ja solidaritehta eará álgoálbmogiiguin lea dagahan ahte sápmelaččat leat árijjalaččat ovddidan áššiid riikkaidgaskasaš orgánain, erenoamážit ON:s, ovddidan ja čuovvolan dihtii soahpamušaid, julggaštusaid ja eará gaskaomiid mat nannejit álgoálbmogiid olmmošvuoigatvuođaid. Sámediggi bargá ovttas eará álgoálbmogiiguin ovddidan ja suodjalan dihtii álgoálbmogiid vuoigatvuođaid ja beroštumiid riikkaidgaskasaččat. Sámediggi lea árijjalaččat mielde ráhkkaneamen ON álgoálbmogiid máilmmikonferánsii 2014 (WCIP 2014), ja maiddái eará báikkiide ON-vuogádagas gos álgoálbmotperspektiiva lea guovddážiis. Ja maiddái dakkár arenaide gos digaštallet davveguovlopolitihka nu go Árktalaš ráđis ja Barentsovttasbarggus.

4 Giella

Váldomihttomearri:

- Eanet giellageavaheaddjit ja eambo giellageavaheapmi

Sámediggi áigu juksat sámegiela váldomihttomeari dainna lágiin ahte čalmmustahttit čuovvovaš surggiid: Ovddasvástádusa sámegielas, sámegiela rámmaeavttuid, giellageavaheddjiid ja sámegiela geavaheami.

Sámegiella lea okta sámi servodagaid deataleamos geađgejulggiin. Sámedikkis galgá leat bajimus ovddasvástádus das mo sámi giellabargu galgá lágiduvvot ja ruhtaduvvot. Okta min váldobargamušain lea váikkuhit dasa ahte sámegiella lea ealli ja nana giella boahteáiggis. Buot sápmelaččat galget beassat sámi giellaarenaide ja oažžut sámi bálvalusfálaldagaid ja vejolašvuodaid geavahit iežaset giela.

Sápmelaččaid vuoigatvuohta oahppat, geavahit ja ovddidit iežaset eatnigiela lea vuođđovuoigatvuohta maid ollu sápmelaččat eai leat vel juksan. Danne lea dárbu ođasmahttit sámelága giellanjuolggadusaid ja guorahallat ovddasvástádus- ja váldediliid sámegiela ektui. Maiddái dárbbasuvvo ásahtit sierra orgána mii fuolaha sámi giellavuoigatvuođaid. Sámediggi áigu ovdal 2014 loahpa nammadit lávdegotti mii álggaha dán barggu.

4.1 Váikkuhangaskaoamit sámegillii

4.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 4.1.1 Čoahkketabealla giella

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	% erohus
	Ovddasvástádus sámegielas ja dan rámmaeavttut	0	0	0	1 000	1 000	-
	Giellageavaheaddjit	4 632	5 900	5 900	8 000	2 100	35,6 %
	Sámegiela geavaheapmi	60 854	68 715	70 665	71 965	1 300	1,8 %
Submi		65 486	74 615	76 565	80 965	4 400	5,7 %

4.1.2 Hálldahuslaš resurssat - giellajuogus

Giellajuokosa bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuodáloktemat gávdnojit 18. kapihttalas Hálldahusa doaibmagolut.

Giellaossodagas leat guokte juhkosa:

- Giellajuogus.
- Tearbma- ja báikenammajuogus.

Goappaš juhkosat doibmet politihkalaš čállingoddin sámediggeráđđái ja lea ovddasvástádus doaimmahit giellafágasuorggi strategijaid. Juhkosiin lea maiddái hálddašanoovddasvástádus iežaset gullelaš fágasurggiide.

Giellajuhkosis lea hálddašanoovddasvástádus čuovvovaš surggiin:

- Hálddašit guovttegielatvuođadoarjaga suohkaniidda ja fylkasuohkaniidda sámelága giellanjuolggadusaid mielde, ovttasbargošiehtadusaid ja guovttegielalašvuođadoarjaga njuolggadusaid.
- Hálddašit sámi giellaguovddážiid njuolggodoarjagiid.
- Hálddašit ohcanvuđot doarjagiid giellaprošeavttaide, dás maiddái Sámeálbmotfoandda hálddašeampi.
- Hálddašit stipeandaid ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas.
- Čuovvolit Sámediggedieđáhusa sámegiela birra.
- Čuovvolit Ráđđehusa sámegielaid doaibmaplána doaimmaid.
- Čuovvolit sámelága giellanjuolggadusaid.
- Čađahit sámi giellakampánja.

Giellajuhkosis ledje 8 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.

Tearbma- ja báikenammajuhkosis lea hálddašanoovddasvástádus čuovvovaš surggiin:

- Doaimmahit sámi báikenammabálvalusa báikenammalága mielde.
- Rávvet almmolaš ásausaide sámi namaid.
- Rávvet sámi báikenamaid ja sámi tearpmaid geavaheamis.
- Čuovvolit sámi giellateknologiija doaibmabijuid
- Čállinrávagirji ođasmahttin
- Sámi giellaovttasbargu davviriikkalaš dásis
- Siskkáldas giellapolitihkka.
- Siskkáldas giellabálvalus Sámedikkis.

Tearbma- ja báikenammajuhkosis ledje 8 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.

4.2 Ovddasvástádus ja rámmaeavttut sámegillii

Tabealla 4.2 Čoahkketabealla - Ovddasvástádus sámegiealas ja dan rámmaeavttut

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Sámi almmolaš čielggadusat	0	0	0	1 000	1000	-
Submi		0	0	0	1 000	1 000	-

4.2.1 Sámedikkis lea ovddasvástádus sámegiela ovddideamis

Vai galgat beassat doaimmahit iežamet iešmearrideami iežamet giella ektui álbmotrievtti vuodul, de ferte Sámedikkis leat mearrideaddji váikkuhanváldi sámegiela lágalaš, ekonomalaš ja organisatuvrralaš rámmaeavttuid hábmemis. Seammás ferte Sámediggi čađahit iešstivrejumi dainna lágiin ahte das galgá leat váldi ieš dahkat mearrádusaid sámi giellagažaldagain.

Sámelága giellanjuolggadusat mearriduvvojedje 1990:s. Dan rájes lea almmolaš organiseren, álbmotrievtti geatnegasvuodát ja giellageavaheddjiid demografiija ovdánan. Danne dan ferte govdatit ja vuđolaččat guorahallat ja evttohit buoridit lágaid, ovddasvástádus-, bearráigeahččan- ja dárkkistandoaimmaid, resursadili ja gelbbolašvuodadili. Danne nammaduvvo lávdegoddi mii galgá čielggadit ja ovddidit doaibmabidjoevttohusaid dan ektui.

Mihttu:

- Sámedikki ovddasvástádus sámegiela gáhttemis ja ovddideamis nannejuvvo

Strategiija ja dan doaimmat:

- Nammadit lávdegotti mii galgá čielggadit sámegiela dili ja sámegiela nannendoaibmabijuid lága, organiserema, resurssaid ja gelbbolašvuoda bokte.
 - Hábmets lávdegotti mandáhta
 - Bovdet guovddáš eiseválddiid ja earáid evttohit lávdegotti mandáhta ja áirasiid.
 - Válljet áirasiid lávdegoddái
 - Ruhtadit lávdegotti doaimma
- Čielggadeapmi, gulaskuddancealkámušat ja departemeantta iežas sámelága giellanjuolggadusaid guorahallan bidjá vuodu ođđa doaibmabijuid čađaheapmái.

4.2.2 Govva das movt sámegiela dili lea

Buorre giellapolitihkka ferte váldit vuodu iešguđetge diliin main giella lea, ja dán ii sáhte dahkat almmá buriid duogášdieđuid ja kártemiid haga. Gielladoaimmaid plánema dáfus lea dehálaš ahte leat ortnegat mat addet gova áigges áigái das movt sámegiella geavahuvvo iešguđetge guovlluin. Sámediggi lea maid sámelága bokte geatnegahtton juohke njealját jagi ráhkadit raportta gonagassii sámegiela dili birra.

Sámegielaid servodatdili fágalaš analyseremii sáhtta leat ávkkálaš geavahit UNESCO vuogi analyseret gielladiliid. UNESCO lea ráhkadan reaiddu mainna sáhtta árvvoštallat man gievra dahje hearki dihto giella lea. Dáinna reaidduin sáhtta differensieret iešguđetge sámegielaid, ja sáhtta maid veahkkinn árvvoštallat erohusaid das man nanus giella lea iešguđetge geográfalaš guovlluin.

Dán oktavuodas leat Sámi allaskuvla ja Sámi statistihka analysajoavku guovddáš ovddasteaddjit dan lagasvuoda geažil mii sis lea sámi giellabirrasiidna.

Sámediggi áigu dán jagi bargagoahit dan ala ahte Sámi statistihka analysajoavku oažžu resurssaid jeavddalaččat kártet ja analyseret sámegiela dili ja ovdáneami Norggas.

Mihttu:

- Sajáiduvvon doaibma mii áigges áigái addá gova das movt sámegiela dili lea iešguđetge giellaguovlluin

Strategiija ja dan doaimmat:

- Bargat dan ala ahte Sámi analysajoavku oažžu resurssaid jeavddálaččat kártet ja analyseret sámegiela dili ja ovdáneami Norggas.
 - Gulahallat Sámi allaskuvllain ja Sámi analysajoavkkuin gielladili kártema birra.
 - Gulahallat guovddáš eiseválddiiguin gielladili kártema ruhtadeami birra

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Gielladoaimmaid plánen váldá vuođu iešguđetge diliin main giella lea

Sámi almmolaš čielggadeapmi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Sámi almmolaš čielggadusat	a)	0	0	0	1 000	1 000	-
Submi			0	0	0	1 000	1 000	-

a) Prošeakta iežamet hálddus

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Váldi, rámmaeavttut ja ovddasvástádusjuohku sámegielas čielggaduvvo.

4.3 Giellageavaheaddjit

Tabealla 4.3 Čoahkketabealla - Giellageavaheaddjit

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Stipeanda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas		2 405	2 400	2 400	3 000	600	25,0 %
	Hupmansyntesa		185	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
	Sámi sátnebááku		0	500	500	0	-500	-100,0 %
	Terminologiija ja báikenamat		170	500	500	0	-500	-100,0 %
	Sámi giellagáldu		1 872	1 500	1 500	2 500	1 000	66,7 %
	Sátnegirjiid ja sátnelisttaid digitaliseren		0	0	0	1 000	1 000	-
	Čállinrávagirji - ođđa almmuhus		0	0	0	500	500	-
Submi			4 632	5 900	5 900	8 000	2 100	35,6 %

4.3.1 Gelbbolašvuoha

Gelbbolašvuoda háhkan lea stuorra hástalus buot servodatsurggiin. Dát bohtá erenoamážit oidnosii oahpahussuorggis, dearvvašvuodasuorggis ja riektesuorggis. Muhto guoská maiddá mángga eará stáhta ja regionála áсахussii maidda sámegiela hálddašanguovlu guoská. Ollu gielldain ja fylkkagielldain leat leamaš váttisvuodát ollašuttit geatnegasvuodaideaset sámelága giellanjuolggadusaid vuođul. Maiddá mediain ja girjjálašvuodas lea sámegiengelbbolašvuoha vuollin. Sámeigiela fágaterminologiija ii leat doarvái bures ovddiduvvon. Dasa gáibiduvvo guhkesáiggi

ulbmillaš ja konkrehta bargu vai sámegiellgelbbolašvuhta lea fidnen láhkai nu ahte dat geavahuvvo almmolaš hálddašeamis ja almmolaččat.

Mihttu:

- Sáme giellagelbbolašvuhta buot servodatsurggiin

Strategiija ja dan doaimmat:

- Bargat dan ala ahte rekrutteret eanet sámegiellat bargiid
 - Hálddašit stipeandda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas

Sámegiellat fágabargit dárbbášuvvojit buot servodatsurggiin. Danne lea deatalaš ahte nuorain, geat leat min boahhteáiggi fágabargit, lea nana sámegiellgelbbolašvuhta. Movttiidahttin dihtii nuoraid válljet sámegiellfágaid joatkkaskuvllas, juolluda Sámediggi stipeandda ohppiide geain lea sámegiella fágan.

Stipeandda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
21100	Stipeandda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas	2 405	2 400	2 400	3 000	600	25,0 %
Submi		2 405	2 400	2 400	3 000	600	25,0 %

a) Dát ortnet gulai ovdal vuodđooahpahussii máhttokapihttalas

Maŋimus jagiid lea daid ohppiid lohku lassánan joatkkaskuvllas, geain lea sámegiella fága. Dat čájeha ahte stipeandda movttiidahtta ohppiid válljet sámegiella fágan. Sámediggi lea duhtavaš dáinna ovdánemiin, ja lasiha danne stipeandda rámma nu ahte ii uhco dat submi maid juohke oahppi oazžu.

2014 vuoruheamit:

- Stipeandda daidda ollesáigge ohppiide joatkkaskuvllas, geain lea sámegiella fágan.

Stipeandaoažžut ja stipeandaortnega olahusjoavku:

- Ollesáigge oahppit joatkkaskuvllas, geain lea sámegiella fágan.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Eanet oahppit joatkkaskuvllas válljejit sámegiella vuosttašgiellan.
- Eanet oahppit joatkkaskuvllas válljejit oahpahusa sámegiellas.

Ortnega hálddaša sámedigge ráđđi dahje dat orgána masa sámedigge ráđđi fápmuda válddi.

Muđui gustojit njuolggadusat mat gusket stipeanddaide ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas.

4.3.2 Giellafágalaš ovdáneapmi

Giellateknologalaš čovdosat leat ávkálaččat ja buorit readdut sihke giellageavaheapmái ja giellaoahppamii. Buorit giellateknologalaš readdut leat deatalaččat sámegiela nannemii ja ovddideapmái. Mánát ja nuorat geavahit ođđa teknologija hui aktiivvalaččat ja digitála readdut ja prográmmagálvvut leat leavvan viidát. Dat váikkuha mánáid giellageavaheami ja danne lea deatalaš ahte dat leat fidnemis maiddái sámegillii.

Ollislaš giellapolitihkka buvttiha maiddái buori ovtasbarggu riikarájiid rastá. Oktasaš tearbmaovddideapmi ja normeren lea deatalaš go galgá sihkkarastit buori vuoddu sámegillii.

Oassemihttu 1:

- Buorit giellateknologalaš čovdosat sámegillii

Strategiija ja dan doaimmat:

- Váikkuhit dasa ahte ođđa teknologija digitála readdut leat heivehuvvon ja ovddiduvvon maiddái sámegiela várás
 - Ovddidit ja ruhtadit hupmansyntesa davvisámegillii
 - Ovddidit ja ruhtadit ođđa sámi sátnebánjkku

Hupmansyntesa

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
12100	Hupmansyntesa	a) b)	185	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi			185	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

b) Jagis 2013 geavahuvvo 1 000 000 ru sámeálbmotfoandda reanttuin

Sámi hupmansyntesa ovddideami prošeakta álggahuvvui 2012 ja galgá loahpahuvvot 2014. Hupmansyntesa lea dáhtaprográmma mii áđđestallá olbmo hupmama. Sámi hupmansyntesa lea earret eará sámegiela divvunprográmma lasseveahkkeneavvu, ja maiddái čállinveahkki dyslektihkariidda ja earáide geain leat stuorát dahje unnit čállin- ja hupmanválttisvuodát. Álggus ráhkaduvvo vuos hupmansyntesa davvisámegillii, muhto plána lea ahte dat galgá maiddái ráhkaduvvot lulli- ja julevsámegillii.

Galgá dagahit:

- Olbmuide álkibun geavahit sámegiela oahpahusas ja giellabálvalusaid automatiseremis.

Oassemihttu 2:

- Doaimbi davviriikkalaš ovtasbargoorgána mii bargá tearbmaráhkadeamiin ja normeremiin.

Strategiija ja dan doaimmat:

- Nannet tearbmaráhkadeami sámegielas

- Ruhtadit proševtta Sámi Giellagáldu
- Váikkuhit bistevas ruhtadeami Sámi Giellagáldui

Sámi Giellagáldu

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
12000	Sámi Giellagáldu	a) b)	1 872	1 500	1 500	2 500	1 000	66,7 %
Submi			1 872	1 500	1 500	2 500	1 000	66,7 %

a) RR 2013 vuolde leat ráđđáhusa sámegeiela várás doaibmaplána 1 397 000 ruvdnosaš rehketdoallogut

b) Prošeakta iežamet hálddus

2013:s áсахuvvui Sámi Giellagáldu oktasaš prošektan Sámi Parlamentáralaš Ráđi bokte. Oktasaš tearbmaovddideapmi ja -normeren lea sin váldobargun prošektaáigodagas. Sámedikki mielas lea davviriikkalaš ovttasbargu dehálaš sihkkarastin dihte sámegeiela oktasašvuodu vai tearpmat sáhttet geavahuvvot rastá riikkarájiid. Mihttu livččii ahte tearbmaovddideapmi, kvalitehtasihkkarastin ja normeren dahkko davviriikkalaš ovttasbarggus mas lea sihke fága- ja giellamáhttu.

Davviriikkalaš sámi giellaovttasbarggu doibmii gullá earret eará giellagáhtten, giellaovddideapmi, terminologijabargu, normeren, nammabálvalus, báikenamat ja diehtujuohkin giellafágalaš áššiid oktavuodas.

Prošeaktaáigodat lea dán vuoru 30.06.2014 rádjái, muhto Sámediggi oaidná dehálažžan ahte dat jotkkašuvvá. Áigumuš lea oažžut dán bistevas doaibman.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámegeielaid oktasašvuodđu bisuhuvvo ja nannejuvvo riikkarájiid rastá.

Oassemihttu 3:

- Digitaliseret sámi sátnegirjiid

Strategiija ja dan doaimmat:

- Almmuhit sámegeiel sániid, tearpmat ja báikenamat mat leat čohkkejuvvon
 - Almmuhit ođđa sátnebáŋkku
 - Digitaliseret ja prentet Anders Kintela: “Julevsáme-dárro báhkogirje/Norsk-lulesamisk ordbok”
 - Digitaliseregoahtit lullisámi sátnegirji

Sátnejiijid ja sátnelisttuid digitaliseren

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sátnejiijid ja sátnelisttuid digitaliseren a) b)	0	0	0	1 000	1 000	-
Submi		0	0	0	1 000	1 000	-

a) Prošeakta iežamet hálddus

b) Jagi 2014 várás geavahuvvo 1000 000 ru sámeálbmofoandda reanttuin

Ođđa sátnebánku lea ráhkaduvvomin. Dát sátnebánku galgá leat sátn- ja tearbmaohcanreaidu buot geavaheddjiidjoavkkuid várás ja das galgá leat davvisámegiella, julevsámegiella, lullisámegiella, anársámegiella ja nuortalašgiella. Dasa lassin galgá doppe leat suomagiella, dárogiella, ruotagiella, engelasgiella, duiskagiella ja latiinnagiella.

Galgá dagahit ahte:

- Dáláš terminologija lea álkit olahtahtti buohkaide.

Sámediggi lea ovdal dorjon tearbma-/sátn- ja báikenammačohkkenprošeavttaid. Vai dát boadáže buohkaide ávkin de lea dehálaš digitaliseret ja almmuhit čohkkejuvvon materiála.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámi terminologija, sánit ja báikenamat lea gávdnamis buohkaide.

Oassemihttu 4:

- Ođastuvvon Čállinrávagirji almmuhuvvon

Strategija ja dan doaimmat:

- Ovttasbargat giellabargiiguin, lágádusaiguin ja oahppogirječálliguin čállinrávagirji ođastemiin.
 - Jođihit bargojoavkku
 - Doaimmat bargojoavkku čállin

Čállinrávagirji - ođđa almmuhus

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Čállinrávagirji - ođđa almmuhus	0	0	0	500	500	-
Submi		0	0	0	500	500	-

a) Prošeakta iežamet hálddus

Čállinrávagirji lea veahkkeneavvu olbmuide geat čället sámegillii, erenoamážit oahppogirjiid. Dat sisttisdoallá ee. rávvagiid davvisámegiela riektáčállima birra. Čállinrávagirji almmuhuvvui 2003:s ja galgá dál dárkkistuvvot ja ođastuvvot.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Olbmot gávdnet rávvagiid davvisámegiela riektáčállima birra.

4.4 Sámegeiela geavaheapmi

Tabealla 4.4 Čoahkketabealla - Sámegeiela geavaheapmi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Loktet fuomášumi sámegeiela birra	0	1 400	1 400	1 400	0	0,0 %
	Sámegeiela hálddašanguovlu	52 082	59 705	61 655	62 955	1 300	2,1 %
	Giellaprošeavttat	8 772	7 610	7 610	7 610	0	0,0 %
Submi		60 854	68 715	70 665	71 965	1 300	1,8 %

4.4.1 Dihtomielalaš jurddašeapmi sámegeiela birra

Tabealla 4.4.1 Čoahkketabealla - 4.4.1 Dihtomielalaš jurddašeapmi sámegeiela birra

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sámi giellakampánja	0	1 400	1 400	1 400	0	0,0 %
Submi		0	1 400	1 400	1 400	0	0,0 %

Ollu sámi giellageavaheaddjit leat deatalaččat dasa ahte giella eallá ja ovdána. Guottut, oinnolašvuohta, geavahanvejolašvuođat ja ovddidanbargu leat deatalaččat dasa ahte oazžut eanet sámi giellageavaheddjiid. Sámediggi lea 2013:s álggahan giellakampánja. Kampanja galgá movttidahttit válljet sámegeiela ruovttugiellan, eanet hupmat sámegeiela, boktit beroštumi sámegillii ja hástalit eambbogiid oahpahallat sámegeiela. Dákkár giellakampánja čalmmustahttá maiddái sámegeiela almmolašvuođas, ja sáhttá váikkuhit positiiva miellaguottuide sámegillii.

Mihttu:

- Sámegeiela geavahuvvo árjjalaččat buot servodatsurggiin.

Oassemihttu:

- Buorit guottut sámegillii.

Strategiija ja dan doaimmat:

- Ovttasráđiid ásahusaiguin ja organisašuvnnaiguin ovddidit eambbo dihtomielalašvuođa das man dárbbášlaš lea geavahit sámegeiela sihke njálmmálaččat ja čálalaččat.
 - Ruhtadit sámi giellakampánja
 - Čađahit sámi giellakampánja
 - Oččodit eanet sámi sisdoalu riikkaviidosas TV:s.

Sámi giellakampánnja

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sámi giellakampánnja	0	1 400	1 400	1 400	0	0,0 %
Submi		0	1 400	1 400	1 400	0	0,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Leat eambo giellageavaheaddjit.
- Movttiidit eambbogiid oahppat sámegiela ja sámástit beaivválaččat.

4.4.2 Sámeigiela hálddašanguovlu

Tabealla 4.4.2 Čoahkketabealla - Sámeigiela hálddašanguovlu

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Guovttegielatvuodadoarjagat	45 208	48 429	48 429	48 429	0	0,0 %
	Čállin- ja lohkanveahkki vuorasiidda	450	450	450	450	0	0,0 %
	Sámi giellaguovddázat	6 424	10 826	12 776	14 076	1 300	10,2 %
Submi		52 082	59 705	61 655	62 955	1 300	2,1 %

Hálddašanguovllu suohkanat ja fylkasuohkanat leat dehálaš ovttasbargoguoimmit sámegiela nannemis báikkálaš dásis. Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadus buot suohkaniiguin ja fylkasuohkaniiguin hálddašanguovllus guovttegielatvuodadoarjaga geavaheami birra. Ovttasbargošiehtadusat vuolláičállojuvvoje guovvamánus 2012. Šiehtadusat leat hábmejuvvon daid geatnegasvuodaid vuodul mat suohkaniin /fylkasuohkaniin leat sámelága giellanjuolggadusaid mielde.

Suohkanat leat dehálaččat giellaovddidanbarggus. Dan geažil lea Sámediggi hástalan suohkaniid eanet bargat giellaovdánahhtinbarggu. Šiehtadusa ovdánahhtinoasi mielde galget suohkanat/fylkasuohkanat maid nannet ja ovddidit sámegiela. Giellaikkadeapmi 2012:s maid Nordlandsforskning ja Norut Alta -Áltá leat čađahan bohtá maid ovdan ahte doppe gos suohkanat leat aktiiva mielde giellaovdánahhtinbarggus, doppe lea gielas buoret vejolašvuotta ovdánit bures.

Mihttu:

- Sámeigielat álbmogis lea duohta vejolašvuotta geavahit sámegiela go deaivvada almmolaš ásahusaiguin.

Oassemihttu:

- Suohkanat ja fylkkasuohkanat mat aktiivvalaččat geavahit sámegiela ja barget giellaovddidemiin

Strategiija ja dan doaimmat:

- Ruhtadit Sámeigiela hálddašanguovllu suohkaniid barggu ovdánahhtit sámegiela

- Čuovvolit ovttasbargošiehtadusaid suohkaniiguin ja fylkkasuohkaniiguin
- Hálddašit guovttegielatvuođadoarjaga suohkaniidda ja fylkkasuohkaniidda

Guovttegielatvuođadoarjja

Guovttegielatvuođadoarjagat gielddaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
10000	Guovdageainnu suohkan	a)	7 554	7 554	7 554	6 459	-1 095	-14,5 %
10001	Kárášjoga gielda	a)	7 320	7 320	7 320	6 113	-1 207	-16,5 %
10002	Deanu gielda	a)	5 082	5 082	5 082	3 785	-1 297	-25,5 %
10003	Porsáŋggu gielda	a)	5 313	5 313	5 313	3 534	-1 779	-33,5 %
10004	Unjárgga gielda	a)	3 021	3 021	3 021	2 509	-512	-16,9 %
10005	Gáivuona suohkan	a)	3 476	3 476	3 476	2 559	-917	-26,4 %
10006	Divttasvuona suohkan	a)	3 021	3 021	3 021	2 422	-599	-19,8 %
10007	Snoase suohkan	a)	2 721	3 021	3 021	1 798	-1 223	-40,5 %
10008	Loabága suohkan	a)	2 600	3 021	3 021	1 717	-1 304	-43,2 %
10009	Raavrhviihke tjielte	a)	0	2 500	2 500	1 601	-899	-36,0 %
10010	Ovddidandoarjagat	b)	0	0	0	10 832	10 832	-
Submi			40 108	43 329	43 329	43 329	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat guovttegielatvuođadoarjagiid vuođđooassái ja báivalanoassái, ovttasbargošiehtadusaid ja doaimmaid vuođul

b) Guovttegielatvuođadoarjagiid ovddidanoassi ovttasbargošiehtadusaid ja doaimmaid vuođul

Guovttegielatvuođadoarjagat fylkkagielddaide

(1000 ru)

Akt.	Cilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
10050	Finnmárkku fylkkagielda	a)	1 400	1 400	1 400	956	-444	-31,7 %
10051	Romssa fylkkasuohkan	a)	1 200	1 200	1 200	956	-244	-20,3 %
10052	Nordlándda fylkkasuohkan	a)	1 300	1 300	1 300	956	-344	-26,5 %
10053	Davvi-Trøndelága fylkkasuohkan	a)	1 200	1 200	1 200	956	-244	-20,3 %
10054	Ovddidandoarjagat	b)	0	0	0	1 276	1 276	-
Submi			5 100	5 100	5 100	5 100	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat guovttegielatvuođadoarjagiid vuođđooassái ja báivalanoassái, ovttasbargošiehtadusaid ja doaimmaid vuođul

b) Guovttegielatvuođadoarjagiid ovddidanoassi. Sámediggeráđđi juogada ovttasbargošiehtadusaid ja doaimmaid vuođul

Manimus jagiid leat eanet gielddat bohtán mielde sámegeiela hálddašanguvlui. Dat čájeha ahte ollu gielddat main lea sámi álbmot, háliidit váldit ovddasvástádusa sámegeiela nannemis ja ovddideamis. Earret dan lassáneami mii lea bohtán go ođđa gielddat bohtet mielde sámegeiela hálddašanguvlui, de ii leat guovttegielatvuođadoarjja lassánan 2008 rájes. Vai sámegeiela hálddašanguovllu gielddain ja fylkkagielddain galgá leat vejolašvuohta nannet ja ovddidit giellabarggu gielddas, de lasihuvvo bušeahttarámma 5 miljon ruvnnuin.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámegeiela hálddašanguovllu gielddain ja fylkkagielddain, geahča lánkaásahusa sámeláhkii (geassemánu 12. b. lánka nr. 56) sámegeiela hálddašanguovllu birra.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámegiela hálddašanguovllu álbmot

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Hálddašanguovllu olbmot besset bisuhit ja ovddidit gielaset.
- Hálddašanguovllu olbmot bálvaluvvojit sámegillii go váldet oktavuoda almmolaš etáhtaiguin.
- Hálddašanguovllut viššalit barget sámegiela čalmustahttimiin ja sámegiela geavaheami lassánemiin almmolašvuodas.

Guovttegielatvuodadoarjaga meroštallanvuodđu sámegiela hálddašanguovllu suohkaniid várás lea juhkkon golmma oassái; vuodđooassi, bálvalanoassi ja ovddidanoassi. Vuodđooassi juhkkojuvvo luohhta buot gielddaid gaskkas. Bálvalandoarjja meroštallojuvvo dan vuodul ahte galli oahppis lea sámegiella vuosttaš- ja nubbingiellan ja gallis leat čálihuvvon Sámedikki jienastuslohkui juohke suohkanis. Bušeahta vuodđun biddjot maŋemus ođasteami almmolaš logut.

Guovttegielalašvuodadoarjaga meroštallanvuodđu sámegiela hálddašanguovllu fylkkasuohkaniid várás lea juhkkon guovtti oassái; vuodđo- ja bálvalanoassi ja ovddidanoassi. Vuodđo- ja bálvalanoassi juhkkojuvvo luohhta buot fylkkagielddaid gaskkas.

2014 várás juhkkojuvvo ovddidanoassi gielddaide ja fylkkagielddaide jagi 2013 ovtasbargošiehtadusaid, doaimaplánaid ja raporttaid vuodul.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gustojit gielddaid ja fylkkagielddaid guovttegielatvuodadoarjagiid njuolggadusat.

Čállin- ja lohkanveahkki vuorasiidda

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
60500	Guovdageainnu suohkan	a)	450	450	450	450	0	0,0 %
Submi			450	450	450	450	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Guovdageainnu suohkan.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámegiela vuorrasat.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámegielat vuorrasat ožžot veahki gulahallat njálmmálaččat ja čálalaččat priváhta dahje almmolaš dárogielat ásahusaiguin.
- Ovddasmanniprošeakta Čállin- ja lohkanveahkki sámegielat vuorasiidda Guovdageainnu suohkanis árvvoštallojuvvo 2014:s.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gustojit vuorrasiid várás čállin- ja lohkanveahki njuolggadusat.

4.4.3 Sámi Giellaguovddážit

Sámi giellaguovddážiin lea dehálaš rolla sámegeahtta ovddeamis. Earenoamáš dehálaččat leat guovddážit lagasbirrasii go čađahit gielladoaimmaid ja čalmmustahttet sámegeahtta. Giellaguovddážit leat Sámedikki deháleamos ovttasbargoguoimmit iešguđetge giellaguovlluin. Giellaguovddážiid hástalus lea ahte váilot doarvái einnostahtti rámmaeavttut. Giellaguovddážiid evalueren maid Norut Alta čađahii 2012 giđa duođašta ahte guovddážit dárbašit eanet resurssaid sihke ekonomii ja olbmuid dáfus. Dusten dihte dán hástalus lea Sámediggi lasihan juolludeami giellaguovddážiidda.

2014:s lea 20 jagi áigi go vuosttaš giellaguovddážit áhahuvvojedje. Dán oktavuodas áigu Sámediggi ovttas giellaguovddážiiguin geahčadit makkár rolla sis galgá leat sámegeahtta viidasit ovddeamis.

Mihttu:

- Sámi giellaguovddážit mat aktiivvalaččat barget giellaovddidemiin iežaset doaimmaguovllus

Strategiija ja dan doaimmat:

- Bargat dan ala ahte giellaguovddážiin lea sihkkaris, fásta ja einnostanvejolaš ruhtadanortnet.
 - Nannet sámi giellaguovddážiid rámmaeavttuid gulahallama bokte báikkálaš, regionála ja guovddáš eiseválddiiguin.
 - Bures gulahallat giellaguovddážiiguin.
 - Hálddašit sámi giellaguovddážiid njuolggodoarjaga ja doaimmadoarjaga.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámegeahtta gullo ja oidno giellaguovddážiid doaimmaguovlluin.

Doarjja sámi giellaguovddážiidda

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
10100	Porsángu - Sámi giella- ja kulturguovddáš	584	602	752	852	100	13,3 %
10101	Gáivuotna – Sámi giellaguovddáš	584	602	752	852	100	13,3 %
10102	Divtasvuodna – Árran julevsáme guovdásj	584	602	752	852	100	13,3 %
10103	Evenášši – Várdobáiki sámi guovddáš	584	602	752	852	100	13,3 %
10104	Unjárga – Isak Saba guovddáš	584	602	752	852	100	13,3 %
10105	Deatnu – Sámi ealáhus- ja guorahallanguovddáš AS	584	602	752	852	100	13,3 %
10106	Romsa – Gáisi Giellaguovddáš	584	602	752	852	100	13,3 %
10107	Plassje – Aajege - Saemien gieles- jih maahtoejarnge	584	602	752	852	100	13,3 %
10108	Áltá – Álttá Sámi Giellaguovddáš	584	602	752	852	100	13,3 %
10109	Loabát - Ástávuona giellagoahhtie	584	602	752	852	100	13,3 %
10110	Snáase - Gielem nastedh	584	602	752	852	100	13,3 %
10111	Raavrevijhke - Gielearenie	0	602	752	852	100	13,3 %
10112	Omasvuotna - Omasvuona giellaguovddáš	0	602	752	852	100	13,3 %
10113	Doaibmadoarjja	0	3 000	3 000	3 000	0	0,0 %
Submi		6 424	10 826	12 776	14 076	1 300	10,2 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Dat sámi giellaguovddášat mat bohtet ovdan tabeallas bajábealde.

Giellaguovddážiid doarjja meroštallanvuoddu lea juhkkovuvvon guovtti oassái; vuoddooassi ja doaibmaoassi. Doaibmaoassi juhkkovuvvo giellaguovddážiidda bušeahhtadárbbu ja doaibmaplánaid vuodul. Doaibmaoasi hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gustojit sámi giellaguovddášdoarjagiid njuolggadusat.

4.4.4 Giellaproševttat

Doarjja giellaproševttaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %	
11000-11020	Giellaproševttat	a) b)	8 772	7 610	7 610	7 610	0	0,0 %
Submi			8 772	7 610	7 610	7 610	0	0,0 %

a) Ohcanvuodot doarjagat

b) Jagi 2014 várás geavahuvvo 1 700 000 ru sámeálbmotfoandda reanttuin

Nannen ja viiddidan dihte sámegeala geavaheami lea Sámediggi olu jagiid juolludan giellaprošektaruđaid. Doarjjaortnega olahusjoavku lea sámi álbmot. Norut Alta-Áltá lea 2013:s

evalueren Sámedikki ohcanvuđot gielladoarjjaortnega. Doppe bohtá ovdan ahte gielladoarjjaortnet doaibmá bures ovddidit sámi giellabarggu.

Mihttu:

- Ealli sámigieldoaimmat lagasbirrasiin

Vuoruheamit:

- Giellakurssat rávesolbmuide.
- Giellaarenat mat nannejit njálmmálaš giellafievrrideami buolvaid gaskkas.
- Giellaarenat giellaoahpahalliide.
- Giellaleairrat mánáide ja nuoraide.
- Giellaoahpahandoaimmat mat leat erenoamážit jurddašuvvon dievdoolbmuide
- Tearbmaráhkadanprošeavttat.
- Báikenammaprošeavttat.
- Sámegillii spillaaplikašuvnnat, sátn-/tearbmaaplikašuvnnat ja báikenammaaplikašuvnnat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Buohkat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Almmolaš ja priváhta organisašuvnnat/ásahusat/fitnodagat

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámegiella nannejuvvo ja geavahuvvo eambbo.
- Eambbogat ohppet sámegiela.
- Leat eanet arenat gos sámegiella geavahuvvo.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit giellaprošeaktadoarjagiid njuolggadusat.

5 Kultuvra

Váldomihttomearri:

- Ealli ja girjás sámi dáiddár- ja kulturbiras mas lea buorre dássi ja mii lea olahanmuttus buohkaide.

Sámedikki váldobargu kulturpolitihkas lea láchit buori dili sámi dáidda- ja kulturdoaimmaide ja daid ovdáneapmái. Sámediggi galgá leat dat mii ovddemus mearrida eavttuid sámi dáidaga ja kultuvrra ovdáneamis. Našunála, regionála ja báikkálaš eiseválddiin lea maid ovddasvástádus das ahte sámi dáidagis ja kultuvrras leat seamma ovdánanvejolašvuodát go dáidda- ja kultureallimis muđui Norggas.

Kulturpolitihkas áigu Sámediggi ásahit buriid rámmaeavttuid sámi dáiddáriidda ja nanu sámi kulturásahusaid. Kultursuorggis leat maid sámi valáštallan ja sámi mediat dat maiguin Sámediggi áigu áŋgirit bargat.

Sámedikki ovddasvástádus sámi dáidaga ovdánahttima hárrái, lea ahte láchit dili nu ahte dáiddáriin leat buorit ja einnostahtti rámmaeavttut iežaset doibmii. Dáiddáršiehtadus gaskal Sámedikki ja Sámi dáiddárráđi lea ásahuvvon vai sáhttit bargat ovttas dáiddáriiguin vuoruhemiid ektui nannen dihte sámi dáidaga. Kulturealáhusa ovdánahttimis lea ollu sáhka rámmaeavttuin sámi dáiddáriidda. Kulturealáhus lea juoga mas lea dadjamuš sihke Sámedikki rahčamušas ealáhusaide ja kultuvrii ja danin namuhuvvo goappašiid sajiin.

Sámediggi áigu rahčat dainna ahte sámi valáštallan- ja nuoraidorganisašuvnnat ožžot vejolašvuoda bargat oktasaš sámi valáštallamiin ja valáštallangažaldagaiguin. Nanu sámi valáštallanbiras lea dehálaš identitehtafáktor nuoraide ja nanu govva oktasaš árvvuid ja norpmaid ipmárdusas. Lea dehálaš ahte gávdnojit arenat gos sámit juohke guovllus Sámis sáhttet deaivvadit valáštallamiidda ja gilvalemiide.

Sámi kultur- ja kulturgaskkustanásahusat leat dehálaš arenat go sámi kultuvrras galgá váldot ávvir, ovdánit ja ovdanbuktojuvvot álbmogii iešguđet ládje. Ásahusat leat okta vuodđoáššiin servodatorganiseremis, ja lea dehálaš ahte resurssat geavahuvvojit beaktilit ja ahte barggus mii dahkko lea alla dássi. Sámediggi áigu maid bargat dan nala ahte vuoruhuvvon huksenprošeavttat duohtandahkkojit.

5.1 Kultuvrra váikkuhangaskaoamit

5.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 5.1.1 Čoahkketabealla - kultuvra

(1000 ru)

Akt.	Cilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda	23 259	20 356	20 406	21 408	1 002	4,9 %
	Sámi kulturásahusat arenan sámi kultuvrra gaskusteapmái ja vásiheapmái	62 879	67 260	69 060	74 968	5 908	8,6 %
	Sámi faláštallan	2 497	1 440	1 440	2 427	987	68,5 %
	Sámi mediafálaldat	3 137	3 546	3 546	3 765	219	6,2 %
Submi		91 772	92 602	94 452	102 568	8 116	8,6 %

Kultuvrra oasis leat golbma sortta váikkuhangaskaoamit; a) njuolggodoarjagat ásahusaide ja organisašuvnnaide b) ohcanvuđot doarjagat ja c) iežas prošeavttat. Njuolggodoarjagat leat sullii 75 % kulturbušeahntas. Lea gal buorre go sámi ásahusaide leat dássedis rámmaeavttut, nuppi dáfus lea 25 % ohcanvuđot doarjagiidda unnimus lági mielde jus galgá sáhttit eavttuhit ja ovddidit sámi dáiddáriid.

5.1.2 Hálldahuslaš resurssat – Kulturjuhkosis

Kapihttalis 16 – hálldahuslaš dási doaibmagolut - leat kulturjuhkosa báikkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Kulturjuogus lea ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuoda ossodagas (EKD) oassi. Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus.
- Kulturjuogus-
- Dearvvašvuodajuogus.

Kulturjuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi mas lea ovddasvástádus bidjat johtui strategijaid kulturfágasuorggis. Dat bohtet ovdan kapihttalis hálldahuslaš doaimmat dás vuolábealde.

Juhkosis lea maiddái hálldašanovddasvástádus čuovvovaš áššiin:

- Sámi kulturviesuid, festiváldaid, valáštallama, teáhteriid, museaid, publikašuvnnaid ja media
- njuolgo doarjaga hálldašeamis.
- Kulturprošeavttaid ohcanvuđot doarjaga hálldašeamis, dás maid mielde doarjagat sámi lágádusaide ja dáidda- ja kulturgaskustanbáikkiide.
- Dáiddáršiehtadusa hálldašeamis.

Dasa lassin lea juhkosis ovddasvástádus:

- Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lánveggotti (SNPL) čuovvoleamis.
- Sámedikki Sámi museaid dieđáhusa čuovvoleapmi.

Kulturjuhkosis ledje 8 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.

5.2 Čielgasit ovddasvástádus sámi kultuvrii

Sámediggi ii sáhte ii ge hálit leat dat mas okto lea ovddasvástádus sámi dáidagii ja kultuvrii. Našunála, regionála ja báikkálaš eiseválddiin lea maid ovddasvástádus das ahte sámi dáidagis ja kultuvrras leat seamma ovdánanvejolašvuođat go dáidda- ja kultureallimis muđui Norggas.

Stuora hástalus Sámediggái kulturpolitihkas lea go mis váilu doaibmanvejolašvuohta sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideami hárrái. Earret eará váilevaš bušeahttabargovuogit gaskal Sámedikki ja ráđđehusa lea stuora sivvan dasa. Sámi kultuvra ii váldo mielde lunddolaččat iešguđet plánain, áŋgiruššamiin ja orgánain kultursuorggis maid našunála eiseválddit leat bidjan johtui, eai ge addo doarvái buorit eavttut gáhttemii ja ovdánahttimii sin kulturpolitihka bokte. Jus galgá sáhttit háhkat aktiivvalaš ja ovdánahtti kulturpolitihka, de lea dárbu buoret čielggadeami ja dihtomielalášvuođa das movt Sámedikki ja eará almmolaš aktevrraid ovddasvástádus lea ja rolla go geahččá sámi dáidaga ja kultuvrra. Sámedikki ovttasbargu eará almmolaš eiseválddiiguin kulturpolitihkas lea dán oktavuodas guovddážis.

Mihttomearri:

- Sámediggi lea deháleamos eaktudeaddji sámi dáidaga ja kultuvrra ovdánahttimis.

Oassemihttomearri 1:

- Duohta šiehtadallamat ráđđehusain juolludemiid birra sámi dáidagii ja kultuvrii.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Ráđđehusa ja Sámedikki ovddasvástádus sámi kultuvrii boahtá ovdan čielgasit bušeahttašiehtadallamiin beliid gaskka.
 - Viidáset ovdánahttit gulahallama Kulturdepartemeanttain vuoruhemiid birra mat leat čadnon Sámedikki kulturbušehttii.
 - Čadahit guokte hálddahaslaš oktasaščoahkkimiid 2014:s, nubbi mas politihkalaš jodiheaddjit leat fárus.

Galgá váikkuhit:

- Ahte Ráđđehus oažžu eanet ipmárdusa Sámedikki dárbbuid birra ja vuoruhemiid birra kultursuorggis.

Oassemihttomearri 2:

- Sámi kultuvrras lea lunddolaš ja dehálaš sadji ráđđehusa bajit ja dábálaš kulturpolitihkas.

Strategiija ja daidda guoski doaibmabijut:

- Eanet heivvolaš geavaheapmi konsulterenšiehtadusas gulahallama bokte ráđđehusain kultursuorggis.

- Čielggadit Kulturdepartemeanttain mii lea heivvolaš geavaheapmi konsulterensiehtadusas kultursuorggis.
- Bargat aktiivvalaččat dan nala ahte sáhttit váikkuhit iešguđet strategalaš ja politihkalaš proseassaide mat gusket ráđđehusa kulturpolitihkkii.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi kultuvra lea diehttelas oassi našunála, regionála ja báikkálaš dáidda- ja kulturgaskkusteamis.

Oassemihttomearri 3:

- Regionála ja báikkálaš eiseválddit váikkuhit oktasaš ovddideapmái sámi dáidagis, kultuvrras ja sámi kulturásahusain.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Čalmmustahttit regionála eiseválddiid ovddasvástádusa sámi dáidagii ja kultuvrii ovttasbargošiehtadusaid bokte.
 - Háhkát buriid strategiijaid ja doaibmabijuid kultuvrii ovttasbargošiehtadusain fylkkasuohkaniiguin ja gávpogiiguin.
 - Veahkehit ruhtadit sámi kulturdoaimmaid ovttasbarggus fylkkasuohkaniiguin.
- Oččodit buori ovttasbarggu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideamis.
 - Čađahit čoahkkimiid fylkkaiguin ja suohkaniiguin main lea eanet ovddasvástádus ulbmilin, mii guoská sámi kultuvrra ja kulturásahusaid veahkeheapmái.

Galgá váikkuhit:

- Ahte konkrehta dáidda- ja kulturprošeavttat leat ovddiduvvon sohppojuvvon ovttasbargošiehtadusain fylkkasuohkaniiguin.

5.3 Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda

Tabealla 5.3 Čoahkketabealla - buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud Erohus	Erohus	
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Sámi dáiddáršiehtadus	6 295	6 520	6 520	6 870	350	5,4 %
	Sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnat	400	400	400	400	0	0,0 %
	Musihkka ja girjjálašvuolta	10 762	8 723	8 723	9 038	315	3,6 %
	Girječállin	0	0	0	500	500	-
	Kulturdoaimmat	5 802	4 713	4 763	4 600	-163	-3,4 %
Submi		23 259	20 356	20 406	21 408	1 002	4,9 %

Sámedikkis lea ulbmil láhčit dili nu ahte dáiddáriin leat buorit ja vuorddehahti rámmaeavttut iežaset doaimmaheapmái. Deháleamos doaibmabijuin dán oktavuodas lea dáiddáršiehtadus. Dáiddáršiehtadusa árvoštallamis, maid Norut Alta- Áltá čađahii 2012:s, bođii ovdan ahte šiehtadus lea leamaš dehálaš sihkkarastit soames bissovaš rámmaid ja ortnegiid sámi dáidagii, muhto ahte šiehtadus maid sáhtta leat beare čavga, ja ahte lea dárbu háhkat eanet beaktivuoda.

Sámedikki ovddasvástádus mii guoská sámi dáidaga ovdánahttimii, lea fuolahit ahte dáiddáriin leat buorit ja vuorddehahti rámmaeavttut iežaset doaimmaheapmái. Sámedikki deháleamos reaidu dán oktavuodas, leat ekonomalaš váikkuhangaskaoamit, muhto maidái váikkuhanvejolašvuodát mat mis leat gulahallama, oktavuoda ja ovttasbarggu bokte eará almmolaš eiseválddiiguin.

Dáiddáršiehtadus gaskal Sámedikki ja Sámi dáiddárráđi lea dahkkon vai sáhttit ovttasbargat dáiddáriiguin vuoruhemiid birra nannen dihte sámi dáidaga. Sámediggi áigu buoridit dáiddáršiehtadusa bargoreaidun sámi dáidaga buorideamis.

Mihttomearri:

- Girjás sámi dáiddár- ja kulturilbmadeamit main lea buorre dássi, buvttaduvvojit, doaimmahuvvojit, gaskkustuvvojit ja vásihuvvojit.

Oassemihttomearri 1:

- Sámi dáiddáriin leat buorit ja vuorddehahti rámmaeavttut iežaset doaimmaheapmái.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Dáiddáršiehtadusa ja lagas ovttasbarggu bokte dáiddárorganisašuvnnaiguin ovddidit buori ja girjás sámi kulturbirrasa ja addit vejolašvuoda buvttadit ja gaskkustit sámi dáidaga ja kultuvrra.
 - Čuovvolit dáiddáršiehtadusa mii lea šiehtaduvvon 2014 ovddas. Šiehtadusas lea ekonomalaš rámma 6,87 miljovna, mii lea 350 000 ruvno lassáneapmi 2013 rájis. 2014 ovddas leat Sámediggi ja Sámi Dáiddaráđi / Samisk kunstnerråd (SDR) soahpan vuoruhit stipeandda dáiddáriidda (erenomáš bargostipeandda), fágakonsuleanttaide, doarjaga Sámi Filmbargiid searvá, mii lea ođđa organisašuvdna SDR vuolde.
- Addit ovddasvástádusa dáiddárorganisašuvnnaide ovdánahttinbarggus sámi dáidagis ja kultuvrras.
 - Ovdánahttit ovttasbargošiehtadusa gaskal Sámedikki ja Sámi dáiddárráđi (dáiddáršiehtadus).
 - Dáiddáršiehtadusa bokte addit Sámi dáiddárráđái vejolašvuoda váldit eanet ovddasvástádusa sámi dáidaga ja kultuvrra ovdánahttimis.
- Prošeavttat ja stipeanddat mat ovddidit nuorra sámi dáiddáriid vejolašvuodaid álgit dáiddárin.
 - Dáiddáršiehtadusa bokte váikkuhit dasa ahte stipeandaortnegat ovdánahttojuvvojit nuorra sámi dáiddáriidda.
- Ovddidit dáiddáršiehtadusa dehálaš reaidun sámi dáidaga ja kultuvrra ovdánahttimis.
 - Čađahit šiehtadallamiid dáiddárorganisašuvnnaiguin dainna ulbmilin ahte háhkat dáiddáršiehtadusa mainna buot bealálaččat leat duhtavaččat ja mii ovddida sámi dáidaga ja kultuvrra. Dáiddáršiehtadusa sisdoallu ja vuoruheamit leat čállojuvvon dáiddáršiehtadusa čuoggái.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi dáiddárat dovdet ahte rámmaeavttut nu go gánnáhahttivuohta ja fágalaš ovdáneapmi buorránit áiggi mielde.
- Ahte sámi dáiddárat ja Sámi dáiddárráđđi (SDR) dovdet ahte šiehtadallamiin ja dáiddáršiehtadusas lea eanet beaktilvuohta ja ovdánanvejolašvuohta.

Sámi dáiddáršiehtadus

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud Erohus	Erohus	
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
19000	Dáiddafoanda	a)	700	700	700	700	0	0,0 %
19010	Stipeanda sámi dáiddáriidda	a)	2 450	2 450	2 450	2 600	150	6,1 %
19020	Doaibmadoarjja dáiddárorg. ja Sámi dáiddárráđđái	a)	2 150	2 150	2 150	2 350	200	9,3 %
19030	Govvadáidaga ja dáiddaduoji oastinortnet	b)	370	370	370	370	0	0,0 %
19040	Fágakonsuleanttat (Fágalaš bagadeapmi)	a)	275	500	500	800	300	60,0 %
19050	Čájáhusbuhtadus	a)	50	50	50	50	0	0,0 %
19060	Ortnet sámi čáppagirijálašvuoda, sámi musihka ja luđiid ja eará beliid várás	a)	300	300	300	0	-300	-100,0 %
Submi			6 295	6 520	6 520	6 870	350	5,4 %

a) Dáid váikkuhangaskaomiid hálddaša Sámi dáiddárráđđi

b) Dáid váikkuhangaskaomiid hálddaša RidduDuottarMuseat

Oassemihttomearri 2:

- Nanu ja aktiivvalaš sámi dáiddárorganisašuvnnat.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Háhkát arenaid ovttasbargui gaskal sámi dáiddáriid ja eará dáiddáriid regiovnas ja riikkas.
 - Sámediggi lágida juohke nuppi jagi dáiddárkonferánsa ovddidan dihte ovttasbarggu gaskal dáiddáriid ja Sámedikki ja dáiddáriid gaskka. Dát lágiduvvo fas 2014:s, seamma málliin go dáiddárkonferánsas mii lágiduvvui 2012:s.
- Láhčit dilálašvuoda nu ahte sámi kultuvra- ja dáiddárorganisašuvnnat ovdánit.
 - Váikkuhit dáiddárorganisašuvnnaid ruhtadeapmái sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnna doarjjapoastta bokte.
- Politihkkahábmen lagas gulahallama bokte dáiddár- ja kulturbirrasiin.
 - Aktiivvalaš gulahallan sámi kulturorganisašuvnnaiguin politihka- ja strategiijaovddideami birra.
 - Čađahit gulahallančoahkkimiid jahkásaččat sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin.

Galgá váikkuhit:

- Nanu sámi dáiddárorganisašuvnnat masa oallut dáiddárat leat searvan.

Doarjja sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud Eroh 2014	Eroh 14-Rev 13	Eroh %
56100	Sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnaide	a) b)	400	400	400	400	0	0,0 %
Submi			400	400	400	400	0	0,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

b) Ovdal gulai dat ortnet sierra kapihttalii mii gohčoduvvui sámi organisašuvnnaide

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gustojit njuolggadusat sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnaide várás.

Oasseihttomeari 3:

- Sámi musihka mas lea buorre dássi ja mii lea álkit olahanmutter viidát álbmogii.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Ovddidit kvalitehtalaččat buori sámi musihka.
 - Veahkehit ruhtadit buriid musihkaalmmuhemiid.
- Ovddidit sámi musihkkáriid.
 - Veahkehit ruhtadit johtimiid, doallat konsearttaid jna.

Galgá váikkuhit:

- Eanet olbmot gullet sámi musihka.
- Eanet sámi musihkkárat dohkkehuvvojit.
- Eanet kvalitehtalaččat buriid sámi musihkaid olggosaddimat.

Oasseihttomeari 4:

- Ovddidit kvalitehtalaččat buori girjjálašvuoda mii lea olahanmutter sámegillii.

Strategiijat ja daidda doaibmabijut:

- Ovdánahttit ortnegiid buori girjjálašvuoda jorgaleapmái sámegillii.
 - Veahkehit ruhtademiin.
- Doarjut sámi girječálliid.
 - Ruhtadit prošeavttaid mat ovddidit girječálliima.
 - Oažžut eanet čáppagirjjálašvuoda girječálliid, go ieš álggaha prošeavttaid main lea ulbmil rekruteret girječálliid geat čállet sámegillii. Prošeakta galgá váikkuhit dasa ahte nuorat girječálliit ožžot duohta vejolašvuoda ovdánahttit iežaset mánusiid bagadallama bokte, gelbbolašvuodalohtema bokte ja fierpmádatčoahkkimiid bokte. Prošeaktaáigodat lea guokte jagi, gos leat dássedis fierpmádatdeaivvadeamit, čállinbargobájit, ja bagadallan oahppan fágaolbmui. Gáibiduvvo buvttadeapmi prošeaktaáigodagas.

Galgá váikkuhit:

- Eanet olbmot geat lohket sámi girjjálašvuođa.
- Sámi girjjálašvuohta galgá leat álkit olahanmutter.
- Ovddidit buriid sámi girječálliid.
- Ovddidit nuorra sámi girječálliid.

Doarjja musihkkii ja girjjálašvuhtii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud Erohus	Erohus	
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
17010	Musihkka ja girjjálašvuohta	a) b)	10 762	8 723	8 723	9 038	315	3,6 %
Submi			10 762	8 723	8 723	9 038	315	3,6 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

b) Jagi 2014 várás geavahuvvo 1 450 000 ru Sámeálbmotfoandda reanttuin girjjálašvuhtii

Ornega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit njuolggadusat sámi musihka ja girjjálašvuođa várás.

Girječállin

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud Erohus	Erohus	
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Girječállin	a)	0	0	0	500	500	-
Submi			0	0	0	500	500	-

a) Prošeakta iežamet hálddus. Ruđat válđojuvvojit Sámeálbmotfoanddas

Oassemihttomearri 5:

- Buorre ja girjás dáidda- ja kulturilbmadeamit mat loktejit sámi mánggabealatvuođa.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Ovddidit mánggabealatvuođa sámi dáidda- ja kulturilbmadeamis mat čalmmustahttojuvvojit servodagas.
 - Ovddidit dáiddalaš ja kultuvrralaš doaibmabijuid ja doaimmaid masa mánát ja nuorat servet/ Prošeavttat mánáide ja mánáiguin ja nuoraide ja nuoraiguin mat mielddisbuktet eanet ipmárdusa ja searvama sámi kultuvrras.
 - Veahkehit ruhtadit kulturlágidemiid mat ovddidit sámi dáidaga ja kultuvrra, mas váldofokus lea sámi kultuvrii.
 - Veahkehit ruhtadit arenaid, doaibmabijuid ja doaimmaid mat ovddidit ja gaskkustit sámi dáidaga ja kultuvrra viidát márkaniidda.
 - Ruhtadit prošeavttaid/ doaibmabijuid mat buktet ođđaáigásaš sámi dáidda- ja kulturilbmadeamiid.
 - Ruhtadit prošeavttaid/ doaibmabijuid mat váikkuhit nannemii, doaimmaheapmái ja gaskkusteapmái árbevirolaš dáidda- ja kulturilbmadeamiin.
 - Veahkehit duođašteapmái ja filmbabuvttadeapmái sámi diliid birra.

- Veahkehit háhkat sámi govvadáidda- ja duodječájáhusaid Norggas, maiddái katalogaid ja plakáhtaid.
- Veahkehit artistabálkkážiin ja mátkedoarjagiin sámi artisttaide oktasaš ruhtadeamis lágideddjiiguin.

Arenat, fierpmádagat ja ovttasbargoprošeavttat mat mielddisbuktet eanet riikkaidgaskasaš fállama ja eksportta sámi dáidagis ja sámi dáiddáriid riikkaidgaskasaš márkanis.

- Veahkehit ruhtademiin buriid áigeguovdilis prošeavttain mat ovddidit sámi dáidaga ja kultuvrra riikkaidgaskasaččat.
- Sámedikki mielas lea dehálaš bisuhit Guovdageainnu lagasradio doaibmama sámi báikkálaš radion. Sámediggi áigu veahkehit dárbbaslaš ekonomalaš doarjagiin 2014 ovddas, nu ahte báikkálaš radio sáhtta nuppástuhttit ja gávdnat eará sisaboađu boahteáiggis. Evttohusa duogáš lea ahte stáhta lea váldán eret gáibádusa ahte sáddet sámedigilli earret eará P4 ovddas. Viidáseappot áigu Sámediggi váldit bajás ášši sámi sáddagiid birra buohkaide konsešuvdnajuohkima oktavuodas.

Galgá váikkuhit ahte:

- Mánngabealatvuohtha sámi dáiddalaš ja kultuvrralaš duojit sáhttet buvttaduvvot, gaskkustuvvot ja vásihuvvot.
- Lea mánngabealatvuohtha sámi kultuvrralaš doaimmain.

Doarjja kulturdoaimmaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
17100	Kulturdoaibmabijut	a) b)	5 802	4 713	4 763	4 600	-163	-3,4 %
Submi			5 802	4 713	4 763	4 600	-163	-3,4 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

b) Doarjagat riikkaidgaskasaš doaibmabijuide lea vuoruhuvvon dán ortnegis

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat kulturdoaimmaid várás.

5.4 Sámi kulturásahusat arenan sámi kultuvrra gaskkusteamis ja vásiheamis

Tabealla 5.4 Čoahkketabealla - sámi kulturásahusat arenan sámi kultuvrra gaskkusteamis ja vásiheamis

(1000 ru)

Akt.	Cilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sámi festiválat	3 125	3 872	3 872	4 585	713	18,4 %
	Sámi teahter	19 273	20 070	20 070	21 428	1 358	6,8 %
	Sámi museat	24 429	26 234	26 234	27 752	1 518	5,8 %
	Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanasahusat	11 384	11 834	13 634	14 914	1 280	9,4 %
	Dáidda- ja kulturgaskkustanarenat	1 379	2 200	2 200	3 139	939	42,7 %
	Sámi lágádusat	2 750	2 750	2 750	2 750	0	0,0 %
	Prográmma ásahusovddideami várás	539	300	300	400	100	33,3 %
Submi		62 879	67 260	69 060	74 968	5 908	8,6 %

Sámi ásahusat leat dehálaš aktevrrat ja ovttasbargoguoimmit sámi dáidda- ja kulturbirrasa ovdánahttimis. Kulturásahusat leat maid dehálaš arenan sámi dáiddáriidda ja addet sámi dáiddáriidda ja artisttaide vejolašvuoda doaimmahit ja ovdánahttit iežaset dujiid. Dát leat maid dehálaš báikkit ovdánahttit sámi identitehta, sámi servodatdigaštallama ja ipmárdusa sámi gažaldagaide. Sámi giella ja kultuvra leat vuodđogálggat ásahusaid barggus.

Sámediggái lea dehálaš ovddidit gulahallama sámi ásahusaiguin ja láchit dili nu ahte ásahusain galgá leat vejolašvuolta ovdánit nanu fágalaš ásahussan.

Mihttomearri:

- Sámi kulturásahusat leat dehálaš aktevran sámi dáidaga ja kultuvrra ovdánahttimis.

Oassemihttomearri 1:

- Fágalaččat nanu sámi kulturásahusat.

Strategiijat ja daidda guoski doaimbajut:

- Addit sámi festiválaide ovdánahttinvejolašvuoda mii čalmmustahttá, gaskkusta ja ovdánahttá sámi dáiddáriid ja sámi kultuvrra.
 - Addit njuolggodoarjaga festiválaide mat erenoamážit ovddidit sámi musihka.
 - Addit Márkomennui vejolašvuoda bisuhit ovdánahttinbarggu.
 - Addit Kárášjoga beassášfestiválie unnit lasáhusa vai sáhttá buoridit hálddahaslaš bargonávccaid.

- Addit ášahuvvon sámi teáhteriidda vejolašvuođa ovdánit dáiddalaččat ja fágalaččat, nu ahte sáhttet doaibmat arenan kulturvásiheamis ja –gaskkusteamis, ja sáme giela geavaheamis ja čalmmustahttimis.
 - Addit njuolggodoarjaga sámi teáhteriidda mat buvttadit lávdedáidaga alla dásis ja mátkkoštit lávdedáidagiin.
- Sihkkarastit sámi museaide rámmaeavttuid viidáset ovdánahttimii.
 - Sihkkarastit buori gulahallama sámi museaiguin.
 - Láhčit dili buori gulahallamii ja váikkuhit ipmárdussii Kulturdepartemeanttas sámi museaid dárbbuid birra.
 - Bidjat johtui doaimmaid mat mielddisbuktet ahte sámi museat ožžot eanet ovddasvástádusa ja rolla kulturmuutosuorggis.
 - Váikkuhit aktiivvalaččat proseassaide Statsbyggain ja Deanu ja Várjjaga museasiiddain vai Nuortasámi musea válbmana ja dan bokte váikkuhit positiivvalaččat nuortasámi servodaga kulturovdánahttimii.
- Veahkehit sámi ášahusaid šaddat buorre arenan sámi dáidaga ja kultuvrra ovdánahttimis.
 - Lagat čuovvoleapmi ja gulahallan ášahusaiguin.
 - Addit ášahusaide vejolašvuođaid ovdánahttimii ja ođđajurddašeapmái.

Galgá váikkuhit:

- Nannet ja ovddidit sámi ášahusaid guovddáš servodatsurggiin sámi servodahkii.
- Ahte sámi ášahusat ja arenat váikkuhit oaivilgaskkusteapmái, sihkkarastit árbevirolaš máhtu ja eanet gelbbolašvuođa.
- Ahte sámi museat ipmirduvvojit fágalaččat nanu ášahussan, main lea oktasaš identitehta ja sisdoallu, hálddašeamis, dutkamis, gaskkusteamis ja ođasmahttimis.
- Festiválat mat čalmmustahttet, gaskkustit ja ovdánahttet sámi kultuvrra.
- Ahte sajáiduvvon sámi teáhterat sáhttet ovdánit dáiddalaččat, buvttadit lávdedáidaga alla dásis ja mat sáhttet mátkkoštit lávdedáidagiin mii addá kulturvásihusaid ja mat čalmmustahttet sámi giela.

Doarjagat festiválaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
15100	Riddu Riđđu	a)	1 011	1 042	1 042	1 073	31	3,0 %
15101	Guovdageainnu musihkkafestivála	a)	1 148	1 184	1 184	1 220	36	3,0 %
15102	Markomeannu	a)	503	719	719	720	1	0,1 %
15103	Kárášjoga beassá festivála	a)	463	477	477	741	264	55,3 %
15104	Máttasámi kulturfestivála	a)	0	80	80	450	370	462,5 %
15105	Julevsáme vahkko – Lulesamisk uke	a)	0	200	200	206	6	3,0 %
15106	Romssa sámi vahkku	a)	0	170	170	175	5	2,9 %
Submi			3 125	3 872	3 872	4 585	713	18,4 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi festiválat mat bohtet ovdan tabeallasbajábealde.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat festiválaid várás.

Doarjagat teáhteriidda

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud Erohus	Erohus	
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
15300	Beaivváš Sámi -Našunálateáhter	a)	17 583	18 128	18 128	19 128	1 000	5,5 %
15301	Árjelhsaemien Teatere AS	a)	1 690	1 942	1 942	2 000	58	3,0 %
15302	Deanu mánnáidteáhter	a)	0	0	0	300	300	-
Submi			19 273	20 070	20 070	21 428	1 358	6,8 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi teáhterat mat bohtet ovdan tabeallasbajábealde .

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat teáhteriid várás.

Doarjagat museaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud Erohus	Erohus	
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
15500	Árran Julevsame lulesamisk senter	a)	4 547	4 995	4 995	5 145	150	3,0 %
15501	Saemien Sijte	a)	2 516	3 000	3 000	3 390	390	13,0 %
15503	RidduDuottarMuseat	a)	8 231	8 830	8 830	9 095	265	3,0 %
15504	Deanu ja Várjjaga museumssiida	a)	6 503	6 698	6 698	7 328	630	9,4 %
15505	Várdobáiki	a)	1 376	1 417	1 417	1 460	43	3,0 %
15506	Davviálbmotguovddáš OS	a)	1 256	1 294	1 294	1 334	40	3,1 %
Submi			24 429	26 234	26 234	27 752	1 518	5,8 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi museat mat bohtet ovdan tabeallasbajábealde.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat museaid várás.

Oassemihttomearri 2:

- Sámi ásausat leat dehálaš resurssan sámi dáiddáriidda ja kulturbargiide.

Strategiijat ja dasa guoski doaibmajut:

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi ásašusaide, nu ahte dat sáhttet mielddisbuktit ovdáneami ja gaskkusteami sámi dáidda- ja kultursuorggis.
 - Bušeahttaproseassaid ja šiehtadallamiid bokte váikkuhit dasa ahte sámi ásašusain leat ovdánanvejolašvuodát.
- Váikkuhit dasa ahte sámi ásašusain lea buorre ovttasbargu gaskaneaset.
 - Veahkkin háhkát arenaid gos sáhttet doaimmahit fierpmádathuksema ja ovttasbargodoaimmaid mat sáhte leat mielde ovdánahttit sámi ásašusaid.
- Veahkehit oažžut buori ovttasbarggu gaskal sámi dáiddáriid ja sámi kulturásahusaid.
 - Veahkehit hukset arenaid gulahallamii ja ovttasbargui gaskal dáiddáriid ja kulturásahusaid.
- Oččodit eanet geatnegasvuoda oktasaš ovdáneapmái sámi dáidagis, kultursuorggis ja sámi kulturásahusain, ovttasbargošiehtadusaid bokte fylkkasuohkaniiguin.
 - Váikkuhit dasa ahte sámi kulturásahusain lea lunddolaš sadji ovttasbargošiehtadusain ja daidda guoski doaibmaplánain.
 - Sámedikki ruhtadeami bokte regionálaovddideapmái váikkuhit konkrehta ovttasbargoproševttaid ruhtadeapmái mat ovddidit sámi dáidaga ja kultuvrra.
- Veahkehit háhkát buori kulturovdáneami julev- ja lullisámi servodagas.
 - Buorre gulahallan sámi kulturásahusaiguin namuhuvvon guovlluin vai dat ožžot ovdánahttinvejolašvuodaid.

Galgá váikkuhit:

- Ahte ovttasbargodoaimmat/ -proševttat gaskal ásašusaid ja ásašusaid ja dáiddáriid lassánit.
- Ulbmillaš, doaimmahahti ja ovdánahtti sámi arenat kulturdoaimmaheapmái.

Doarjagat kulturviesuide ja kulturgaskustanásahusaide.

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
15000	Árran lulesamisk senter, Tysfjord	a)	1 890	1 949	1 949	2 007	58	3,0 %
15001	Sámi dáiddaguovddáš, Karášjogas	a)	2 726	2 811	3 311	3 811	500	15,1 %
15002	Davviálbmotguovddáš OS, Gáivuotna	a)	1 238	1 426	1 426	1 469	43	3,0 %
15003	Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáš, Billávuotna	a)	895	562	562	579	17	3,0 %
15004	Sijti Jarnge, Aaborde	a)	1 355	1 397	1 397	1 439	42	3,0 %
15005	Várdobáiki, Evenášši/Skánit	a)	1 015	1 046	1 046	1 077	31	3,0 %
15006	Bihtánsámi viessu	a)	478	600	750	773	23	3,1 %
15007	Oslo sámi viessu	a)	262	470	470	550	80	17,0 %
15008	Lásságámmi	a)	262	270	270	280	10	3,7 %
15009	Villmarkscampen i Tolládal - bihtánsámi	a)	54	56	56	60	4	7,1 %
15010	Riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáš	a)	609	628	1 078	1 110	32	3,0 %
15011	Saemien Sijte	a)	600	619	619	638	19	3,1 %
15012	Álttá Sámi Siida	a)	0	0	350	410	60	17,1 %
15013	Sjeltie - Sámi kulturpárka, Maajejaevrie	a)	0	0	150	155	5	3,3 %
15015	Vilgesvárri	a)	0	0	200	206	6	3,0 %
15016	Deanu ja Várjjaga museasiida	a)	0	0	0	200	200	-
15016	Mearrasámi tun, Porsangu	a)	0	0	0	150	150	-
Submi			11 384	11 834	13 634	14 914	1 280	9,4 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi kulturviesut ja kulturgaskustanásahusat mat bohtet ovdan tabeallas bajábealde.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat kulturviesuid ja kulturgaskustanásahusaid várás.

Oasseihttomeari 3:

- Sámi ásašusat leat dehálaš gaskkusteadjit sámi dáidagis ja kultuvrras.

Strategiijat ja daidda guoski doaimbajijut:

- Movttiidahttit sámi ásašusaid ja arenaid dáidda- ja kulturgaskkusteapmái ovdánit ja ođđabuvttadit.
 - Veahkehit ruhtadit doaimmaid mat mielddisbuktet ovdáneami sámi ásašusaide.
 - Buoridit barggu mii dahkko Sámi museasearvis ja Sámi museafierpmádagas.

- Viidásetfievrridit máhcahanproseassa mii lea čállon Sámedikki čielggadussii Bååstede – sámi kulturárbbi máhcaheapmi.
- Hástalit sámi lágádusaid ođđabuvttadeapmái mii mielddisbuktá eanet beroštumi ja buvttadeami sámi musihkas girjjálašvuodas.
 - Čuovvolit sámi lágádusaid ruhtademiin, čielgasit vuordámušaiguin ja dássilis čoaikkimiiguin.
- Bargat viidáseappot sámi ášahusovdánahttimiin.
 - Bidjat johtui prográmma sámi ášahusovdánahttima várás.
 - Fállat sámi ášahusaide fágalaš gelbbolašvuodáhuksema ekonomiijas, kvalitehtavuogádagain ja prošeaktastivrenvuogádagain.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi dáidda ja kultuvra ovddiduvvojit vel eanet sámi kulturásahusaid bokte.
- Ahte arenat ovddidit ođasmahttima ja doibmet arenan sámi giela ja kultuvrra gaskkusteamis ja ovdánahttimis.
- Ahte Sámediggi lea mielde nanneme rámmaeavttuid sámi lágádusaide, go doaibmá fágalaš premissaaddin.
- Nannet sámi nissoniid, mánáid ja nuoraid Ruoššas.
- Ahte Viestterállasii ášahuvvo sámi deaivadanbáiki.

Doarjagat dáidda- ja kulturgaskkustanarenaide.

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
17300	Dáidda- ja kulturgaskkustanarenat a)	1 379	2 200	2 200	3 139	939	42,7 %
Submi		1 379	2 200	2 200	3 139	939	42,7 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

Juolludemiin dáidda- ja kulturgaskkustanarenaide várrejuvvo 1 000 000 máhcahanprošeaktii Bååstede.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat dáidda- ja kulturdoaimmanarenaid várás.

Doarjagat sámi lágádusaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
17040	Sámi lágadusat a)	2750	2 750	2 750	2 750	0	0,0 %
Submi		2 750	2 750	2 750	2 750	0	0,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat sámi lágádusaid várás.

Ásahusovdánahttinprográmma

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud Erohus	Erohus	
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Prográmma ásahusovddideami várás a)	539	300	300	400	100	33,3 %
Submi		539	300	300	400	100	33,3 %

a) Ovdal gohčoduvvui dát doaibmabidju ásahusdieđáhusa čuovvoleapmin

5.5 Sámi valáštallan

Tabealla 5.5 Čoahkketabealla - sámi valáštallan

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud Erohus	Erohus	
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
15203	Sámi valáštallan	2 497	1 440	1 440	2 427	987	68,5 %
Submi		2 497	1 440	1 440	2 427	987	68,5 %

Nanu sámi valáštallanbiras lea dehálaš identitehtafáktor mánáide ja nuoraide ja mielddisbuktá nanu oktavuoda. Lea dehálaš ahte gávdnojit arenat gos sámmit miehtá Sámi sáhttet deaivvadit valáštallamiidda ja gilvohallamiidda. Sámediggi áigu oččodit sámi valáštallan- ja nuoraidorganisašuvnnaide vejolašvuoda bargat oktasaš sámi valáštallamiin ja valáštallangažaldagaiguin. Heargevuodjin lea áidnalágan valáštallansuorgi, mii maid veahkeha vára váldit nanu historjjálaš árbevieruid álgoálbmogiid gaskkas Árktalaš guovlluin.

Mihttomearri:

- Girjáivuohta valáštallandoaimmain.

Oassemihttomearri1:

- Viiddis ja buorre valáštallanfálaldat sámi álbmogii.

Strategiijat:

- Sihkarastit hivvodaga sámi valáštallamis.
 - Veahkehit ruhtadit sámi valáštallanorganisašuvnnaid – ja servviid.
- Veahkehit sámi spábbačiekčandoaimmaid organiserema nu ahte sihke hivvodagas ja alladásis váldojit bures vára.
- Háhkát gulahallama, fierpmádaga ja ipmárdusa sámi nuoraid ja eará álgoálbmot nuoraid gaska, riikkaidgaskasaš valáštallanlágidemiid searvama bokte.
 - Veahkehit ruhtadit sámi oassálastima 2014 Arctic Winter Games gilvvuide Alaskas.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi valáštallanorganisašuvnnat sáhttet ovdánahttit valáštallanfálaldaga sihke hivvodagain ja alladásis.
- Rumašlaš lihkanarenat mat mielddisbuktet oktiigullevažvuoda gaskal sámi mánáid ja nuoraid, ja mat leat mielde duddjome identitehta.

Doarjagat sámi valáštallamii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
15200	Sámi Valáštallan Lihttu - Norga (SVL-N) a)b)		1033	1065	1065	1100	35	3,3 %
15201	Sámi spábbačiekčanlihttu (SSL)-Samisk fotballforbund		251	0	0	0	0	-
15202	Sámi Valáštallan Lihttu (SVL-N)-Arctic Winter Games b)		1000	155	155	1100	945	609,7 %
15203	Sámi Heargevuoddjin-lihttu/Saami Reendeer-Race Federation b)		213	220	220	227	7	3,2 %
Submi			2 497	1 440	1 440	2 427	987	68,5 %

a) Sámediggi oaččui 700 000 ru speallanruđain 2013:s ja das fas oaččui SVL-N 650 000 ru ja SHL 50 000 ruL.

b) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Valáštallanorganisašuvnnat ja searvit mat bohtet ovdan tabeallasbajábealde .

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat sámi valáštallama várás.

5.6 Sámi mediat

Tabealla 5.6. Čoahkketabealla - sámi mediafálaldat

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sámi mediafálaldat		3 137	3 546	3 546	3 765	219	6,2 %
Submi			3 137	3 546	3 546	3 765	219	6,2 %

Lea dehálaš ahte sámi servodagas lea girjávuohta publikašuvnnain ja mediain main bohtet ovdan áššit mat leat áigequovdil ja mat mielddisbuktet oaivillonohallama ja sámi dáidaga ja kultuvrra ovdánahttima. Dasa lassin lea dehálaš ahte gávdno girjávuohta mediain mat atnet sámi gielaide aktiivvalaččat.

Mihttomearri:

- Girjáivuohta sámi mediain mat čalmmustahttet sámi giela, kultuvrra ja servodaga.

Oassemihttomearri:

- Sámi mediaid nannen ja ovddideapmi nu ahte dat váikkuhit servodatárgiruššamii.

Strategiijat:

- Gulahallama bokte báikkálaš, regionála ja guovddáš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin nannet rámmaeavttuid sámi mediaid ovddideami várás.
- Váikkuhangaskaomiid árijjalaš geavaheami bokte bisuhit ja viidáset ovddidit sámi mediaid.
- Váikkuhit sámi mediafálaldaga nannema buot sámi giellajoavkkuid várás.
 - Veahkehit ruhtadit girjásvuoda sámi mediain ja publikašuvnnain.
 - Láhčit dili nu ahte Daerpies Dierie/ lullisámi girkobláđđi (Sørsamisk kirkeblad) sáhtta ovdánahttit iežas doaimmaheami, ja buoridit lullisámi čalmmusteami bláđis.

Galgá váikkuhit:

- Ahte leat arenat gos sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis lea sorjjasmeahtun jietna, ja mat duddjojot identitehta.
- Girjás sámi publikašuvnnat čálalaš arenan buot golmma sámi čállingillii.
- Sámegiela čalmmustahttin.

Doarjagat sámi mediafálaldagaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud Erohus	Erohus	
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
17001	Nuorttanaste	a)	984	1 015	1 015	1 045	30	3,0 %
17002	Nuoraidbláđđi Š	a)	1 349	1 391	1 391	1 433	42	3,0 %
17003	Sámis	a)	298	328	328	338	10	3,0 %
17004	Daerpies Dierie/máttasámi girkobláđđi	a)	106	109	109	218	109	100,0 %
17005	Bárjás	a)	100	103	103	113	10	9,7 %
15600	Julev Film AS (NuorajTV)	a)	300	600	600	618	18	3,0 %
Submi			3 137	3 546	3 546	3 765	219	6,2 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi publikašuvnnat ja mediat mat bohtet ovdan tabeallas bajábealde.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gusket njuolggadusat sámi mediafálaldaga várás.

6 Bibliotehka

Váldomihttomearri:

- Buorre sámi bibliotekafálaldat.

Bibliotekat leat deatalaččat demokratiija, kultuvrra ja máhtu gaskkustanarenan. Ollu báikkiin doibmet bibliotekat kulturguovddážin ja deaivvadanbáikin. Bibliotekat ja erenoamážit sámi girjebusset leat deatalaččat maiddá sámi giella-, kultur- ja historjágáldun.

Sámedikki bibliotehka bargun lea nannet ja ovddidit bibliotekafálaldaga sámi álbmoga várás. Bibliotehka galgá doaibmat sámi girjjálašvuoda ja sámi bibliotekabálvalusa gealboguovddážin, ja hálddašانبibliotekkan Sámedikki politihkkariid ja bargiid várás.

Dál addá Sámediggi njuolggá doarjaga gávccii sámi girjebusse. Doarjjaortnega ulbmilin lea addit buriid sámi bibliotekabálvalusaid olles sámi álbmogii ja earáide ja buktit daid olámuddui.

Álbmot- ja fylkkabibliotekat háliidit ahte Sámedikki bibliotekkas livččii stuorát rolla diehtujuhkimis sámi girjjálašvuoda birra ja sámi bibliotekadoaimma ovddideami birra.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari čuovvovaš surggiid fokuseremiin 2014:s

- Gaskkustandoaibma.
- Bibliotehkaovddideapmi.

6.1 Bibliotehka váikkuhangaskaoamit

Tabealla 6.1 Čoahkketabealla – bibliotehka

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Gaskkustandoaibma/Girjebusset	7 184	8 455	8 455	8 711	256	3,0 %
Submi		7 184	8 455	8 455	8 711	256	3,0 %

6.1.1 Hálldahuslaš resurssat - bibliotekajuogus

Sámedikki bibliotehka lea Sámedikki hálldahusa oassi. Bibliotekajuogus gullá gulahallanossodahkii (GUL), ja dán ossodagas leat guokte juhkosa:

- Gulahallanjuogus
- Bibliotekajuogus

Bibliotekajuhkosa bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda buorideapmi gullet kapihttalii 16 Hálldahusa doaimbagolut.

Bibliotekajuhkosis leat 4 jahkedoaimma 1.10.2013 nammii.

6.2 Gaskkustandoaibma

Tabella 6.2 Čoahkketabealla - gaskkustandoaibma

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Sámi girjebusset	7 184	8 455	8 455	8 711	256	3,0 %
Submi		7 184	8 455	8 455	8 711	256	3,0 %

Girjjiid luoikkaheapmi sámi guovlluin geahppána. Árrjalaš gaskkusteamii bokte ja ovttasbargguin bibliotekain ja girjebussiiguin galgá Sámedikki bibliotekka buoridahttit máhtu sámi girjjálašvuoda birra nu ahte maiddá luoikkaheapmi lassánivččii. Sámedikki mihttomearri sámi girjebussiid ektui lea ahte sámi bibliotekabálvalusat galget leat buorit ja álkidit olámuttus olles sámi álbmoga ja earáid várás. Girjebussiin galgá leat buorre ja juohkelágan sámi girjjálašvuodha sámegillii ja sámi diliid birra eará gielaide.

Oassemihttomearri:

- Sámi girjjálašvuodha, oahpponeavvut ja kultuvra begget ja leat geavaheddjiid olámuttus

Strategiijat ja dan čuovvu doaibmabijut:

- Váikkuhit ain dan ahte girjebusset doibmet ja ásahuvvojit sámi guovlluide.
 - Njuolgga doarjja sámi girjebussiide.
 - Oktavuodhačoahkkimat girjebussiiguin.
- Árrjalaččat juohkit dieđuid ja dieinna lágiin buoridit máhtu sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra eará bibliotekain.
 - Doallat fásta oktavuodhačoahkkimiid sámi guovlluid bibliotekkaiguin.
 - Ovttas bargat Nasionálabibliotekain ja dieinna lágiin oainnusmahttit sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra nationála ángiruššamiid oktavuodas.
 - Jahkásaš oktavuodhačoahkkimat Nasionálabibliotekain ja earáiguin ja dieinna lágiin fuolahit ahte sámi perspektiiva váldojuvvo mielde sierralágan ángiruššansurggiin nationála bibliotekkaovddideamis.
 - Oastit sámi girjjálašvuoda ja ávdnasiid, katalogii bidjat čoahkkádusa, veahkehit eará bibliotekaid registrerenbargguin sámi gielalaš girjjálašvuodain.
 - Luoikat rájuid/stuorát sámi ávnnasčoahkkádusaid sámi giellaguovddážiidda, bibliotekkaide, girjebussiide ja earáide.
- Boarráset sámegielat girjjálašvuoda digitaliseren.

6.2.1 Doarjja sámi girjebussiide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Kárášjohka	a)	591	609	609	627	18	3,0 %
	Porsángu	a)	591	609	609	627	18	3,0 %
	Guovdageaidnu	a)	266	274	274	283	9	3,3 %
	Deatnu/Unjárga	a)	1629	1 679	1 679	1 730	51	3,0 %
	Gáivuotna	a)	753	776	776	800	24	3,1 %
	Julevsámi	a)	1403	1 446	1 446	1 490	44	3,0 %
	Máttasámi	a)	1642	1 693	1 693	1 744	51	3,0 %
	Lulli-Romsa	a)	309	569	569	586	17	3,0 %
	Lulli-Trøndelaga	a)	0	800	800	824	24	3,0 %
Submi			7 184	8 455	8 455	8 711	256	3,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Gielddat ja fylkkagielddat mat eaiggádit ja jođihit sámi girjebussiid, gč. tabealla bajábealde.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Álbmot girjebussiid doaibmaguovllus.

Galgá váikkuhit:

- Buriid ja álkidit olámuttu bibliotekabálvalusaid olles sámi álbmoga ja earáid várás.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá válldi.

Muđui gusket sámi girjebussedoarjaga njuolggadusat.

6.3 Bibliotekaovddideapmi

Sámedikki bibliotekas lea erenoamáš ovddasvástádus buoridit gelbolašvuoda sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra bibliotekain. Bibliotekat ja girjebusset leat dovddahan ahte háliidit ahte Sámedikki bibliotekka eanet árjjalaččat gaskkustivččii, fágalaččat bagadivččii ja ovddidivččii sámi bibliotekabálvalusa. Deatalaš váikkuhangaskaoapmi sámi bibliotekabálvalusa ovddideami oktavuodas, lea doarjja man bokte ovdánahttit sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra bibliotekain. Sámedikki bibliotekka galgá fuolahit ahte sámi perspektiiva válđojuvvo mielde sierralágan ángiruššansurggiide nátionála bibliotekaovddideami oktavuodas.

Oassemihttomearri:

- Sámedikki bibliotekka galgá doaibmat sámi girjjálašvuoda ja sámi bibliotekabálvalusa gealboguovddážin.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Buoridit gelbbolašvuoda sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra bibliotekain, ja nannet bibliotekaid rolla servodatdigaštallanarenan.
 - Lágidit jahkásaččat konferánssa sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra.
- Oažžut biblioteka ovdánahttit ja gaskkustit sámi girjjálašvuoda, kultuvrra ja ságastallama.
 - Váikkuhit sierralágan doaibmabijuid ruhtadeami ovddidan ja oainnusmahttin dihte sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra bibliotekain, gč. kap. 5.3.
 - Doallat jahkásaččat oktavuohačoahkkimiid Nasionála bibliotekain ja earáiguin fuolahan dihte ahte sámi perspektiiva válđojuvvo mielde sierralágan áŋgiruššansurggiide nasionala bibliotekaovddideami oktavuodas.
 - Evalueret Sámi girjebusedoarjjaortnega geahčadan dihte ahte doaibmá go ortnet daid mihttomeriid, eavttuid ektui mat leat biddjojuvvon sámi girjebussiid várás ja evttohit movt dan boahteáiggis organiseret ja ovddidit.

7 Máhttu

Váldomihttomearri:

- Sámi álbmogis lea dat máhttu, gelbbolašvuohta ja gálggat mat dárbbášuvvojit vai sáhtá suodjalit ja ovddidit sámi servodagaid, ja árjjalaš oassálastimii sámi, nationála ja riikkaidgaskasaš servodahkii.

Máhttu lea dehálaš eaktu sámi servodaga ovddideapmái iežamet eavttuid vuodul. Oahpahušvuogádat galgá heivet sámi mánáide, sámi oahppái ja sámi servodaga dárbbuide. Sámi árbevierut, giella, kultuvra ja vuodđoarvvut fertejit vuhttot miehtá oahpahušvuogádaga mánáidgárddi rájis gitta universitehtii. Mánáidgárddiid, vuodđooahpahusa, alitoahpu ja dutkama áŋgiruššan lea danin vealtameahttumit gitta das ahte sámi servodat sáhtá ovdánit iežas árvvuid, višuvnnaid, vuoruhemiid ja eavttuid vuodul.

Sámi mánáid riekti oažžut oahpahusa sámi áššiin, sámegeielas ja sámegeillii, galgá leat vuodđun sámi skuvllain. Sámi mánáin lea maid vuodđo vuoigatvuohta oažžut oahpahusa iežaset gillii iežaset historjjá ja kultuvrra birra. Sámediggi áigu gozihit ahte norgga skuvlaeiseválddit láchčēt dili nu ahte oahppit dáža skuvllain ožžot oahpu sámi áššiid birra.

Sámediggái lea dehálaš ahte árbevirolaš máhttu lea guovddáš oassi mánáidgárdefálaldagain, skuvlafálaldagain ja alitoahpahušaid fálaldagain. Árbediehtu lea danin maid dehálaš oassi árvohákkamii ja ođđa bargosajiide sámi guovlluin. Dálá servodagas lea dehálaš ahte sáhtá duodástit, viidásetfievrridit ja seailluhit sámi árbedieđu boahthevaš buolvvaide.

Sámediggi áigu nanosmahttit mánáidgárddiid rolla buriid bajásšaddaneavttuid sihkkarastimis kvalitehtalaččat buori sámi mánáidgárdefálaldaga bokte. Mánáidgárddiid kvalitehta, sisdoallu ja árvovuodđu leat guovddázis go ollislaš sámi oahppopolitihkka ovddiduvvo viidáseappot. Mánáidgárddiin lea mearkkašupmi máná ovdáneapmái go geahččá giella- ja kulturoahpahusa ja identitehtaovddideami. Mihttun mánáidgárdepolitihkas lea oažžut buriid bajásšaddaneavttuid sámi mánáidgárdefálaldaga bokte. Sámediggi áigu doarjut ahte sámi mánáidgárdefálaldagas lea alla dássi ja ahte gávdnojit doarvái mánáidgárdesajit.

Sámi ohppiin galgá leat buorre oahpahušfálaldat kvalitehtalaččat. Dat mearkkaša ahte sámi skuvla ja oahppofitnodagat galget láchčēt vejolašvuodaid dasa ahte oahppit/fidnooahppit ožžot buori oahpu mas sámi giella, kultuvra ja servodateallin leat vuodđun.

Oassin sámiid iešmearrideamis lea vealtameahttun das ahte sámi álbmogis aldis lea dadjamuš dasa ahte makkár suorggi dutkan galgá vuoruhuvvot ja ohcaluvvot. Seamma guoská dasa ahte makkár oahppofálaldagat galggašedje ovddiduvvot, ja movt dálá oahpahušfálaldat sáhtá ovddiduvvot nu ahte máhtu gaskkusteapmi ja ovddideapmi buorránivččii sámi giela ja kultuvrra birra. Hástalussan Sámediggái lea ahte ferte leat ovdalis jurddašeamis go geahččá doaimbajuid maid regionála ja stáhtalaš eiseválddit plánejit. Lea vealtameahttun álgit gulahallat stáhtalaš eiseválddiiguin árrat, nu ahte Sámediggi sáhtá váikkuhit ovdáneami dán áššis.

Sámi árbediehtu berre leat lunddolaš oassi sámi dutkama ja diehtaga máhttovuođus. Dát máhttovuođdu galgá ovttas eará dutkamiin háhkat vuođu luondduresurssaid hálddašeamis sámi guovlluin. Sámedikki mihttu lea ahte sámi servodagain sihkkarastojuvvo kapasitehta- ja gelbbolašvuođahuksen.

7.1 Váikkuhangaskaoamit ohppui

7.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 7.1.1 Čoahkketabealla - máhttu

(1000 ru)

Akt. Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
Mánáidgárdi	8 800	9 905	9 905	11 405	1 500	15,1 %
Vuođđooahpahuš	21 398	25 125	26 125	24 248	-1 877	-7,2 %
Alitoahppu ja duktan	5 931	5 650	5 650	4 000	-1 650	-29,2 %
Submi	36 129	40 680	41 680	39 653	-2 027	-4,9 %

7.1.2 Hálddahušlaš resurssat – Bajásšaddan- ja oahpahušossodat

Kapihttalis 16 – hálddahušlaš dási doaibmagolut - leat bajásšaddan- ja oahpahušossodaga bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuođa lokten.

Ossodagas lea golbma juhkosa:

- Mánáidgárdejuogus.
- Vuođđooahpahuš ja juogus.
- Alitoahpu ja dutkama juogus.

Ossodat lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi mas lea ovddasvástádus bidjat johtui strategiiid fágasurggiin mánáidgárdi, vuođđooahpahuš ja alit oahppu ja dutkan. Barggut mat gusket politihkalaš ja hálddahušlaš doaimmaide áiggis áigái dahkkojit beaivválaččat, lassin juhkosiid bargguide iežaset fágasurggiin. Juhkosiid barggut bohtet ovdan ángiruššansurggiid čuoggáin.

Ossodagas lea maid ovddasvástádus gohkket Sámedikki oahpponeavvoguovddáža.

Mánáidgárdejuhkosis ledje 4 jahkedoaimma 1.10.2013, vuođđooahpahušjuhkosis ledje 9 jahkedoaimma ja alit oahpu ja dutkanjuhkosis ledje 4 jahkedoaimma.

7.2 Mánáidgárddi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Ovttasbargu ja oktavuoha gaskal ruovttu, mánáidgárddi ja skuvlla	8 800	9 905	9 905	11 405	1 500	15,1 %
Submi		8 800	9 905	9 905	11 405	1 500	15,1 %

Váldomihttomearri Sámedikki mánáidgárdepolitihkas lea háhkat buriid bajásšaddaneavttuid sámi mánáidgárdefálaldaga bokte. Sámediggi áigu váikkuhit ahte sámi mánáidgárdefálaldagas lea alla dássi ja ahte leat doarvái mánáidgárdesajit. Sámi mánáidgárdefálaldagas ferte leat vuodđoprinsihppa ahte mánáidgárddi sáhtta leat oassin sámi servodagas. Sámiid etnalaš identitehta mii guoská sosiála ja kultuvrralaš iešvuhtii addet dehálaš árvvuid. Šaddá dehálaš viidásetfievrridit sámi kulturárbbi sámi giela, kultuvrra, eallinvuogi ja árvvuid gaskkusteami ja čalmmustahttima bokte.

Sámediggi áigu čuovvovaš ángiruššansurggiid bokte olahit váldomihttomeari sámi mánáidgárdefálaldagas:

- Mánáidgárddi sisdoallu.
- Giellamovttiidahttin mánáidgárddis.
- Giellalávgunmodeallat.
- Sámegielat bargiid rekrutteren.
- Pedagogalaš ávdnasat ja stohkosat.
- Ovttasbargu ja oktavuoha gaskal mánáidgárddi ja skuvlla.

7.2.1 Mánáidgárddi sisdoallu

Kulturgaskkusteapmi lea dehálaš suorgi mánáidgárddi sisdoalus. Kultuvrii gusket árbi ja árbevierut, muhto seammás maid dat ahte áimmahuššat, ráhkadit ja ođasmahttit. Sámi kultuvra galgá leat čađačuovgi sámi mánáidgárdefálaldagas, ja heivehuvvot buot mánáide. Sámedikki mielas galgá mánáidgárddiin leat sámi hápmi mas leat oinnolaš objeavttat ja áđat. Oainnusin dahkan sámi kultuvrras, ja maiddá gielas, mitalit mánáidgárddi deattuheami birra sámi sisdoalus. Go sámivuoha lea oidnosis mánáide, de dat lea dehálaš dasa ahte addá mánáide gullelašvuoda dovdu ja dohkkeheami, ja sáhtta leat mielde buorideame sámi identitehta.

Girjávuohta sámi servodagas dahká ahte iešguđet mánáidgárddit galget bidjat vuodđun báikkálaš kultuvrra iežaset mánáidgárdái. Dát gáibida ahte bargiin ferte leat báikkálaš ja árbevirolaš máhttu. Mánát fertejit seammás beassat ovddidit árvvusatnima ja oktavuodadovdu olles sámi girjávuohtii, ja mánggakultuvrrat servodahkii muđui.

Mihttomearri:

- Mánáidgárddiin lea sámi sisdoallu mii ovdánahtta ovddideami, oahppama ja láhttema máná ruovttu ovttasbarguin ja ipmárdusain.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Bargat dan nala ahte mánáidgárdeeaiggádiin lea máhttu sámi giela ja kultuvrra birra.
 - Gulahallat, ovttasbargat ja čuovvolit mánáidgárdeeaiggádiid sámi mánáidgárdefálaldaga birra.
 - Hábmets diehtjuohkingihppaga mánáidgárdeeaiggádiidda sámi mánáidgárdefálaldaga birra.
- Váikkuhit dasa ahte studeanttat ožžot oahpu sámi giela ja kultuvrra birra.
 - Ođđa mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu sajusteapmi. Dát dahkko čuovvunjoavkku oassálastima bokte mii galgá čuovvut oahpu 2013-2017.
- Veahkehit oažžut mánáidgárddiide fágalaš gelbbolašvuođa sámi gielas ja kultuvras ja ahte dát deattuhuvvot mánáidgárddiin.
 - Diehtjuohkin ja pedagogalaš bagadeapmi gulahallama ja ovttasbarggu bokte mánáidgárdebargiiguin sámi mánáidgárdefálaldaga birra.
 - Kvalitehtaovddideapmi, gelbbolašvuođalokten ja vásáhuslonohallan semináraid ja konferánsaid lágideami bokte mánáidgárdebargiide.
 - Redaktevraovddasvástádus ja almmuheapmi mánáidgárdebargiid bláđis “Stullán”.
 - Searvan resursajovkui prošeavttas “Kvalitehta mánáidgárddiin” oahpahusdirektoráhta bokte áigodagas 2013-2017.
 - Buktit cealkámuša Mánáidgárdelága rievdadeapmái ja ođđa rámmaplánii mánáidgárddiid várás, dán oktavuodas maid lága bokte nannejuvvon riekti oažžut sámi mánáidgárdefálaldaga gos dál de oroš riikkas.
 - Doarjjahálldašeapmi mánáidgárddiide.

7.2.2 Giellamovttiidahttin mánáidgárddis

Sámediggi áigu ovddidit politihka mii lea mielde oččodeame eanet sámegeielgeavaheddjiid boahtteáiggis. Sámi gielat dárbašit dan ahte mánát besset oahppat giela ruovttus, mánáidgárddiin ja skuvllain. Sámediggi áigu danin bargat árjjalaččat vai nannejuvvo ja láchččojuvvo dilli dasa ahte buot mánát ožžot dan giellaoahpahusa masa sis lea riekti.

Mihttomearri:

- Mánát ožžot giellamovttiidahttima davvi-, julev- ja lullisámegillii.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Váikkuhit dasa ahte bargiin lea formálalaš gelbbolašvuohta sámegeielas.
 - Giellamovttiidahttinprográmmat mánáidgárdebargiide ovttasbarggus fylkkasuohkaniiguin ja Lohkanguovddážiin.
- Láhčit dili árrat giellamovttiidahttimii mánáidgárdefálaldaga bokte.
 - Hálldašit doarjagiid giellaoahpahussii mánáidgárddiin.

7.2.3 Giellalávgunmodeallat

Sámediggi háliida váldit atnui giellalávgunmodeallaid mánáidgárddiin main lea sámegeiefálaldat. Mii leat vásihan ahte mángga sámi mánáidgárddis ja ossodagas lea sihke sámegeiella ja dárogeiella beaivválaš giellan, ja ahte giellaoahpu mihttomearri rievddada guovllus guvlui. Dat mielddisbuktá ahte mánáidgárddiin lea dárbu ovdánahttinmodeallaide mat leat heivehuvvon juohke ovttá gielladillái ja

báikkálaš dillái. Hástalussan šaddá gávdnat bargiide oktasaš vuodđovuogádaga giellaoahpahas. Go váldá atnui giellalávgunmodeallaid, de dat mielddisbuktá positiivvalaš ovdáneami ja máhttoovdáneami giellaoahpahas.

Mihttomearri:

- Mánáidgárddit leat váldán atnui giellalávgunmodeallaid ja giellamovttiidahttinvuogádagaid mat leat geahččaluvvon ja main mis dutkama vuodul lea máhttu, nu ahte diehtit ahte dát leat heivehuvvon ulbmili.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmajijut:

- Váikkuhit dasa ahte gávdnojit heivvolaš giellaoahppanmodeallat maiguin sáhtta dustet hástalusaid boahhteáiggis.
 - Diehtujuohkin ja máhttu giellalávvguma birra mánáidgárdebargiide.
 - Ovttasbargat heivvolaš aktevrraiguin johtui bidjat giellalávvguma mánáidgárddiin.
- Veahkehit sihkkarastit vuogádagaid nu ahte mánáidgárddit sáhttet váldit atnui giellalávgunmodeallaid mat leat geahččaluvvon ja mat mielddisbuktet positiivvalaš ovdáneami gielas.
 - Hálddašit doarjagiid prošeavttaide ja ovddidanbargguide mánáidgárddiin.

7.2.4 Sámegielat bargiid rekrutteren

Sámediggi áigu iežas politihkain váikkuhit dasa ahte sámegielat bargiid lohku lassána. Mii áigut bargat dan nala ahte lea álkit rekrutteret ja doallat sihke sámegielat mánáidgárdeoahpaheddjiid ja veahkkebargiid. Sámi allaskuvllas ja eará allaskuvllain ja universitehtain lea eanet guovddáš rolla das ahte rekrutteret alit ohppui. Sámedikki rolla lea earet eará váikkuhit rekrutteremii stipeandaortnegiid bokte. Lea maid dehálaš oččodit ovttasbarggu allaskuvllaiguin ja universitehtaiguin nu ahte Sámedikki stipeandaortnegat heivejit sin oahppofálaldagaide.

Sámediggi oaidná hástalusa das ahte rekrutteret sámegielat bargiid main lea mánggabealat gelbbolašvuolta. Lea dárbu bargiide geain lea kulturipmárdus, kulturgelbbolašvuolta ja geain lea máhttu árbevirolaš sámi bargguide. Sámediggi oaidná ahte mis dál lea buolvagaska mánáidgárdesuorggis. Nuorain geat dál ohcet barggu mánáidgárdái, ii leat seamma buorre kultuvrralaš gelbbolašvuolta go ovddit buolvvain lei. Earet eará ii leat sis nu buorre gelbbolašvuolta duojs, árbevirolaš biebmoráhkadeamis ja muitalanárbevieruin go ovdalaš áigge.

Mihttomearri:

- Mánáidgárddiin leat doarvái sámegielat bargit.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmajijut:

- Sihkkarastit sámegielat mánáidgárdeoahpaheddjiid/pedagogaid ja eará bargiid rekrutterema.
 - Ovttasbargu stáhtalaš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin.
 - Ovttasbargu ja gulahallan guovddáš eiseválddiiguin GLØD prošeavtta bokte.
- Váikkuhit dasa ahte dievddut lassánit mánáidgárddiin.
- Ovttasbargu stáhtalaš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin.

- Oassálastit dásseárvojuhkosi Finnmarkku mánáidgárddiid várás.
- Sihkkarastit buori bargobirrasa sámegielat bargiide nu ahte bissot mánáidgárddis.
 - Ovttasbargu stáhtalaš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin.

7.2.5 Pedagogalaš ávdnasat, stohkosat ja oahppanressat

Lea dehálaš ahte mánáidgárddiin leat doarvái pedagogalaš ávdnasat, stohkosat ja oahppanressat. Dát mielddisbuktá ahte mánát ohppet, ovdánit ja seailluhit sámi giela ja kultuvrra. Sámediggi áigu rahčat dan nala ahte ráhkaduvvojit doarvái pedagogalaš ávdnasat, stohkosat ja oahppanressat mat leat heivehuvvon mánáidgárdeatnui gos lea sámegielválaldat. Mánáidgárddiin fertejit leat ávdnasat mat buoridit máná oahppama sihke formálalaš ja eahpeformálalaš oahppandiliin.

Sámedikki oahpponeavvovuoddáža barggu bokte, áigu Sámediggi vuoruhit oazžut visogova pedagogalaš ávdnasiin, stohkosiin ja oahppanressain mánáidgárddiid várás. Dákkár visogovva lea dehálaš vai sáhttit beaktileabbon dahkat dárbašlaš ávdnasiid buvttadeami ja ovdánahttima.

Mihttomearri:

- Mánáidgárddiin leat doarvái pedagogalaš ávdnasat ja stohkosat mat gokčēt sin dárbbuid.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Oččodit eanet doarjagiid pedagogalaš ávdnasiid ja stohkosiid ovddideapmái.
- Ovttasbargu stáhtalaš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin.
- Ráhkadit pedagogalaš ávdnasiid ja stohkosiid.
 - Sámedikki oahpponeavvovuoddáš ovttasbarggus Ovttasiin.
 - Hálddašit mánáidgárdedoarjagiid.

7.2.6 Ovttasbargu ja oktavuoha gaskal ruovttu, mánáidgárddi ja skuvlla

Sámediggi áigu iežas politihka bokte láchit dili nu ahte buot mánát besset vásihit ollislaš ja oktagaslaš heivehuvvon oahppogazzama mánáidgárddis skuvlii. Lea dehálaš movttiidahttimii viidáset oahppamis ahte lea oktavuoha gaskal mánáidgárddi ja skuvlla. Sámedikki mielas lea háhkat joatkevašvuoda oahppogazzamis dehálaš hástalus mánáide ja váhnemiidda vai sáhttet viidásetovddidit sámi giela ja kultuvrra.

Mihttomearri:

- Mánáin lea oktavuoha ja ovdáneapmi oahpposisdoalus mánáidgárddis skuvlii mii sihkkarastá joatkevašvuoda sámi giela ja kultuvrra barggus.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Sihkkarastit ovttasbarggu gaskal mánáidgárddi- ja skuvlaeaggáid geain leat bargit dárbašlaš fágalaš gelbolašvuodain.
 - Ovttasbargu stáhtalaš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin.

- Ovttasbargu mánáidgárde- ja skuvlaeaiggádiiguin diehtjuohkima ja bagadallama bokte.
- Kártet mánáidgárddiid vai oažžut dieđuid movt sii barget mánáidgárddi ja skuvlla rasttildemis.

Doarjja sámi mánáidgárdefálaldahkii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
21200	Sámi mánáidgárdefálaldat	a)	8 800	9 905	9 905	11 405	1 500	15,1 %
Submi			8 800	9 905	9 905	11 405	1 500	15,1 %

a) 1 500 000 ru lea sirdjuvvon Ovttas-prošeavttas

A) Sámi mánáidgárddit

2014 vuoruheamit:

- Mánáidgárddit main lea mearriduvvon ahte mánáidgárddi doaimmaheamis lea sámi giella ja kultuvra vuodđun.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi mánáidgárddit.

Sámi mánáidgárdefálaldaga olahusjoavku:

- Mánát sámi mánáidgárddiin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi mánát ožžot mánáidgárdefálaldaga mas sámi giella ja kultuvra leat vuodđun, gos sámi mánát ohppet, sealluhit ja ovddidit iežaset sámi giella ja iežaset sámi kultuvrra.

B) Doarjja mánáidgárddiide main lea sámegeilossodat

2014 vuoruheamit:

- Mánáidgárddit main lea sámegeilossodat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Dáža mánáidgárddit main lea sámegeilossodat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Mánát sámi ossodagain.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi mánáin lea mánáidgárdefálaldat mas sámi giella ja kultuvra leat vuodđun.
- Ahte sámi mánát ohppet, sealluhit ja ovddidit iežaset sámi giella ja iežaset sámi kultuvrra mánáidgárddis.

C) Doarjja mánáidgárddiide mat fáallet sámegeiellohpahusa.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Mánáidgárddit gos leat sámi mánát.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi mánát mánáidgárddiin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi mánát geat ožžot sámegieloahpahusa, ohppet ja ovddidit iežaset sámi giela mánáidgárddis.

D) Doarjja proševttaide ja ovdánahttinbargguide mánáidgárddis.

2014 vuoruheamit:

- Giellalávgunproševttat.
- Báikkálaš ovdánahttinproševttat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Mánáidgárddit main lea sámegielfálaldat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Mánát mánáidgárddiin main lea sámegielfálaldat.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi giella nanosmuvvá ja ovdána mánáin.

E) Doarjja pedagogalaš ávdnasiidda, stoahkanhearvvaide ja oahppanressaide

2014 vuoruheamit:

- Sámegiel “hupmanpáhkaid” buvttadeapmi. Hupmanpáhkas sáhttet leat iešguđet lágan stohkosat ja ávdnasat mat leat čadnon sámi kultuvrii ja árbevieruide. Stoahkama ja doaimmaid bokte mielddisbuktá páhkaid sisdoallu ahte mánát movttiiduvvet geavahit sámi giela iešguđet oktavuodain mánáidgárdeárgabeaivvis.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Mánáidgárddit ovttasbarggus lágádusaiguin ja fágabirrasiguin.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Mánát mánáidgárddiin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte gávdnojit eanet pedagogalaš ávdnasat ja eanet sámi stohkosat mat leat heivehuvvon mánáidgárddi atnui gos lea sámegielfálaldat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit sámi mánáidgárdefálaldaga njuolggadusat.

7.3 Vuodđooahpahus

Tabealla 7.3 Čoahkketabealla - vuodđooahpahus

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud Erohus	Erohus	
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu	21 398	25 125	26 125	24 248	-1 877	-7,2 %
Submi		21 398	25 125	26 125	24 248	-1 877	-7,2 %

Sámedikki oahpahus- ja oahppopolitihka ferte vuodđuduvvot dan vuodđoektui ahte sámi skuvlla kvalitehtalaš sisdoallu ja skuvlla árvovuodđu leat guovddážis ollislaš sámi oahpahus- ja oahppopolitihka viidáseappot ovddideamis. Deatalaš lea ahte nationála oahpahus- ja oahppopolitihkas leat mihttomearit ja strategijjat maiguin sihkkarastit ahte álgoálbmotrievttálaš unnimus standárddat dollojuvvojit.

Sámedikkis lea ovddasvástádus sámi oahpporesurssaid ovddideamis. Sámi oahpponeavvuid váilivohta lea skuvlapolitihkalaš hástalus ja ain lea stuorra dárbu ángiruššat oahpporesurssaid ovddidemiin.

Sámediggi oaidná ahte davviriikkalaš ovttasbargu oahpahussuorggis lea deatalaš. Sámi parlamentáralaš ráđđi lea ásahan ovttasbarggu rájaid rastá go guoská sámegiela nannemii ja ovddideapmái. Sámedikki mihttomearrin lea álggahit sullasaš ovttasbarggu oahpahusa oktavuođas daid vásihusaid vuodul mat dahkkojuvvojit giellaovttasbarggu ektui.

Sámediggi áigu juksat váldomihttomeari oahpahusa ja oahpu oktavuođas čuovvovaš ángiruššansurggiiguin ángiruššamiin:

- Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu.
- Sámi ohppiid vuoigatvuodát ja oahppanbiras.
- Lágalaš ja struktuvrralaš rámma oahpahusa várás.
- Sámedikki rolla ja váldi.

7.3.1 Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu

Tabealla 7.3.1 Čoahkketabealla - Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu

(1000 ru)

Akt. Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
Sámi oahpponeavvoportála – Ovttas- Aktan- Aktesne	3 802	2 000	3 000	1 000	-2 000	-66,7 %
Oahpporesurssaid ráhkadeapmi	13 378	17 625	17 625	17 625	0	0,0 %
Oahpponeavvuid jorgaleapmi ja heiveheapmi	3 718	4 000	4 000	3 323	-677	-16,9 %
Máttasámi terminologija- ja oahpponeavvoovddideapmi	0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Árbediehtu ja meahcásteapmi vuodđoskuvllas	500	500	500	1 000	500	100,0 %
Sámi oahpaheaddjifierpmáda	0	0	0	300	300	-
Submi	21 398	25 125	26 125	24 248	-1 877	-7,2 %

Mihttomearri:

- Sámi mánát ja nuorat ožžot kvalitehta dáfus buori oahpahusa mii nanne sámi identitehta ja oahpahus váldá vuolgasaji sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis.

Ain váilot ollu sámi oahpporesurssat vuodđooahpahasas. Sámediggi vuoraha oahpporesurssaid sámegielas mat gokčēt buot, sihke deaddiluvvon ja digitála resurssaid. 2012/2013:s ođasmahttojuvvojedje oahppoplánat, sámegielas, dárogielas, dárogielas ohppiid várás geain sámegiella lea vuosttaš giella, servodatfágas, servodatfágas - sámegiella, luondufágas - sámegiella, matematihkas ja eangalasiel. Danne lea dál stuorát dárbu go ovdal revideret oahpporesurssaid mat leat ovddiduvvon maŋjá go Máhttolokten – sámi váldojuvvui atnui.

2013:s kártii Sámediggi erenoamášpedagogalaš fálaldaga ja makkár dárbbut sámi mánáin ja nuorain leat. Kárten bidjá vuoddu dasa makkár oahpporesurssat dárbbasuvvojit, ja makkár oahpporesurssaid mii fertet vuoruhit 2014:s.

Oassemihttomearri 1:

- Sámi oahppit ožžot vejolašvuoda geavahit sámi oahpporesurssaid, mat dávistit gustovaš oahppoplánadahkosii, buot fágain vuodđooahpahasas.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiquin:

- Addit doarjaga dábálaš vuodđoskuvlla oahpporesurssaid ovddideapmái – ohcanvuđot.
- Addit doarjaga oahpporesurssaid ovddideapmái mánáid ja nuoraid várás geain leat erenoamáš dárbbut – ohcanvuđot.
- Váikkuhit digitála oahpporesurssaid ovddideapmái ja ruhtadeapmái.
- Sihkkarastit ruhtadeami ovddideapmái, jorgaleapmái ja heiveheapmái digitála oahppan-univearssas Salaby sámegielaide.
- Addit dieđuid ja bagadusa oahpporesurssaid birra.

- Ráhkadit sierra láchčojuvvon oahpporesurssaid surggiin oaidnin-, gullan-, matematihkka- ja lohkan/čállinváttisvuodát ja giella, gulahallan ja ovtastuvvan oahppanválttisvuodát ja oahpporesurssat dieđihuvvon dárbbuid vuodul.
- Jođihit oahpponeavvoguovddáža, ja viidáseappot ovddidit ovtasbarggu neahttabáikkiin Ovttas/ Aktan/ Aktesne.
- Ráhkadit strategalaš plána oahpponeavvuid ráhkadeapmái.
- Váikkuhit Ovttas/ Aktan/ Aktesne neahttabáikki bisuheami ja viidáseappot ovddideami mii addá dieđuid oahpponeavvuid birra ja ovddida juohkinarena oahpponeavvuid várás.
- Ráhkadit erenoamážit heivehuvvon oahpporesurssaid surggiin oaidnin-, gullan-, matematihkka- ja lohkan/čállinváttisvuodát ja giella, gulahallan ja ovtastuvvan oahppanválttisvuodát ohppiide.

Sámi oahpponeavvuskádat - Ovttas- Aktan- Aktesne

(1000 ru)

Akt. Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
	2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
Sámi oahpponeavvoportála –						
20000 Ovttas- Aktan- Aktesne a)	3 802	2 000	3 000	1 000	-2 000	-66,7 %
Submi	3 802	2 000	3 000	1 000	-2 000	-66,7 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Lohkanguovddáš.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi oahppit ja oahpaheaddjit.

Doarjja oahpporesurssaid ráhkadeapmái

(1000 ru)

Akt. Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
	2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
21000 Oahpporesurssaid ráhkadeapmi a)	13 378	17 625	17 625	17 625	0	0,0 %
Submi	13 378	17 625	17 625	17 625	0	0,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

Oahpporesurssaid ráhkadeapmi davvisámegillii, vuoruheamit 2014:s:

- Sámegiella nubbingiellan – sámegiella 2 /sámegiella 3 mánáidceahkis dásiin 1b-3b: Visotgokči oahpponeavvut masa gullet čieža vuodđogirjji, bargobihtát mánáide ja neahttaresurssat ohppiide ja neahttavuđot oahpaheaddjibagadeapmi.
- Sámegiella nubbingiellan – sámegiella 3 nuoraidceahkis /sámegiella 4 Jo3 dásis 3: Oahppigirji ja bargogirji: (Dásiide 1-2 lea Boađe 1 ráhkaduvvon ja Boađe 2 lea Davvi Girji ráhkadeamen)
- Luonddufága 5.-7. jahkecehkiide: Oahpponeavvuid ođđaráhkadeapmi dahje jorgaleapmi ja heiveheapmi.

Oahpporesurssaid ráhkadeapmi julevsámegillii, vuoruheamit jagis 2014:

- Sámegiella nubbingiellan – sámegiella 2 /sámegiella 3 mánáidceahkis dásiide 1b-3b: Visotgokči oahpponeavvut masa gullet čieža vuodđogirjji, bargobihtát mánáide ja neahttaresurssat ohppiide ja neahttavuđot oahpaheaddjibagadeapmi.

- Sámegeiella nubbingiellan – sámegeiella 3 nuoraidceahkis /sámegeiella 4 Jo3 dásis 3: Oahppigirji ja bargogirji: (Dásiide 1-2 lea Boađe 1 ráhkaduvvon ja Boađe 2 lea Davvi Girji ráhkadeamen).
- Servodatfága jahkecehkiide 5.-7, váldosuorgi historjá: Oahpponeavvuid ođđaráhkadeapmi dahje jorgaleapmi ja heiveheapmi.
- Sámegeiella vuosttašgiellan. Oahpponeavvut 10 jahkeceahkkái, ođđabuvttadeapmi dahje jorgaleapmi ja heiveheapmi.

Oahpporesurssaid ráhkadeapmi máttasámegeielas, vuoruheamit jagis 2014:

- Sámegeiella nubbingiellan – sámegeiella 2/ sámegeiella 3 dásiide 4-6: Visotgokči oahpponeavvut masa gullá vuodđogirji juohke dássái, bargobihtát ja neahttaresurssat ohppiide ja neahttavuđot oahpaheaddjibagadeapmi.
- Servodatfága jahkecehkiide 5.-7, váldosuorgi historjá: Oahpponeavvuid ođđaráhkadeapmi dahje jorgaleapmi ja heiveheapmi.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gusket njuolggadusat oahpporesurssaid ráhkadeapmái.

Matematihka oahpponeavvu jorgaleapmi ja heiveheapmi dárogielas sámegeilli

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Oahpponeavvuid jorgaleapmi ja						
21030	heiveheapmi a)	3 718	4 000	4 000	3 323	-677	-16,9 %
Submi		3 718	4 000	4 000	3 323	-677	-16,9 %

a) Prošeakta iežamet hálldus

Vuoruheamit 2014:

- Matematihka girjii jorgaleapmi jahkecehkiide 5. - 7. julevsámegeielas.
- Matematihka girjii jorgaleapmi jahkecehkiide 5. - 7. máttasámegeielas.

Ođđa matematihka girjii ráhkadeapmi sámegeillii vuodđoskuvlla várás álggahuvvui 2010:s manjá fáldatvuoru. Okta girji mii lea dárogillii galggai jorgaluvvot davvisámegeillii, julevsámegeillii ja máttasámegeillii. Guokte lágádusa, ČálliidLágádus ja Aschehoug lágádus ožžo barggu mánáidceahki várás buot golmma gillii ja nuoraidceahkkái davvisámegeillii. Girjii davvisámegeillii olles vuodđoskuvlla várás leat gárvvistuvvon. Matematihkkagirjii jahkecehkiide 1.- 4. julevsámegeillii ja máttasámegeillii leat jorgaluvvomin.

Jagis 2014 várrejuvvojit ruđat oahpponeavvojorgaleapmái jahkecehkiide 5.-7. julevsámegeillii ja máttasámegeillii. Ruđat galget maiddá geavahuvvot terminologijabargui.

Várrejumit jagis 2014:

- Matematihkkagirjii jorgaleapmi jahkecehkiide 5. - 7. julevsámegeillii ja máttasámegeillii.

Galgá váikkuhit:

- Dan ahte oažžut matematihkkaoahpponeavvuid sámegeillii.

Oassemihttomearri 2:

- Máttasámi terminologija ja oahpponeavvoovddidanbargu gozihuvvo ja dainna jotkojuvvo viidáseappot

2013:s dagai Sámediggi šiehtadusa Engerdal suohkaniin ja Sámi allaskuvllain. Dát šiehtadus geatnegahtta goappašiid beliid váikkuhit dan ahte máttasámi gelbbolašvuodabiras mii áhahuvvui ja ovddiduvvui Elgá-prošeavtta bokte, šiehtadusas namuhuvvon Elgá-prošeakta Engerdal suohkanis, galgá gozihuvvot ja dasa galget sihkkarastojuvvot rámmaeavttut boahtteáiggi doibmii ja ovdáneapmái.

Strategijjat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte máttasámi gelbbolašvuodabiras mii áhahuvvui ja ovddiduvvui Elgá-prošeavtta bokte, gozihuvvo ja dasa sihkkarastojuvvojit rámmaeavttut vai gelbbolašvuodabiras sáhtta ovddidit máttasámi terminologija, ja váikkuhit dan ahte ovddiduvvojit máttasámi oahpponeavvut main lea buorre kvalitehta.
 - Váikkuhit ovddeš Elgá-prošeavtta boahtteáiggi doaimma ja ovddideami ruhtadeami.

Doarjja máttasámi terminologija- ja oahpponeavvoovddidanbargui

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Sámi allaskuvla	a)	0	1 000	1 000	1 000	0,0 %
Submi			0	1 000	1 000	1 000	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Sámi allaskuvla.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi oahppit máttasámi guovllus.

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gusket doarjjanjuolggadusat máttasámi terminologija- ja oahpponeavvoráhkadanbargui.

Oassemihttomearri 3:

- Oahppit besset geavahit sáme giela ja oahppat sámi árbedieđuid birra oahpahasas.

Árbedieđuin lea stuorra árvu iešalddis, ja árbedieđuid fievrreapmi sohka buolvvaid gaska lea deatalaš oassi kultuvrralaš identitehta nannemis ja suodjaleamis. Oahpahasas bokte oahppit oahppit ávkkástallat luondduressaiguin dan ektui maid luondu gierdá, nugo lea árbevirolaččat leamaš dáhpi álgoálbmotservodagas. Dát lea mielde gaskkusteamen viidáseappot árbedieđuid.

Strategija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte prošeavttat vuodđoskuvllas mat ovdánahttet sámi giela, identitehta ja árbedieđuid fievrreapmi, álggahuvvojit vuodđoskuvllas.

- Addit ruđaid oahpahusprošeavttaide mat gusket luondduresurssaid árbevirolaš sámi ávkkástallamii, ja eará prošeavttaide maid ulbmilin lea fievrridit árbedieđuid ja nannet sámegiela.

Doarjja árbevirolaš máhttui ja sámi meahccegeavaheapmái vuodđoskuvllas

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Árbediehtu ja sámi						
21130	meahcásteapmi vuodđoskuvllas a) b)	500	500	500	1 000	500	100,0 %
Submi		500	500	500	1 000	500	100,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

b) 2014:s geavahuvo 1 000 000 ru Sámeálbmofoandda reanttuin árbediehtui ja sámi meahcásteapmái vuodđoskuvllas

Doarjjaoažžu:

- Skuvlaeaiggádat.

Olahusjoavku:

- Sámi skuvla ja oahppit geain lea oahpahus sámegielas.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket doarjjanjuolggadusat árbedieđuid várás.

Oassemihttomearri 4:

- Oahpaheaddjit geain lea gelbbolašvuotta sámi kultuvrra ja sámi oahpahusa birra.

Sámi allaskuvla lea čielggadan sámi oahpaheaddjifierpmádaga ásaheami, dán barggu lea ožžon Sámedikkis. Raportta vuodul maid allaskuvla ráhkadii 2008:s lea čakčamánu 2013 ásahuvvon sierra sámi oahpaheaddjifierpmádat. Fierpmádat lea jurddašuvvon máhtu ovddideami gaskaoapmin sámi skuvllas, ja dasa galget gullat olahusjoavkku oahpaheaddjit, skuvlajođiheaddjit ja skuvlaeaiggádat sámi guovlluid sámi skuvllain. Fierpmádat galgá movttiidahtit olahusjoavkku jođihit ovddidanbarggu ja juohkit ja viidáseappot ovddidit máhtu ja vásihusaid. Dat galgá doaibmat maiddái dego oahpahanfierpmádahkan dainna áddejumiin ahte dat galgá vuolggahit guorahallamiid, vásihusaid lonuhallama ja doalvut refleksuvnaide sámegieloahpahusa hárrái, eará oahpahusa ja oahpponeavvuid hárrái. Fierpmádaga koordinere Sámi lohanguovddáš.

Strategija dasa gullevaš doaibmabijuin:

- Váikkuhit máhttoovddideami ja gelbbolašvuoda bajideami oahpaheddjiid, skuvlajođiheddjiid ja skuvlaeaiggádiid gaskkas skuvllain gos lea sámi oahpahusfálaldat
 - Addit ruđaid sámi oahpaheaddjifierpmádaga bisuheami várás

Sámi oahpaheaddjifierpmádat

(1000 ru)

Akt. Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud Erohus	Erohus	
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
Sámi oahpaheaddjifierpmádat	a)	0	0	0	300	300	-
Submi		0	0	0	300	300	-

a) Prošeakta iežamet hálddus

7.3.2 Sámi ohppiid vuoigatvuođat ja oahppanbiras

Mihttomearri:

- Oahppit galget oažžut kvalitatiivvalaččat buori oahpahusfálaldaga sámegeielas ja sámegillii, ja buori ja oadjebas oahppanbirrasa.

Sámi ohppiin vuođđo- ja joatkkaskuvllain leat oahpahuslága mielde sierralágan vuoigatvuođat go guoská sámegeieloahpahussii. Buot vuođđoskuvlaohppiin sámi distrivttain lea oahpahuslága § 6-2 mielde vuoigatvuohta oahpahussii sámegeielas ja sámegillii. Olggobealde sámi distrivtta lea vuođđoskuvlla ohppiin vuoigatvuohta oahpahussii sámegeielas ja sámegillii jos unnimusat 10 oahppi gieiddas háliidit dákkár oahpaha ja nu guhká go vel leat báhcán guhtta oahppi jovkui. § 6-3 mielde lea sámiin joatkkaoahpahas vuoigatvuohta oahpahussii sámegeielas. Sis ii leat láchkii čadnojuvvon vuoigatvuohta oažžut oahpaha sámegillii.

Sámediggái lea deatalaš ahte ohppiin galgá leat oadjebas ja buorre fysalaš ja psykososiála oahppanbiras mii movttiidahtá bures ovdánit oahppamis, ja ahte lea biras gos ii leat givssideapmi iige vealaheapmi.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte juhkkajuvvojit dieđut sámegeiela oahpahasvuoigatvuođaid birra, oahppoplánaid birra, fága- ja diibmojuogu birra, oahpaha organiserema birra, oahpponeavvuid jna birra, ja addojuvvo bagadus dieid birra.
 - Addit dieđuid ja bagadusa áigeguovdilis forain ja aktevrraide.
- Váikkuhit dan ahte sihkkarastojuvvojit buorit ekonomalaš rámmaeavttut sámeoahpaha várás.
- Searvat ovddidanbargui mii sihkkarastá buori ja oadjebas oahppanbirrasa.
 - Searvat searvevuhtii Manifeasta givssideami vuostá / MMM.
 - Benjaminbálkkašumi čuovvoleapmi.
 - Dronnet Sonja skuvlabálkkašumi čuovvoleapmi.
- Doarjut ovttasbarggu skuvlla ja ruovttu gaska, ja skuvlla ja báikegotti gaska.
 - Ovttasbargu vuođđoskuvlla vánhenválddegottiin /FUG.
 - Formaliserejuvvon ovttasbargu ovttasbargošiehtadusat áigeguovdilis gieddaiguin.
- Čadahit nammademiid sierra ráđiide, orgánaide ja juryaide, ja daid čuovvoleapmi.
 - Fága-, referánsa- ja stivrenjoavkkuid čuovvoleapmi doppe gos Sámedikkis lea ovddastus.
- Veahkin nannet guossástallanortnegiid ruhtadeami ja organiserema vuođđoskuvlaohppiide geain lea sámegeieloahpahas.

7.3.3 Lágalaš ja struktuvrralaš oahpahusrámmat

Mihttomearri:

- Láhramearrádušat ja lálkkaásahusat gozihit sámi mánáid ja nuoraid vuoigatvuođaid ja dárbbuid oahpahusa ektui.

Sámediggi oaidná ahte lea dárbu revideret oahpahuslága kapihttala 6 Sámi oahpahus ja eará kapihttaliid ja paragrafáid mat gusket sámi ohppiide ja áigequovdilis osiide priváhtaskuvlalágas.

Sámedikkis lea ovddasvástádus oahppoplánain sámi vuođđooahpahas (vuođđoskuvla ja joatkkaskuvla), erenoamáš fágain joatkkaskuvllas, ja sámi sisdoalus nationála oahppoplánain, dát bohtá ovdan oahpahuslágas § 6-4

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Fuolahit ahte sámi ohppiid vuoigatvuođat ja dárbbut gozihuvvojit lálkka- ja lálkkaásahusrievdadusain.
 - Vuolggahit Oahpahuslága guđát kapihttala ja priváhtaskuvlalága reviderenbarggu.
 - Addit gulaskuddancealkámušaid, gulahallat ja konsulteret departemeanttain.
- Joatkit sámi oahppoplánaid reviderenbargguin.
 - Ráhkadit bagadeaddji dovdomearkka oahppoplánaid ulbmilolahusa várás sámegeielas.
 - Álggahit sierra sámi fágaid reviderenbarggu joatkkaoahpahas (boazodoallu, duodji ja design).
 - Ovttas bargat Oahpahusdirektoráhtain oahppoplánaid reviderema birra ja mearridit sámi sisdoalu nationála oahppoplánaide.
- Veahkkin sihkkarastit julevsámegeiel oahppofálaldaga Nordlándda universitehtas.
- Váikkuhit dasa ahte sihkkarastit lullisámi oahppofálaldaga Davvi-Trøndelága allaskuvllas.

7.3.4 Sámedikki rolla ja váldit

Mihttomearri:

- Sámediggi bidjá eavttuid oahpahus- ja oahppopolitihkkii.

Sámedikkis leat dál mánggalágan rollat ja oktavuoha buot hálldašandásiide oahpahussuorggis. Deatalaš lea bidjat eavttuid oahpahus- ja oahppopolitihkkii ja nannet Sámedikki rolla das. Sámediggi doaibmá sihke doarjjahálldašeaddjin, fága- ja hálldašanorgánan mas leat lálkageatnegahttojuvvon hálldašandoaimmat, ja dasto doaibmá politihka ovddidanorgánan, gulaskuddanásahussan ja konsultašuvdnaoasálažžan.

Sámediggi galgá nannet ovttasbarggus eará álgoálbmogiiguin oahpahusáššiid oktavuodas. Águmuššan dán lágan bargguin lea juohkit vásihusaid ja lonuhallat gelbbolašvuođa álgoálbmogiid gaska.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Čielggasmahttit Sámedikki rolla ja válddi oahpahuspolitihkas.

- Formaliserejuvvon ovttasbargu Máhttodepartemeanttain, Oahpahusdirektoráhtain ja earáiguin sihkkarastin ja ovddidan dihte buori sámi oahpahusa.
- Davviriikkalaš ja riikkaidgaskasaš ovttasbarggu čuovvoleapmi oahpahussuorggis.
 - Dahkat rámmašiehtadusa sirkumpolára ovttasbarggus oahpu birra (Circumpolar Cooperation on Education Memorandum of Understanding) sierra sirkumpolara regiovnnaid gaskka.

7.4 Alit oahppu ja dutkan

Tabealla 7.4 Čoahkketabealla - alit oahppu ja dutkan

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Rekrutteren alit ohppui ja dutkamii	2 895	2 850	2 850	2 850	0	0,0 %
	Sámi dutkan	3 036	2 800	2 800	1 150	-1 650	-58,9 %
Submi		5 931	5 650	5 650	4 000	0	0,0 %

Máhttu lea fápmu, danne lea deatalaš ahte sámiin go leat álgoálbmot ja minoritehta, ja erenoamážit Sámedikkis go lea álbmotválljen orgána, lea nana fokus máhtto- ja dutkanpolitihka ovddideamis áiggis ovddasguvlui.

Bajimus ja ollislaš politihka ovddideamis sámi alit oahpu ja dutkama várás áigu Sámediggi ovddidit sámediggedieđáhusa sámi alit oahpu ja dutkama birra jagis 2014. Dieđáhus galgá vuodđuduvvot Butenschøn-lávdegotti raportii (2012), “Langs lange spor – om samisk forskning og høyere utdanning” (guhkes luottat - sámi dutkama ja alit oahpu birra).

Sámediggi áigu juksat váldomihttomeari alit oahpu ja dutkama oktavuodas čuovvovaš áŋgiruššansurggiiguin:

- Rekrutteren alit ohppui ja dutkamii.
- Sámi alit oahppu.
- Sámi perspektiiva alit oahpus.
- Sámi dutkan.
- Sámi perspektiiva dutkamis.

7.4.1 Rekrutteren alit ohppui ja dutkamii

Sámi servodat dárbbáša fágaolbmuid geain lea máhttu sámi gielas ja kultuvrras eanaš servodatsurggiin. Seammás lea gilvu studeanttain geain lea máhttu sáme-gielas. Lunddolaš lea ahte maiddá sáme-gielat studeanttat válljejit oahpuid juohkelágan oahppofálaldagain. Dát lea okta siva dasa go ohcciidlohku lea unni fálaldagaide gosa sáme-gielat máhttu lea sisabeassaneaktun. Danne lea hui deatalaš ahte fálljuvvo oahpahus sáme-gielain márgga dásis alit oahpus, nu ahte eambbogat earret eará sáhttet gealbudit iežaset sámi alit oahpus.

Mihttomearri:

- Eanet fágaolbmot geain lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuhta

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Movttiidahttit studeanttaid váldit sámi alit oahpu, ja movttiidahttit studeanttaid geain lea sámi giellagelbbolašvuhta váldit alit oahpu.
 - Áici SAK7:s (sámi oahpaheaddjioahpu regiovna ovttasbargoorgána) rekrutteren bargojovkui.
 - Bovdet giellahálddašanguovllu gielddaid ja fylkkagielddaid sámi seminárii sámegielat olbmuid rekrutterema birra alit oahpu bokte.
 - Hálddašit stipeandda alit oahpu várás.
- Váikkuhit sámegielagiid rekrutterema iešguđege dásiide alit oahpus ja dutkamis
 - Gulahallan Máhtodepartemeanttain master- ja doavttirgrádstipendiáhtaid ásaheami birra sámegielain.
 - Gulahallan Máhtodepartemeanttain rekrutterenrámmaid birra sámi alit ohppui.
 - Čuovvolit SAK 7 evaluerenkonferánsa rekrutterema birra Máhtodepartemeantta guovdu.

Stipeanda alit ohppui

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
21110	Stipeanda alit ohppui	a)	2 895	2 850	2 850	2 850	0 0,0 %
Submi			2 895	2 850	2 850	2 850	0 0,0 %

a) 2014:s geavahuvvo 500 000 ru Sámeálbmofoandda reanttuin

Vuoruheamit jagis 2014:

- Alit oahppu mátta-, julev- dahje davvisámegielas.
- Sámi mánáidgárdeoahpaheaddjioahppu.
- Eará mánáidgárdeoahpaheaddjioahppu studeanttaide geain lea eksámen sámegielas vuosttaš dahje nubbigiellan joatkkaskuvllas, dahje sullasaš dásis.
- Sámi oahpaheaddjioahppu.
- Eará oahpaheaddjioahppu studeanttaide geain lea eksámen sámegielas vuosttaš dahje nubbigiellan joatkkaskuvllas, dahje sullasaš dásis.
- Bachelor buohccidivššus studeanttaide geain lea eksámen sámegielas vuosttaš dahje nubbigiellan joatkkaskuvllas, dahje sullasaš dásis.
- Politiijaallaskuvlastudeanttat geat leat váldán eksámena sámegielas 1. dahje 2. giellan joatkkaoahpahas, dahje sullasaš dásis.
- Sii geat váldet girkolaš oahpu diakonan, báhppan, katekehtan dahje kántorin, ja geain lea eksámen sámegielas vuosttaš- dahje nubbingiellan joatkkaoahpus dahje sullasaš dásis.
- Bachelor boazodoalus.

Stipeandaortnega olahusjoavku:

- Studeanttat allaskuvllain ja universitehtain Norggas. Studeanttaide geat leat Norgga álbmotregistaris sáhtta addojuvvot stipeanda oahpuide sámegielain allaskuvllain ja universitehtain Suomas ja Ruotas.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gusket njuolggadusat stipeandda addimii alit ohppui.

7.4.2 Sámi alit oahppu

Sámi alit oahppun lohkkovuohtat buot kurssat ja oahppoprográmmat main lea oktavuoha sámi gillii, kultuvrii, ealáhusaide, servodatdiliide dahje sullasaččaide ja mat addet oahppočuoggáid alit oahpu siskobealde. Sámi alit oahppu lea maiddá buot mii addá oahppočuoggáid oahpus sámegielain ja/dahje sámegiella oahpahusgiellan. (Definišuvdna: Butenschøn-lávdegoddi)

Mihttomearri:

- Buoret gelbbolašvuohta sámegielain ja sámi servodatdiliid birra.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte ásašusat mat fáallet sámi alit oahpu, addet fáaldaga maid sámi servodat dárbbáša.
 - Áicit SAK 7 stivrenjoavkkus ja bargjoavkkuin.
 - Gulahallan Davvi-Trøndelága allaskuvllain, Norlándda universitehtain, Romssa Norgga árttalaš universitehtain ja Sámi allaskuvllain sámi alit oahpu birra.
- Váikkuhit dan ahte Sámedikki nammadan ovddasteddjiin ráđiin ja lávdegottiin mii guoská sámi alit ohppui, leat arenat gos gulahallat ja oktiortnet.
 - Formaliserejuvvon gulahallan nammaduvvon ovddasteddjiiguin.
- Oktavuoha ja gulahallan riikkaidgaskasaččat sámi alit oahpu ovddideami ektui nationála dásis.
 - Ásahit oktavuoda Winhec:in, World Indigenous Nations Higher Education Consortium.

7.4.3 Sámi perspektiiva alit oahpus nationála dásis

Mihttomearri:

- Láhkaásahusain ja eará stivrendokumeanttain alit oahpu várás nationála dásis gozihuvvo sámi perspektiivva.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte láhkaásahusain ja stivrendokumeanttain gozihuvvo sámi perspektiiva.
 - Konsulteret guoskevaš departemeanttain alit oahpu láhkaásahusaid birra.
- Váikkuhit dan ahte láhkaásahusain main lea sámi perspektiiva heivehuvvojit.
 - Sámedikki ovddasteddjiid čuovvoleapmi iešguđege čuovusjoavkkuin ođđa láhkaásahusaid heiveheamis.
 - Áici oahpaheaddjoahpu nationála ráđis (NRLU).
 - Oččodit viidáseappot ovddastusa ollu fágasurggiin Universitehta- ja allaskuvlaráđis (UHR) ja UHR ovddastusgottis ja stivrras.

7.4.4 Sámi dutkan

Tabella 7.4.4 Čoahkketabealla - sámi dutkan

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sámi luonddudoalu						
22300	gelbbolašvuodaguovddáš	500	500	500	500	0	0,0 %
20100	Árbedieđuid vuogádatlaš kárten	650	650	650	650	0	0,0 %
	Gealbudan- ja						
21000	rekrutterenprográmma	800	800	800	0	-800	-100,0 %
21300	Árbediehtu	1 086	850	850	0	-850	-100,0 %
Submi		3 036	2 800	2 800	1 150	-1 650	-58,9 %

Sámi dutkan lea buot dutkan/FoU-doaibma mii juogo lea dutkan sámi diliin ja/dahje dutkan sámi ulbmiliidda, dahje dutkan maid sámi ásahtusat leat čađahan (Definišuvdna: Butenschøn-lávdegoddi).

Mihttomearri:

- Relevánta dutkan lea vuodđun válggaide ja politihkalaš mearrádusaide sámi servodaga ovddideami oktavuodas.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Oktavuodta ja gulahallan riikkaidgaskasaččat nationála sámi perspektiivva ovddideami ektui alit oažhus.
 - Ásahit oktavuodta Arctic University:ii.
- Bargat dan ala ahte formaliseret ovtasbarggu Sámedikki ja Dutkanráđi gaska.
 - Áici Dutkanráđi sámi prográmmastivrras.
 - Álggahit proseassa dan ektui ahte viiddidit lahttoovddastusa maid Sámediggi nammada Dutkanráđi orgánaide.
- Davviguovlopolitihka siskkobealde bargat dan ala ahte rámmat sámi dutkama várás nannejuvvojit vai sáhtta váikkuhit relevánta máhtuin ovdal go mearrádusat industriijaásahemiin váldojuvvojit.
 - Ásahit gulahallama stáhtalaš eiseválddiiguin máhttodimenšuvnna hárrái davviguovlopolitihkas.
- Váikkuhit dan ahte sámi árbedieđut ožžot lunddolaš saji dutkamis.
 - Váikkuhit proševtta árbedieđuid vuogádatlaš kártema ruhtadeami.

Sámi luonddudoalu gelbbolašvuodaguovddáš

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
22300	Sámi allaskuvla a)	500	500	500	500	0	0,0 %
Submi		500	500	500	500	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Sámi allaskuvla.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Luondduressursaid geavaheaddjit sámi guovlluin.

Galgá váikkuhit dan:

- Ahte sámi árbedieđut gaskkustuvvojit boahttevaš buolvvaide oahpahusa bokte mánáidgárddis, vuođđooahpahusas ja alit oahpus.
- Ahte sámi árbedieđut leat olámuttus máhttovuodđun dutkamii.
- Árbediehtoguovddáža ásaheapmi.
- Luonddušláddjivuodálága 8. § čuovvleapmi ja vuhtiiváldin álgoálbmogiid árbedieđus hálddašeamis ja servodateallimis.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gusket njuolggadusat sámi luonddudoalu gelbbolašvuodaguovddáža várás.

Árbedieđuid vuogádatlaš kárten

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus	
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%	
20100	Sámi allaskuvla	a)b)	650	650	650	650	0	0,0 %
Submi			650	650	650	650	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat

b) 2014:s geavahuvo 650 000 ru Sámeálbmofoandda reanttuin árbedieđu systemáhtalaš kártemii

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Sámi allaskuvla.

Galgá váikkuhit:

- Metodalaš vuođu ovddideapmi árbedieđuid vuogádatlaš kártema várás.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gusket njuolggadusat árbedieđuid vuogádatlaš kártema várás.

7.4.5 Sámi perspektiiva dutkamis

Mihttomearri:

- Relevánta dutkan goziha sámi perspektiivva.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte dutkan goziha sámi perspektiivva – maidái davviguovloperspektiivvas.
 - Sámedikki ovddasteddjiid čuovvleapmi áigeovdilis forain (Norgga dutkanráđi divišuvdnastivrrain ja regionála dutkanfoanddas).

- Fásta gulahallančoahkkimat Dutkanráđi regionála ovddasteddjiiguin Davvi-Norggas ja Trøndelágas.
- Ásahit gulahallama áigeguovdilis ásahusaiguin davviguovlosuorggis.

8 Dearvvašvuohta ja sosiála

Váldomihttomearri:

- Dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusat sámi álbmogii sámi giela ja kultuvrra vuodul. Bálvalusat galget heivehuvvot sámi álbmoga vuoigatvuođaid ja dárbbuid mielde.

Sámedikki dearvvašvuođa- ja sosiálapolitihkka vuođđuduvvo dásseárvosaš dearvvašvuođa ja sosiálabálvalusaide sámi álbmoga várás, seamma dásis go muđui álbmogis leat. Vuodđun dásseárvosaš mihttomeari sihkkarastimii lea buot dásiin máhtolašvuohta ja gelbbolašvuohta mánggakultuvrralaš áddejumis sámegeelas ja sámi kultuvrras.

8.1 Váikkuhangaskaoamit dearvvašvuhtii ja sosiálii

8.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 8.1.1 Čoahkketabealla - dearvvašvuohta ja sosiála

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Ovttáárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalus	3 507	3 981	3 631	3 531	-100	-2,8 %
Submi		3 507	3 981	3 631	3 531	-100	-2,8 %

8.1.2 Hálddahuslaš resurssat – dearvvašvuođa ja sosiálajuogus

Dearvvašvuohta- ja sosiálajuogosa bálkkát, mátkkit ja gealboloktengolut gullet kapihttalii 16 Hálddahusdási doaibmagolut.

Dearvvašvuohta- ja sosiálajuogus gullá Ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuođaossodahkii (EKD). Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus.
- Kulturjuogus.
- Dearvvašvuođa- ja sosiálajuogus.

Dearvvašvuođa- ja sosiálajuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi, ja das lea ovddasvástádus bidjat johtui strategijaid dearvvašvuohta- ja sosiála fágasuorggi siskkobealde. Dát bohtet ovdan hálddahuslaš doaimmain ovddit kapihttaliin.

Dán juhkosis lea hálddašanoovddasvástádus dán suorggi siskkobealde:

- Doarjaga hálddašeapmi dearvvašvuođa- ja sosiálaprošeavttaide.

Dearvvašvuođa- ja sosiálajuogosis ledje 4 jahkedoaimma 1.10.2013 nammii.

8.2 Ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus

Tabealla 8.2 Čoahkketabealla - ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus
(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Ovttasdoaimanodastusa čuovvoleapmi	0	600	600	0	-600	-100,0 %
	Geavaheaddjifálaldagat boarráset sámiide	515	531	531	547	16	3,0 %
	Sámi doavttersearvi	0	150	150	150	0	0,0 %
	sosiálaprošeavttat	2 992	2 700	2 350	2 834	484	20,6 %
Submi		3 507	3 981	3 631	3 531	-100	-2,8 %

Váldomihttomearri:

- Dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus mii lea heivehuvvon sámi álbmoga vuoigatvuodaide ja dárbbuide.

Sámedikki dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkka vuođđuduvvo dasa ahte sámi álbmogis galget leat ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat seammá dásis go álbmogis muđui leat. Vuodđun ovttaárvosaš bálvalusa mihttomeari sihkkarastimis lea máhttu ja gelbbolašvuolta mánggakultuvrralaš áddejumis ja sámi gielas ja kultuvrras juohke dásis.

Oassemihttomearri 1:

Sámi pasieanttaid vuoigatvuodát ja dárbbut oazžut ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa gozihuvvo.

Strategiijat dasa gullevaž doaimabijuiguin:

- Gulahallama ja ovttasbarggu bokte bajimuš eiseválddiiguin ja relevánta aktevrraiguin sihkkarastit Sámedikki váikkuhanfámu dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid hábmemii ja čađaheapmái sámi álbmoga várás.
- Sihkkarastit ahte sámi pasieanttaid vuoigatvuodát ja dárbbut gozihuvvojit ovttasdoaimmaodastusa čuovvoleamis.
 - Árrat gulahallat guovddáš eiseválddiiguin dalle go bajimuš ángiruššamat álggahuvvojit.
 - Formálalaš váikkuhangaskaomiid bokte váikkuhit dan ahte sámi pasieanttaid vuoigatvuodát ja dárbbut jerrojuvvojit, oainnusmahttojuvvojit ja gozihuvvojit bajimuš ángiruššamiin ja láidestemiin.
 - Jearrat duođaštuvvon máhtu sámi servodaga dovdomearkkaid ja dárbbuid birra dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggi siskkobealde.

Galgá váikkuhit:

- Dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid heiveheami sámi álbmoga vuoigatvuodaide ja dárbbuid vuođul.

Oassemihttomearri 2:

- Dearvvašvuoda- ja sosiála fágabargiin buot dásiin lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuota.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Movttiidahttit lasihit sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoda dearvvašvuoda- ja sosiála fágabargiid gaskkas buot dásiin.
 - Váikkuhangaskaomiid árijalaš geavaheami bokte giktalit prošeavttaid maid ulbmilin lea buoridit sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoda dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggis
- Váikkuhit sámegeielat dearvvašvuoda- ja sosiála fágabargiid rekrutterema, oahpu váldima ja stáđásmahttima.
 - Váikkuhit dárbbalaš rekrutterema dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggis stipeandda addima bokte alit ohppui.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Šaddet eanet sámegeielat dearvvašvuoda- ja sosiála fágabargiid.

Oassemihttomearri 3:

- Eanet máhttu sámi pasieanttaid dárbbuid birra dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid siskkobealde buot dásiin.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Bargat dan ala vai máhttu sámi giela, kultuvrra ja servodatdiliid birra heivehuvvo fágaoahpahussii joatkkaskuvllain ja alit oahpus.
 - Čuovvolit stuorradiggedieđáhusa čálgoahpuid birra.
 - Váikkuhit prošeavttaid mat ovdánahttet máhttu sámi giela ja kultuvrra birra dálá dearvvašvuoda- ja sosiálabálvaldagain.
 - Ruhtadit prošeavttaid maid ulbmilin lea ovddidit konkrehta doaibmabijuid bissovaš láchimii.
 - Váikkuhit dasa ahte suohkanat julevsámi guovllus ásahtit guovlludearvvašvuoda guovddáža mas lea sámi sisdoallu.
- Váikkuhit dan ahte ásahtit mat dutket dearvvašvuoda- ja sosiála beliid sámi servodagas nannejuvvojit ja viidáseappot ovddiduvvojit.
 - Oktavuoda bokte guovddáš eiseválddiiguin jerrat álbmotdearvvašvuoda dieđuid sámi servodaga birra.
 - Bidjat eavttuid relevánta dutkamii mii buktá dutkanbohtosiid sámi servodaga dili birra dearvvašvuoda-, sosiála- ja mánáidsuodjalansuorggis.
 - Ovttasbargu sámi dearvvašvuodadutkamiin ja eará sámi fágaovddidanásahusaiguin dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggi máhttoovddideamis.
 - Ruhtadit metodaovddidan- ja heivehanprošeavttaid dainna ulbmilin ahte nannet ja ovddidit dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid mat váldet vuolggasaji sámi gielas ja kultuvrras.

Galgá váikkuhit:

- Sámi gielalaš ja kultuvrralaččat láchčojuvvon dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat sámi pasieanttaide ja geavaheddjiide.

Oassemihttomearri 4:

- Sámi pasieanttat ožžot dakkár spesialistadearvvašvuodabálvalusa mii láchččojuvvo sámi giela ja kultuvrra vuodul.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Gulahallama ja ovtasbarggu bokte eiseválddiiguin ja relevánta aktevrraiguin sihkkarastit Sámedikki váikkuhanfámu spesialistadearvvašvuodafálaldagaid hábmemii ja čađaheapmái sámi álbmoga várás.
 - Sihkkarastit Sámedikki váikkuhanfámu regionála dearvvašvuodálágádusaid bargahandokumeanttaide.
 - Álggahit fásta ovtasbargočoahkkimiid dearvvašvuodálágádusain.
 - Čuovvolit bálvalusfálaldagaid organiserema ja ásaheami sámi pasieanttaid várás spesialistadearvvašvuodabálvalusas.
 - Váikkuhit metodaovddidan- ja heivehanprošeavttaid ruhtadeami dainna ulbmilin ahte nannet ja ovddidit spesialistadearvvašvuodabálvalusaid mat váldet vuolggasaji sámi gielas ja kultuvrras.
 - Ruhtadit prošeavttaid mat ovddidit buriid reaidduid maiguin mihtidit ja sihkkarastit spesialistadearvvašvuodafálaldagaid kvalitehta sámi álbmoga várás.
- Gulahallama ja ovtasbarggu bokte eiseválddiiguin ja relevánta aktevrraiguin sihkkarastit Sámedikki váikkuhanfámu spesialistadearvvašvuodafálaldagaid hábmemii ja čađaheapmái sámi álbmoga várás.
 - Čuovvolit viidáseappot Dearvvašvuolta Davvin dulkaprošeavtta Dearvvašvuolta Finnmárku siskkobealde.
 - Bargat dan ala ahte ovddiduvvojit mihtidanindikáhtorat giela ja gulahallama várás kvalitehta sihkkarastima ja pasieantasihkarvuoda sihkkarastima oktavuodas.
 - Váikkuhit sámegeielat dearvvašvuodabargiid rekrutterema stipeandda addima bokte alit ohppui.

Galgá váikkuhit:

- Gielalaččat ja kultuvrralaččat láchččojuvvon bálvalusfálaldagaid sámi pasieanttaide.

Oassemihttomearri 5:

- Sámi geavaheaddjit ožžot gielalaččat ja kultuvrralaččat heivehuvvon dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusas gielddain.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Gulahallama ja ovtasbarggu bokte gielddaiguin ja relevánta aktevrraiguin sihkkarastit gielalaččat ja kultuvrralaččat láchččojuvvon gieldda dearvvašvuodabálvalusaid sámi álbmoga várás.
 - Ovtasbargošiehtadusaid bokte váikkuhit ahte sámi pasieanttaid dárbu láchččojuvvon dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide gozihuvvo.
 - Ovtasbargguin áigeovuodilis giellaguovddáziiguin bidjat stuorát fuomášumi heivehuvvon dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid láchčimii sámi pasieanttaid ja geavaheddjiid várás.
 - Árjjálaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte váikkuhit metodaovddidan- ja heivehanprošeavttaid ruhtadeami maid ulbmilin lea buoridit bálvalusfálaldagaid sámi pasieanttaid várás.

- Váikkuhit prošeavttaid ruhtadeami maid ulbmilin lea ovddidit konkrehta doaibmabijuid bissovaš láchčima várás.
- Buoridit máhtu sámi giela ja kultuvrra birra gieldda dearvvašvuoda bargiid gaskkas.
 - Oktavuoda bokte dutkanbirrasiguin ja ovddidanguovddážiiguin váikkuhit ja movttiidahttit eanet dutkat sámi geavaheddjiid bálvalusfálaldaga gielddain.
 - Stipeandda bokte alit ohppui váikkuhit sámi fágaolbmuid dárbašlaččat rekrutterema.
 - Váikkuhit prošeavttaid ruhtadeami maid ulbmilin lea buoridit máhtu sámi giela ja kultuvrra birra gielddaid dearvvašvuodabálvalusas.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámi geavaheaddjit gielddain ožžot dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusa sámi giela, árvvuid ja árbevieruid vuodul.

Oassemihttomearri 6:

- Lasihit sámi geavaheddjiid ja pasieanttaid mieldeváikkuheami ja geavaheaddjistivrema.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte sámi pasieanttat ja geavaheaddjit besset leat eanet mielde váikkuheamen ja ožžot stuorat váikkuhanfámu bálvalusfálaldagaid plánemis ja čađaheamis dearvvašvuoda ja sosiála siskkobealde.
 - Ovttasbargu geavaheaddjioorganisašuvnnaiguin maiguin Sámedikkis leat ovttasbargošiehtadusat.
 - Váikkuhit prošeavttaid ruhtadeami dearvvašvuoda ja sosiálasuorggi siskkobealde maid ulbmilin lea buoridit sámi geavaheddjiid váikkuhanvejolašvuoda ja geavaheaddjistivrema dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusas.
- Viidáseappot doalvut ja ovddidit eastadeaddji ja eaktodáhtolaš doaibmabijuid vuoras sámi olbmuid várás deavddan dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide.
 - Váikkuhit prošeavttaid ruhtadeami maid ulbmilin lea ásahtit deaivvadanbáikkiid main deattuhuvvo sámi giella ja kultuvra sámi vuorasolbmuid várás.
 - Njuolgga doarjja Várdobáikái vai dat sáhtta bagadit ja rávvet earáid geat háliidit ovdánahttit eaktodáhtolaš doaibmabijuid sámi vuorasolbmuid várás.

Galgá váikkuhit:

- Sámi geavaheddjiid ja pasieanttaid váikkuhanvuoigatvuoda nannema.

Geavaheaddjifálaldagat boarráset sámiide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
25000	Várdobáiki BA	a)	515	531	531	547	16	3,0 %
Submi			515	531	531	547	16	3,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Várdobáiki sámi guovddáš.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi boarrásat ja sámi giella- ja kulturguovddážit mat háliidit joatkit ja viidáseappot ovddidit eastadeaddji ja eaktodáhtolaš doaibmabijuid boarráset sámiide, lassin almmolaš bálvalusaide.

Galgá váikkuhit:

- Ásahuvvon eastadeaddji ja eaktodáhtolaš doaibmabijuid joatkima ja viidáseappot ovddideami vuorraset sámiide, lassin almmolaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide.
- Bagadusa ja ráđiid fállama, ja mállen doaibmama earáide geat háliidit ovddidit eaktodáhtolaš bálvalusaid sámi boarrásiidda.

Ortnega hálddaša Sámediggeráđđi dahje dat orgána man sámediggeráđđi fápmuda.

Muđui gustojit njuolggadusat geavaheaddjidoarjagiid várás boarráset sámiide.

Sámi doavttersearvi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
55100	Sámi doavttersearvi	a)	0	150	150	150	0	0,0 %
Submi			0	150	150	150	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Sámi Doavttersearvi.

Galgá váikkuhit:

- Buoridit dearvvašvuodabálvalusa sámi divššohasbuhcciide, sihke erenoamážit heivehuvvon dearvvašvuodabálvalusa bokte, ja diehtujuohkima bokte ja sámegielat dearvvašvuodabargiid rekrutterema bokte.

Doarjja dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
26000	Dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttat	a)	2 992	2 700	2 350	2 834	484	20,6 %
Submi			2 992	2 700	2 350	2 834	484	20,6 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gusket dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaid doarjjanjuolggadusat.

8.3 Ovttaárvosaš mánáidsuodjalanbálvalus

Sámi mánáin leat vuoigatvuođat mat leat regulerejuvvon norgga lágain ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain mat nannejit sámi mánáid vuoigatvuođa geavahit iežaset giela, kultuvrra ja oskku. Máhttu sámi giela ja kultuvrra birra lea deatalaš eaktu jos mánáidsuodjalanbálvalus galgá sáhttit addit sámi mánáide ja sin bearrašiidda dan fálaidaga masa sis lea vuoigatvuohta

Sámi mánáin lea vuoigatvuohta oažžut ollesárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálafálaldaga sin giela ja kultuvrra vuođu, ja ahte sin etnalaš, oskkoldatlaš, kultuvrralaš ja gielalaš duogáš vuhtii váldojuvvo dohkálaččat veahkkedoaimbajuid ovddideami oktavuodas. Dát lea máná iešheanalís riekti, mii maiddáa gusto sámi mánáide geat lea mánáidsuodjalusa geahčus, gč. Mánáidkonvenšuvnna, artihkkaliid 2, 20 ja 30.

Mihttomearri

- Sámi mánáid vuoigatvuođat ja dárbbut sihkkarastojuvvojit mánáidsuodjalusain deaivvadeamis.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmajuiiguin:

- Gozihit ja oainnusmahttit sámi mánáid vuoigatvuođaid ja dárbbuid bajimuš mearrádus- ja stivrenreaiduin.
 - Konsultašuvnnat láhkaásahusaid, lágaid ja stivrendokumeantaid birra guovddáš eiseválddiiguin ja Bufetat:in.
 - Ovttasbargguin fylkkamanniin váikkuhit dan ahte mánáidkonvenšuvnna artihkkalat álgoálbmotmánáid birra gozihuvvojit.
 - Fuolahit ahte sámi mánáid vuoigatvuođat ja dárbbut sihkkarastojuvvojit konseptas, Stáhta mánáidviessu.
- Eanet máhttu sámi mánáid vuoigatvuođaid ja dárbbuid birra mánáidsuodjalanbálvalusas.
 - Sturadiggedieđáhusa čuovvoleapmi čálgoahpuid birra ovttasbargguin alit oahpahasain.
 - Ovttasbargu Norgga Biebmománáidserviin go guoská sámi biebmománáide.
 - Váikkuhit proševttaid ruhtadeami maid ulbmilin lea heivehit ja ovddidit mánáidsuodjalanbálvalusa gozihit sámi mánáid giela ja kultuvrra.
- Jerrat duođaštuvvon máhtu sámi mánáid ja nuoraid dearvvašvuođa ja eallineavttuid birra.
 - Váikkuhit Mánáid- ja dásseárvodepartemeantta proševtta sámi doaibmahehttejuvvon olbmuid dearvvašvuođa ja eallineavttuid birra..
 - Jerrat/álggahit duođaštuvvon máhtu dearvvašvuođa ja eallineavttuid birra sámi mánáid várás geat leat leamaš dahje leat mánáidsuodjalusa fuolahusas.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Sámi mánáid giella ja kultuvra gozihuvvo go leat almmolaš fuolahusas.

8.4 Dásseárvosaš heahtedieđihanbálvalus

Mihttomearri:

- Sámi álbmoga dárbbut gozihuvvojit heahtedieđihanbálvalusas.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Jođihit sámi beroštumiid goziheami heahtedieđihanbarggus.
 - Árrjalaččat jearrat movt sámi geavaheaddjit gozihuvvojit heahtedieđihanbarggus.
 - Ovttaguovddis áigegeovddis heahtegeovddásiiguin ja gielddaiguin sámi geavaheddjiid vuoigatvuođaid ja dárbbuid goziheami ektui heahtedieđihanbarggus.
 - Joatkit konsultašuvnnaiguin heahtedieđiheami ja dieđiheami birra guovddáš eiseválddiiguin.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Heahtedieđihan- ja dieđihanvuogádat mii sáhtta vuostáiváldit ja bálvalit dieđáhusaid sámegeilli, ja mat maidái gozihit sámi servodaga dárbbuid.

8.5 Sámi humána biologalaš ávdnasat

Mihttomearri:

- Sámi álbmoga vuoigatvuođat fuolahuvvojit humána biologalaš ávdnasiid hálldašeami ja geavaheami.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Čuovvolit Girkonjarggajulggastusa sámi humána biologalaš ávdnasiid hálldašeami ja geavaheami oktavuodas.
- Ovttaguovddis fágaolbmuiguin ráhkadit njuolggadusaid das mo hálldašit ja geavahit sámi humána biologalaš ávdnasiid.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Fuolahit sámi álbmoga vuoigatvuođaid humána biologalaš ávdnasiid hálldašeami ja geavaheami.

9 Areálat ja biras

Váldomihttomearri

- Guoddilis luonddu ja resursavuođu hálddašeami vuođul sihkarastit ja ovddidit sámi kultuvrra, ealáhusbarggu ja servodateallima.

Ceavzilis sámi báikegottit leat váldoeaktun sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodatovddideami nannemii ja ovddideapmái. Maiddái areála- ja resursahálddašeapmái lea guovddáš hástalus dan ahte váikkuhit dásseidis ássanovdáneami.

Resursaguovllut, luondduvalljivohta, kulturmuittut ja kultureanadat lea sámi kultuvrra dehálaš oasit ávnaslaš kulturvuođus. Areálahálddašeapmi, luondduresurssat, luondduvalljivohta ja movt mii dustet dálkkádatrievdama lea dasto dehálaš vuođđun sihkarastimis, seailudeamis ja ovdánahttimis sámi kultuvrra ja servodateallima.

Álgoálbmogiidda čuhcet dálkkádatrievdamiid váikkuhusat ovddimusat. Danne lea biraspolitihkka nu deatalaš dasa ahte min kultuvra ja min servodagat seilot boahtteáigái.

Guoddilis ovdáneamis lea sáhka sihke geavaheamis ja gáhttemis.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari deattuhemiin čuovvovaš surggiid:

- Areálat
- Luondduresurssat
- Luondduvalljivohta
- Dálkkádat

Protect-vuođđudus galgá leat dat maid sámi vuoigatvuođalaččat diehttelasat válljejit vai fitnolaš dásis besset suodjalit iežaset areálaberoštusaid, eanan- ja resursavuoigatvuođaid ja ovdánahttinvejolašvuođaid. Protect-vuođđudus galgá váikkuhit ahte sámi vuoigatvuođalaččat sáhttet addit iežaset friddja ja ovddalgihtii dieđihuvvon miehtama huksenáššiin. Vuođđudusas galgá leat guovddáš, norbmadahkki rolla eiseválddiide ja ealáhusaktevrraide sin barggus dahje doaimmas sámi guovlluin.

9.1 Areála ja birrasa váikkuhangaskaoamit

9.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 9.1.1 Čoahkketabealla - areálat ja biras

Akt.	Benevnelse	(1000 ru)					
		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Rammebetingelser	1 000	1 500	2 000	2 000	0	0,0 %
Submi		1 000	1 500	2 000	2 000	0	0,0 %

9.1.2 Hálldahuslaš resursat – Areála- ja birasjuogus

Areála- ja birasjuhkosa báلكkát, mátkkit ja gealboháhkamii lea biddjojuvvon 18. kapihttalii Hálldahusdási doaibmagolut.

Juogus lea oassi kulturmuoto-, areála ja birasossodagas(KAB). Ossodagas leat guokte juhkosat:

- Areála- ja birasjuogus.
- Kulturmuotojuogus.

Areála- ja birasjuogus lea Sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástádus álggahit strategiijaid siskkobealde areála ja birrasa fágasuorggi. Juhkosis lea maid hálldašanoovddasvástádus fágasuorggis.

Areála- ja birasjuhkosis lea hálldašanoovddasvástádus dáin surggiin:

- Hálldašit áššiid plána- ja huksenlága vuodul.

Areála ja birasjuogus hálldašii 5 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.

9.2 Rámmaeavttut

Tabealla 9.2 Čoahkketabealla - rámmaeavttut

(1000 ru)

Akt.	Benevnelse	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Protect vuodđudus	1 000	1 500	2 000	2 000	0	0,0 %
Submi		1 000	1 500	2 000	2 000	0	0,0 %

Mihttomearri:

- Sámediggi galgá leat dehálaš eaktoláguideaddjin sámi guovlluid areálaid ja resurssaid hálldašeamis.

Stáhta lea álbmotrievtti vuodul geatnegahttojuvvon sihkarastit sámi kultuvrra ávnnaslaš vuoddu ja sihkarastit sámi oassálastima luodduresurssaid geavaheamis, hálldašeamis ja gáhttemis sámi guovlluin.

Sámedikkis lea ovddasvástádus das ahte areála- ja resursahálldašeapmi čuovvu lágaid, dakko gokko plána- ja huksenláhka, luonduvulljodatláhka ja Finnmároláhka leat guovddázis.

Lassin gustojit feara makkár ovtasbargošiehtadusat ja ja Sámedikki iežas politihkalaččat mearriduvvon dokumeanttat. Dása lea jagi 2009 Areála- ja birasdieđáhus dehálaš dokumeanta.

Ipmárdus sámi guovlluide ja servodahkii lea mearrideaddji buori areála- ja resursahálldašeamis. Árbemáhttu addá máhtu ja ipmárdusa seammá lánkai go akademalaš máhttu. Areála- ja resursahálldašeapmi dáhpáhuvvá ovtas mánga áššeoasálaččain. Stáhta ja regionála eiseválddiin lea dehálaš rolla, dan seamma lea dain sámi servodagain gos areála- ja resursahálldašeapmi dáhpáhuvvá.

Oassemihttomearit 1:

- Sámi ealáhusaid, kultuvrra ja servodateallima luondduvuođđu sihkkarastojuvvo buot plánemiin.

Strategiijat guoskevaš doaimmaiguin:

- Sámedikki areála- ja biraspolitihkka almmuhuvvo čielgasit.
 - Ođasmahttit areála- ja birasdieđáhusa.
- Hábmets strategijja movt bidjat johtui ođđa ja báikkálaš boraspirehálddašeami.

Galgá váikkuhit:

- Sámedikki areála- ja biraspolitihkka lea čielgasit ovdanbuktojuvvon ja váldojuvvo eanet ja eanet vuhtii.

Oassemihttomearit 2:

- Sámi vuoigatvuođat gozihuvvojit sámi guovlluid areálaid gáhttemis ja geavaheames.
- Sámi vuoigatvuođalaččaid areálaberoštumiid, ja eanan- ja resursavuoigatvuođaid gáhtten nannejuvvo.
- Fitnodagain main lea doaimma sámi guovlluin, galgá leat eanet fuomášupmi álgoálbmogiid vuoigatvuođaide iežaset CSR:ain (CorporateSocialResponsibility).

Strategiijat guoskevaš doaimmaiguin:

- Gulahallan ja ovttasbargu guovddáš, regionála ja baikkálaš eiseválddiiguin ja guoskevaš belliguin, earenoamážit sámi vuoigatvuođalaččaiguin, sihkkarastit sámi areála- ja birasgáhttema.
 - Oassálastit guoskevaš ovttasbargoforaide.
 - Juolludit ekonomalaš doarjaga Protect vuođđudussii.

Doarjja Protect vuođđudussii

(1000 ru)

Akt.	Benevnelse	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus	
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%	
	Protect vuođđudus	a)	1000	1 500	2 000	2 000	0	0,0 %
Submi			1 000	1 500	2 000	2 000	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Protect Sápmi vuođđudus

Ortnega hálddaša Sámediggeráđđi dahje dat orgána masa Sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gustojit njuolggadusat Protect vuođđudusa várás.

Oassemihttomearit 3:

- Árbediehtu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus lea dohkkehuvvon dievaslaš máhttun seamma dásis go dutkanvuđot máhttu vuodđun areálaid hálddašeapmái.

Strategiijat:

- Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu vuodđun mearrádusaide areálaplánain.
- Bargat dan ala ahte mearridanproseassat sáhttet buorebut láchit árjjalaš báikkálaš searvamii.

Galgá váikkuhit:

- Eanet deaddu sámi árbediehtui, báikkálaš máhtuide ja ipmárdusaide proseassas ja mearrádusain plána- ja huksenlága vuodul.
- Buorebut láchit sámi báikkálaš searvamii ja duohta váikkuheapmái plánaproseassain.

9.3 Areálahálddašeapmi

Mihttomearri:

- Sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaid ja servodateallima luondduvuođus sihkkarastojuvvo.

Oassemihttomearit 1:

- Sámi báikkálaš searvan ja duohta mieldeváikkuheapmi lea sihkkarastojuvvon buot areála- ja resursahálddašeamis.
- Areálahálddašeapmi váikkuha sihkkarastit einnostañvejolašvuoda ja ovdánañvejolašvuoda sámi ealáhusdoaimmaide.

Strategiijat guoskevaš doaimmaiguin:

- Čuovvolit hálddašangažaldagaid plána- ja huksenlága, Finnmárkkulága ja eará áššáiiguoski lágaid vuodul.
 - Addit gulaskuddamiid áššáiiguoski áššiin.
 - Oassálastit konsultašuvnnaide.
 - Oassálastit iešguđetgelágan ovttasbargoforaide.

Galgá váikkuhit:

- Sámedikki gulaskuddancealkámušat lea fágalaččat nannosat ja vuhtiiváldojuvvojit buorebut.
- Eanet oassi suohkaniin leat dohkkehan suohkanplánaid ja suohkanoasseplánaid ođđa plána- ja huksenlága vuodul.

9.4 Luondduresurat

Mihttomearri:

Resursa- ja energijaháhkkan galgá nannet sámi kultuvrra, servodateallima ja sámi ealáhusaid.

Oassemihttomearit:

- Iskan ja luondduresurssaid lokten sámi guovlluin dáhpáhuva diekkár vuogi mielde mii goziha sámi vuoigatvuođalaččaid ja báikkálaš servodaga beroštumiid ja vuoigatvuođaid, ja riikkaidgaskasaš álbmotrievtti soahpamuša ektui.
- Árbediehtu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus lea dohkkehuvvon dievaslaš máhttun seamma dásis go dutkanvuđot máhttu luondduresurssaid hálddašeamis.
- Nissonolbmuid máhttu ja árbevierut deattuhuvvojit go lea sáhka meahcceresurssaid geavaheamis.
- Sámi oasseváldin lea ovttaiduvvon luondduresurssaid hálddašeapmái ja stivrejupmái.

Strategiijat:

- Čuovvolit hálddašangažaldagaid konsešuvdnaáššiin čázadatregulerenlága, energijalága ja čáhceresursalága vuodul.
- Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu vuodđun mearrádušaide luondduriggodagaid geavaheamis.
- Váikkuhit dasa ahte báikkálaš berošteaddjit aktiivvalaččat oassálastet mearridanproseassaide luondduriggodagaid geavaheami oktavuodas.

Galgá váikkuhit:

- Eanet vuhtiiváldit sámi vuoigatvuođalaččaid ja báikegottiid beroštumiid ja vuoigatvuođaid.
- Eanet deattuhit sámi árbedieđu, báikkálaš máhttu ja ipmárdusa luondduriggodagaid ávkkástallama oktavuodas.
- Eanet deattuhit nissonolbmuid máhttu ja árbevieruid go guoská luondduriggodagaid geavaheapmái.
- Sámi oassálastin integrerejuvvo eanet ja eanet luondduriggodagaid hálddašeapmái ja stivremii.

9.5 Luonddušládjivuohta

Mihttomearri:

- Sámi kultuvrra ja servodat- ja ealáhuseallima luondduvuđđosa vuhtiiváldin deattuhuvvo buot luonddušládjivuođa hálddašeamis.

Oassemihttomearit:

- Luonddušládjivuođa áimmahuššan dáhpáhuva dakkár vuogi mielde mii fuolaha sámi vuoigatvuođalaččaid ja báikegottiid beroštumiid ja rivttiid, ja riikkaidgaskasaš álbmotrievtti vuodul.
- Sámi árbediehtu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu go luonddušládjivuođa geavaheapmi ja suodjaleapmi galgá mearriduvvot.

- Nissonolbmuid máhttu ja vierut deattuhuvvojit luonddušláddjivuođa geavaheami ja suodjaleami oktavuodas.
- Sámi báikkálaš oasseváldin ja mielváikkuheapmi lea sihkaraston luonddušláddjivuođa geavaheamis, hálddašeamis ja gáhttemis.

Strategiijat guoskevaš doaimmaiguin:

- Čuovvolit sámi beroštumiid biologalaš šláddjivuođa konvenšuvnna ja luonddušláddjivuođalága ektui.
- Čuovvolit suodjalusproseassaid sámi guovlluin.
- Bargat dan ala ahte ođđa álbmotmeahcceguovddážat ásahuvvojit dálá sámi ásaheami oktavuhtii.
- Váikkuhit ahte sámi kultuvrra ja luonddugeavaheami gelbbolašvuohta deattuhuvvo eanet suodjalanguovlluid hálddašeamis.
 - Čuovvolit suodjalan- ja hálddašanguovlluid suodjalanguovlostivrraid ja bargolávdegottiid sámi áirasiid.
- Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu og luonddušláddjivuođa geavaheami ja suodjaleami galgá mearriduvvot. Váikkuhit ahte mearrádusproseassat láchčet buorebut aktiivvalaš báikkálaš searvamii.

Galgá váikkuhit:

- Eanet vuhtiiváldit sámi vuoigatvuođaláččaid ja báikegottiid beroštumiid ja vuoigatvuođaid ja riikkaidgaskasaš álbmotrievtti luonddušláddjivuođa gáhttema oktavuodas.
- Sámi árbediehtui biddjojuvvo eanet deaddu go mearrádusat dahkkojuvvojit luonddušláddjivuođa geavaheami ja suodjaleami oktavuodas.
- Eanet deattuhit nissonolbmuid máhttu ja árbevieruid luonddušláddjivuođa geavaheami ja suodjaleami oktavuodas.
- Eanet sámi báikkálaš oassálastin ja mielváikkuheapmi luonddušláddjivuođa geavaheamis, hálddašeamis ja gáhttemis.

9.6 Dálkkádat

Okta dain viđa váldohástalusain Biras- ja areáladieđáhusas lea máilmmiviidosaš birashástalusat. Dat čalmmustahtá sihke dálkkádaga ja birasmirkkuid. Dearvvašvuođa ja sosiála kapihttalii gullá Sámedikki bargu birasmirkkuid ektui, danne váldojuvvo dálkkádat ovdan dás.

Mihttomearri:

- Sámi ealáhusat ja sámi kultuvra leat nannosat dálkkádatrievdamiid ektui.

Oassemihttomearit:

- Álgoálbmogiid vuoigatvuođat deattuhuvvojit go váidudeaddji doaimmabijut dálkkádatrievdamiid geažil plánejuvvojit.
- Positiiva dálkkádatdoaimmabijut ja heivehanstrategiijat leat álggahuvvon mat nanusmahttet sámi servodagaid dálkkádatrievdamiid ektui.
- Sámi árbediehtu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus geavahuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu vuodđun mearrádusaide dálkkádatdoaimmabijuid ja heivehanstrategiijaid oktavuodas.

- Dutkan dan birra mo dálkkádatrievdamat váikkuhit davviguovlluide ja maid báikkálaš birasváikkuhusat mearkkašit, fuolaha sámi perspektiivva ja sohkabealiperspektiivva.

Strategiijat guoskevaš doaimmaiguin:

- Duddjot ipmárdusa álgoálbmotperspektiivvaide ja -rivttiide.
 - Árktalaš ráđi bokte oččodit ceavzilis ovdáneami ja bargat dálkkádatrievdamiid ektui..
 - Searvat relevánta riikkaidgaskasaš lávdiide.
- Ovddidit positiiva dálkkádatdoaimbajuid ja heivehanstrategiijaid mat dagahit sámi servodagaid nannoseabbon dálkkádatrievdamiid ektui.
 - Čuovvolit NoraCIA bohtosiid ja dáid gaskkustit relevánta oktavuodain.
 - Čuovvolit Dálkkádatdieđáhusa.
 - Bargat dan ala ahte álgoálbmogiid árbediehtu maid biddjojuvvo vuodđun duođaštemiide dálkkádatrievdamiid birra, ja geavahuvvo vuodđun positiiva heivehanstrategiijaid ovddideapmái ja vuodđun dálkkádatpolitihkalaš mearrádusaide.

Galgá váikkuhit:

- Álgoálbmotvuoigatvuođat deattuhuvvojit eanet go dálkkádatdoaimbajut plánejuvvojit.
- Eanet álggahuvvon positiivva dálkkádatdoaimbajut ja heivehanstrategiijat.
- Eanet deaddu sámi árbediehtui dálkkádatdoaimbajuid ja heivehanstrategiijaid mearrideami oktavuodas.
- Eanet dálkkádatdutkan mii deattuha sámi perspektiivva ja sohkabealiperspektiivva.
- Eanet ipmárdus álgoálbmotperspektiivii ja -rivttiide.

10 Kulturmitosuođjalus

Váldomihttomearri

- Duođaštit, gaskkustit ja hálldašit daid dieđuid vássánaiggis boahhteáiggi várás, maid sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat ovddastit.

Sámi kulturmuittut leat dat mearkkat mat čájehit mo min máddarat leat geavahan eanadaga. Dat gaskkustit máhtu eallindiliid, ceavzinvugiid, resursageavaheami ja osku birra ja mo sii leat heivehan iežset lundui. Dát eanadat gaskkusta maiddái máhtu resursavalljodaga ja guhkesáiggi ássama birra. Oasit árbedieđus leat ain geavahusas sámi servodagas, bálddalagaid ođđaset máhtuin ja guottuiguin. Kulturmuittuid sihkkarastin ja dan máhtu gaskkusteapmi maid dat sisttisdoallá, lea deatalaš dasa ahte sihkkarastit ja viidáseappot fievrredit sámi kultuvrra. Máhttu dan eanadat- ja resursaheiveheami birra, mii lea sámi kulturbirrasis, lea árvvolaš maiddái mealgat olggobeallái sámi servodagaid. Dakkár máhttui lea ovdamearkka dihtii guoskevaš čujuhit go dálkkádatrievdamat digaštallojuvvojit.

Sámedikkis, sápmelaččat bajimus politihkalaš eiseváldin, lea hálldašanovddasvástádus sámi kulturmuittuin ja Sámediggi bidjá ge váldoeavttuid dán bargui. Dat čuovvu maiddái álbmotrievttis ja guorrasa dasa ahte Sámediggái galgá addojuvvot eanet váikkuhanfápmu mearridanválddi oktavuodas dakkár áššiin main lea erenoamáš mearkkašupmi sámi álbmogii.

Sámi vistesuođjaleapmi lea dehálaš oassi sámi kulturmitosuođjalusas. Sámediggi atná dehálaš bargun gáhttet sámi huksehusárbbi. Dan geažil lea ain stuora dárbu dovddiidahttit ja registreret sámi visttiid. Mis váilot ain doarvái dieđut, mii fas mearkkaša ahte hálldahusas váilu dehálaš reaidu, vai galgá nákcet dahkat ávkkálaš hálldahusbarggu. Sámediggi lea ovdal mearridan moanat eavttuid sámi visttiid dovddiidahttimii.

Kulturmitolága §4 nuppi lađđasa vuodul leat buot sámi kulturmuittut, mat leat boarráset go 100 jagi, automáhtalaččat ráfáidahtton, ja dáidda gullet maiddái sámi visttit. Birasgáhttendepartemeanta lea lánkaásahusain fápmudan válddi kulturmitolága bokte. Sámediggi galgá hálldašit sámi kulturmuittuid kulturmitolága mearrádusaid vuodul. Dasa lassin galgá Sámediggi maiddái plána- ja huksenáššiin áimmahuššat sámi kulturmitofuolahusa plána- ja huksenlága mielde.

10.1 Váikkuhangaskaoamit kulturmitosuođjalussii

10.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 10.1.1 Čoahkketabealla - kulturmitosuođjalus

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Sámi kulturmuittuid hálldašeapmi	3 764	2 650	2 650	2 900	250	9,4 %
Submi		3 764	2 650	2 650	2 900	250	9,4 %

10.1.2 Hálldahuslaš resurssat - kulturmitosuodjalusjuogus

Kulturmitosuodjalusa juhkosa báikkát, mátkkošteapmi ja gelbbolašvuodabajideapmi gullet kapihttalii 16 Hálldahusdási doaimmagolut.

Dát juogus gullá Kulturmito-, areála- ja birasossodahkii (KAB). Dán ossodagas leat guokte juhkosa:

- Areála- ja birasjuogus.
- Kulturmitojuogus.

Kulturmitojuogus lea sámédiggeráđi politihkalaš čállingoddi, mas lea ovddasvástádus bidjat johtui strategijaid kulturmitosuodjalusa fágasuorggi siskkobealde. Juhkosis lea maid hálddašanovddasvástádus fágasuorggi siskkobealde.

Kulturmitojuhkosis lea hálddašanovddasvástádus dáid surggiid siskkobealde:

- Kulturmitojuhkosis lea hálddašanovddasvástádus dáid surggiid siskkobealde.

Kulturmitojuogus hálldašii 13 jahke barggu 1.10.2013 muttus.

10.2 Sámi kulturmuittuid rámmaeavttut

Mihttomearri:

- Sámediggi galgá leat sámi kulturmitosuodjalusa eavttuid váldolágideaddji.

Sámedikki rolla kulturmitosuodjalusas ii leat formálalaččat čielggaduvvon. Hálddašánváldi sámi kulturmuittuin kulturmitolága vuođul biddjojuvvui Sámediggái geahččalanortnegin 2001:s. Dát geahččalanortnet lea ain fámus.

Sámedikki mihttomearri lea ahte hálddašánváldi sámi kulturmuittuin dahkko bistevažžan ja mearriduvvon njuolggá kulturmitolágas. Dat mearkkaša ahte kulturmitolága ferte rievdadit.

Sámi kulturmuittuid rievdadeaddji 100 jagi ráfáiduhttinrádjá mielddisbuktá ahte automáhtalaččat ráfáiduhttojuvvon sámi kulturmuittuid lohku stuorru sakka áiggi mielde. Dat čatná sakka dan mo sámi ássanguovlluid areálat galget geavahuvvot, ii dušše čoahkkebáikkiin muhto maiddái dain guovlluin gos áiggošedje joatkit árbevirolaš vuođđoealáhusaid. Dat sáhtá mielddisbuktit stuorra hástalusaid kulturmitolága giedahallama ektui. Danne áigu Sámediggi vuolgahit sámi kulturmuittuid ráfáiduhttinrájájá árvoštallama kulturmitolága vuođul.

Buorit ekonomalaš rámmaeavttut leat hui deatalaččat sámi kulturmuittuid hálldašeapmái. Dasa ferte Sámediggái addojuvvot vejolašvuohta čađahit duohta šiehtadallamiid ráđđehusain juolludusaid birra sámi kulturmitosuodjalussii.

Eanet máhtu sámi ássanguovlluid ja kulturmuittuid birra mearkkaša eanet ovddasvástádus Sámedikki kulturmitojuhkosis. Dat mielddisbuktá dárbbu stuorát hálldahusalaš ja ekonomalaš resurssaide.

Buriid rámmaevttuid oažžu maiddái ovttasbarggu bokte guoskevaš ovttasbargoguimmiiguin kulturmuutosuodjalusas. Sámedikkis lea dál lagas ovttasbargu guoskevaš fylkkagiieldaiguin, ovttasbargu mii lea ávkin buohkaide.

Strategiija oktan dasa gulli doaibmabijuiiguin:

- Sámedikki bajimus kulturpolitihkka bohtá ovdan dieđáhusas
 - Čuovvolit sámi kulturmuutosuodjalusa čielggadusa dieđáhusain.
 - Lágidit konferánssa sámi kulturmuutosuodjalusa birra, vuodđun dieđáhusbargui.

Oasseihttomearri 1:

- Sámi oaidnu fuolahuvvo nationála ja regionála kulturmuutosuodjalusas.

Strategiija oktan dasa gulli doaibmabijuiiguin:

- Váikkuhit dasa ahte nationála eiseválddit váldet badjelasaset ovddasvástádusa sámi kulturmuutosuodjalusas.
 - Geavahit konsultašuvdnašiehtadusa árjalaččat.
 - Addit cealkámušaid ja árvalusaid nationála eiseválddiid vuoruhemiide sámi kulturmuutosuodjalusas.

Oasseihttomearri 2:

- Sámi kulturmuittuid beaktilis ja dávgasis hálddašeapmi.

Strategiija oktan dasa gulli doaibmabijuiiguin:

- Buorre ja beaktilis ovttasbargu fylkkagiieldaiguin suodjalan dihtii sámi kulturmuittuid.
 - Várret fágalaš resurssaid oktasaš báikediđoštallamiid oktavuodas fylkkagiieldaiguin.
 - Ođasmahttit ovttasbargošiehtadusa Opplánda fylkkasuohkaniin.

10.3 Hálddašeapmi

Tabealla 10.3 Čoahkketabealla - sámi kulturmuittuid hálddašeapmi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sámi kulturmuutosuodjalus	1 844	2 400	2 400	2 400	0	0,0 %
	Nuortasámi kulturbiras Nuortalaš gilis	1 920	250	250	500	250	100,0 %
Submi		3 764	2 650	2 650	2 900	250	9,4 %

Beaivválaš hálddašeapmi lea váldooassi kulturmuittujhkos barggus. Bargui gullá almmolaš plánaid ja doaibmabijuid áššemeannudeapmi, báikediđoštallamat giettis, ja gulaskuddancealkámušat iešguđet áššiin main Sámedikkis lea vuoigatvuohta ja geatnegasvuohta addit cealkámušaid ja árvalusaid kulturmuittolága ja plána- ja huksenlága vuodul. Hálddašeapmái gullá maiddái doarjjameannudeapmi

ja Sámedikki opmodaga, Nuortalaš gili kulturbirrasa, čuovvoleapmi. Sámediggi háliida nannet dán barggu

Mihttomearri:

- Sámi kulturmuittut hálddašuvvojit iežas historjjá ja iežaset árvvuid vuođul.

Oassemihttomearri 1:

- Doaimbi ja einnostahtti hálddašeapmi kulturmuittolága ja plána- ja huksenlága vuođul.

Strategiija dasa gulli doaimbabiiguin:

- Árijjalaš váikkuhangaskaopmegeavaheami bokte nannet máhtu sámi árbeviruid ja historjjá birra ja vuođu sámi kulturmuittuid fuolaheapmái ja suodjaleapmái.
 - Ekonomalaš váikkuhangaskaomiid bokte váikkuhit dasa ahte sámi kulturmuittut registrerejuvvojit ja gaskkustuvvojit.
 - Ekonomalaš váikkuhangaskaomiid bokte váikkuhit dasa ahte sámi kulturmuittut divoduvvojit.
- Váikkuhit almmolaš plánaid ja doaimbabiuid beaktilis áššemeannudeapmái
 - Registreret sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid miehtá Norgga.
 - Addit gulaskuddancealkámušaid guoskevaš gielddalaš ja regionála plánaide.
 - Čađahit báikediđoštallamiid huksenguovlluin.
- Váikkuhit dasa ahte eanet sámi kulturmuittut registrerejuvvojit ja divoduvvojit.
 - Juolludit doarjagiid automáhtalaččat ráfáiduhthuvvon kulturmuittuid ja kulturbirrasiid registreremii. Dakkár guovllut vuoruhuvvojit, mat eai leat nu bures iskojuvvon sámi kulturmuittuid ektui.
 - Juolludit doarjagiid ráhkadit dikšunplánaid áitojuvvon sámi kulturbirrasiid várás.
 - Váikkuhit dikšunplánaide ráhkaduvvon dikšunplánaid rámmaid siskkobealde, doppe gos dakkár leat sámi kulturbirrasiid várás.

Galgá váikkuhit:

- Árbediehtu geavahuvvo hálddašeamis.
- Diđolašvuođa sámi historjjá birra servodagas oppalaččat ja sámi servodagas erenoamážit.
- Loktet iešdovddu ja rámi iežas historjjá ektui.
- Sámi kulturmuittut áimmahuššojuvvojit ja adnojuvvojit resursan.
- Sámi kulturmuittut geavahuvvojit vuođđun ealáhusovddideapmái.

Oassemihttomearri 2:

- Sámi visttit leat identifiserejuvvon ja registrerejuvvon.

Sámedikki bargu sámi vistesuodjalusain lea oassi beaivválaš hálddašeamis ja sierra proševtta, "Sámi visttiid identifiseren ja registreren", bokte. Proševtta ruhtada Riikkaantikvára.

Strategiija dasa gulli doaibmabijuiguin:

- Ovttas Riikkaantikvárain defineret ja kártet sámi visttiid.
 - Joatkit proševtta ” Sámi visttiid identifiseren ja registreren”.
 - Áigádit sámi kulturmuittuid registreremiid nationála diehtovuodus, Askeladdenis.
 - Juolludit doarjagiid ráhkadit antikváralaš ovddeštanplánaid automáhtalaččat ráfáiduhttojuvvon ja suodjalanveara sámi visttiide.
 - Juolludit doarjagiid automáhtalaččat ráfáiduhttojuvvon ja suodjalanveara sámi visttiid ovddešteapmái.

Galgá váikkuhit:

- Automáhtalaččat ráfáiduhttojuvvon ja suodjalanveara sámi visttiid visogovva lea olámuttus hálddašeapmái ja almmolašvuhtii.
- Buot visttiid várás, madda ohccojuvvo doarjja (viiddes/stuorra) ovddeštandoaibmabijuide, lea ovddalgihtii ráhkaduvvon antikváralaš ovddeštanplána.
- Dat máhttu mii boahtá ovdan proševttain madda ohccojuvvo doarjja, fievrdivuvo ruovttoluotta báikkálaččat.
- Proševttat mat ožžot doarjaga dán ortnega bokte, ožžot stuorát báikkálaš čatnaseami.
- Sámi kulturmuittut čalmustahttojuvvojit eanet ealáhusdoaimmaid oktavuodas.

Doarjja kulturmuittosuodjalussii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
35000	Sámi kulturmuittosuodjalus	a)	1 844	2 400	2 400	2 400	0	0,0 %
Submi			1 844	2 400	2 400	2 400	0	0,0 %

a) Ohcanvuodot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gustojit kulturmuittosuodjalusdoarjaga njuolggadusat.

Oassemihttomearri 3:

- Immateriealla kulturárbi geavahuvvo oassin hálddašanvuđđui.

Strategiija dasa gulli doaibmabijuiguin:

- Immateriealla kulturmuittut registrerejuvvojit oktanaga eará registreremiiguin.
 - Ráhkadit strategiijaid das mo áimmahuššat ja čohkket máhtu immateriealla sámi kulturmuittuid birra.
 - Registreret njálmmálaš árbevieruid ja immateriealla kulturmuittuid.

Galgá váikkuhit:

- Eanet máhtu immateriealla sámi kulturmuittuid birra.
- Einnostanvejolašvuoda plánaproseassain.

Oassemihttomearri 4:

- Nuortasámi kulturbiras hálldašuvvon ceavzilis vuogi mielde.

Sámediggi eaiggáduššá Nuortasámi kulturbirrasa Njávdamis ja lea váldán ovddasvástádusa nannet ja ovddidit dán áidnalunddot birrasa.

Strategiija dasa gulli doaibmabijuiguin:

- Kulturbirrasa, Nuortalaš gili, hálldašeapmi ja dikšun dáhpáhuvvá ovtta báikkálaš ásahusaiguin ja servviiguin.
 - Čađahit olgogovllu dikšuma.
 - Sihkkarastit buoret beassama guvlui iešguđet geavaheaddjiavkkuide.
 - Váikkuhit dasa ahte ráhkaduvvojit buoret diehtujuohkinávdnasat guovllu birra
 - Ođasmahttit váldovistti nu ahte das lea dohkálaš teknihkalaš dássi.

Nuortasámi kulturbiras Nuortalaš gilis

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
36000	Nuortasámi kulturbiras Nuortalaš gilis a)	1 920	250	250	500	250	100,0 %
Submi		1 920	250	250	500	250	100,0 %

a) Prošeakta iežamet hálldus

10.4 Oainnusindahkan

Mihttomearri:

- Sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat leat resurssat máhtobuvttadeamis ja árvobuvttadeamis.

Oassemihttomearri 1:

- Sámi kulturmuittut geavahuvvojit dasa ahte duođaštit máhtu heiveheami birra resurssaide ja eanadahkii.

Strategiija dasa gulli doaibmabijuiguin:

- Sámedikki vuoruheamit dutkan- ja čielggadanbarggus galget čielggaduvvot strategiijadokumeanttain mii galgá gárvvistuvvot 2014:s. Čuovvovaš láidestusat biddjojuvvojit vuodđun bargui:
 - Vuoruhit iežas prošeavttaid, dahje prošeavttaid main mis lea juo njunušrolla, ja maid mihttomearri lea ovddidit sámi kulturmuittosudjalusa.
 - Vuoruhit prošeavttaid luondudieđá vugiid geavaheami ja ráhkadeami birra sámi kulturmuittosudjalusas, dás maiddá earrat eará 14C-áigemeroštallamiid, dendrokronologiija ja LIDAR-skánnema birra – geahča plána.

Galgá váikkuhit:

- Nannet vuođu sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid áimmahuššamii ja suodjaleapmái, ja álkidahttit hálddašanbarggu.

Oassemihttomearri 2:

- Sámediggi lea váldoaktevra sámi kulturárbbi gaskkusteamis.

Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid gaskkusteapmi dáhpáhuvvá registrerenávdnasiid njálmmálaš ja čálalaš ovdanbuktima bokte, og divoda ja láchčá ja geavaha kulturmuittuid.

Strategiija dasa gulli doaibmabijuiguin:

- Duođaštit ja oainnusindahkat sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid.
 - Joatkit álggahuvvon gaskkustanbarggu.
 - Searvat sámi historjjá ja ovdahistorjjá gaskkusteapmái artihkkaliid ja sáhkavuoruit bokte relevánta forain.
- Árjjalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte nannet máhtu sámi árbevieruid ja historjjá birra ja vuođu sámi kulturmuittuid áimmahuššamii ja suodjaleapmái.
 - Searvat prošeavttaid ruhtadeapmái Riikkaantikvára Árvohákanprográmma, mat váldet ovdan soahtemuittuid Divtasvuona suohkanis oassin mátkeealáhusángiruššamis.
 - Juolludit ruđaid árbevieruid duođašteapmái ovddeš sámi geavaheami ja ássama birra dálá boazoorohagaid olggobealde.
- Ceavccageađgi/Mortensnes oktan dasa čadnojuvvon guovlluiguin mielde máilmmiárbelastii.
 - Duođaštit máhtu Ceavccageađggi ja dasa čadnojuvvon guovlluid áidnalunddot kulturmuittuárvvuid birra.
- Láhčit ja gaskkustit sámi kulturmuittobáikkiid.
 - Gárvvistit dan registrerenbarggu mii lea álggahuvvon válljejuvvon arkeologalaš kulturmuittuid áimmahuššanprográmmas Bevaringsprogrammet for utvalgte arkeologiske kulturminner (BARK).
 - Gárvvistit sámi kulturmuittuid dikšun- ja láchčiplána.
 - Juolludit ruđaid dasa ahte divvut 4-5 válljejuvvon sámi kulturmuittu BARK-prográmmas jahkásaččat.

Galgá váikkuhit:

- Oažžut sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid buorebut oidnosii.
- Lassi dieđu sámi historjjás ja ovdahistorjjás.

11 Ealáhusat

Váldomihttomearri:

- Nana ja mánggabealat ealáhuseallin mii fuolaha sámi kultuvrra, luonddu ja birrasa, ja lea vuodđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

Árbevirolaččat leat sápmelaččat eallán luonddus, ja luondduvuđot ealáhusat leat ain deatalaš oassi barggolašvuodas ja árvoháhkamis sámi guovlluin. Sámedikki iskkadeamit čájehit ahte ealáhusovddideamis sámi guovlluin leat stuorra hástalusat. Sámi guovddážit válddahuvvojit dábálaččat Norgga boaittoeallin, gos bargosajit, skuvllat ja buvdat heaittihuvvojit. Ealáhuseallin rievdá bálvalusealáhusaid guvlui ja vuodđoealáhusstruktuvra rievdá dasa ahte doaluid lohku uhcco muhto ovttadagat sturrot.

Juksan dihtii ođđa ealáhusheivehemiid hástalusaid, lea dárbu ovddidit bargofálaldagaid nuoraide geain lea alla gelbbolašvuohka ja erenoamážit láchit bargosajiid nissonolbmuid sámi guovlluin. Eanet ja eanet sápmelaččat ásaiduvvet gávpogiidda ja čoahkkebáikkiide dahje šaddet bajás dakkár sajiin; seamma deatalaš lea addit sidjiide sámi eallinvuođu, sihke kultuvrralaččat, sosiálalaččat ja barggu dáfus.

Sámedikki árvoháhkapolitihka vuodđuduvvo máhttovuđot ealáhusovdáneapmái, das eanet máhttu ja ođđa diehtu, ovttas árbedieđuin, galgá leat vuodđun boahhteáiggeguvllot ealáhuseallimii mii galgá nannet sámi báikegottiid sámi árvvuid ja eallima guovddážin.

Sámedikki iežas hástalussan lea mihtidit ahte leat go min politihkas ja min doaibmabijuin dat beaktu maid mii háliidit. Vuosttažettiin lea hástalussan dat go politihka ja doaibmabijut maid stáhta eiseválddit, gielddat, fylkkagielddat, Innovašuvdna Norga ja eará ruhtadeaddjit fievriddit váikkuha sámi guovlluid ovdáneapmái hui ollu. Nuppádassii, de manná áigi ovdal go sáhtta oaidnit movt politihka ja doaibmabijut leat váikkuhan servodagas. Sámediggi lea ráhkadan eavttuid dasa movt mii sáhttit juksat mihttomeriid maid leat bidjan alcceseamet. Dáid eavttuid ferte oktilaččat ovddidit vai mii sáhttit oazžut vástádusa dasa ahte lea go min politihka nannen mánggabealat ealáhuseallima, mii lea min mihttomearri.

Ođđa ealáhusáŋgiruššamat 2014:s

- Buoret ovttasdoaiman ja rámmašiehtadusat válljejuvvon gielddaiguin.
- Gelbbolašvuodáprošeakta ja kulturealáhusaktevrraid fierpmádat.
- Kulturealáhusaktevrraid váikkuhangaskaoapmeortnet nationála ja riikkaidgaskasaš vejolašvuodain.

Dát ođđa áŋgiruššamat dagahit dan ahte bušeahhtarámmaid ferte lasihit ealáhusovddideapmái 2014:s.

11.1 Váikkuhangaskaoamit ealáhusaide

11.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 11.1.1 Čoahkketabealla - ealáhus

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut	7 830	8 000	8 100	8 100	0	0,0 %
	Geasuheadji báikegottit	3 201	7 000	6 400	7 000	600	9,4 %
	Kulturealáhusat	12 968	14 932	15 082	17 584	2 502	16,6 %
	Árvoháhan ja ođđaásaheamit	-500	5 500	5 500	5 000	-500	-9,1 %
Submi		23 499	35 432	35 082	37 684	2 602	7,4 %

Ekonomalaš váikkuhangaskaomiide mat addojuvvojit ealáhuskapihttala bokte gusto ealáhusovddidan doarjaga doaibmaguovlu (STN-guovlu). Ealáhusovddidanruđaid sáhtá lassit STN-guvlui addit sámi kulturealáhusaide ja lassiealáhusaide boazodoalus miehtá riikka. Jos áiggut geahččat makkár geográfalaš guovllut gullet STN-guvlui, de geahča kapihttala 11.6.

11.1.2 Hálldahuslaš resurssat – ealáhusjuogus

Kapihttalii 16 hálldahusa doaibmagolut gullet ealáhusjuhkosa báikkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda buorideapmi.

Ealáhusjuogus lea ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuodaossodaga oassi (EKD). Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus.
- Kulturjuogus.
- Dearvvašvuodajuogus.

Ealáhusjuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástáduš vuolggahit strategiijaid mat leat ealáhusfágasuorggis. Dat bohtá ovdan hálldahuslaš doaimmain kapihttaliin vuolábealde.

Juhkosis lea maidái hálldašanovddasvástáduš dáin surggiin:

- Ealáhusovddidandoarjaga hálldašeapmi.
- Duoji ealáhusšiehtadusa hálldašeapmi.

Ealáhusjuhkosis ledje 11 jahkedoaimma 1.10.2013 nammi.

11.2 Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut

11.2.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 11.2.1 Čoahkketabealla - vuodđoealáhusaid rámmaeavttut

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Doarjja vuodđoealáhusaide	7 830	8 000	8 100	8 100	0	0,0 %
Submi		7 830	8 000	8 100	8 100	0	0,0 %

Vuodđoealáhusat leat deatalaččat sámi kultuvrii, gillii ja eallinvuohká. Vaikko vuodđoealáhusat ain addet eanemusat barggu, ja dain ledje 2 064 bargosaji 2011:s, de lea ealáhus massán 230 bargosaji jagi 2008 rájes. Dat go bargosajit ealáhusas oppa áiggi geahppánit, lea Sámedikki mielas duođalaš, ja danne lea ge biddjojuvnon ollu bargu ealáhusaid suodjaleapmái ja ovddideapmái.

Eanadoallošiehtadallamiin biddjojuvvo 4 000 000 ru Sámediggái mii galgá geavahuvvot eanadoalloulbmiliidda. Boazodoallošiehtadallamiin biddjojuvvo jahkásaččat 2 000 000 ru Sámediggái mii galgá geavahuvvot boazodoalu lassiealáhusaide.

Mihttomearri:

- Suodjalit ja ovddidit mariidnaealáhusaid, boazodoalu ja eanandoalu deatalaš kulturguoddin ja barggaheaddjin sámi guovlluin.

Oassemihttomearri 1:

- Dohkálaš juridihkalaš, ekonomalaš ja resurssaid dáfus rámmaeavttuid sihkkarastin.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Oažžut váikkuhanfámu politihkkii mii guoská mariidnaealáhusaide, boazodollui, eanandollui ja meahcceealáhusaide.
 - Konsultašuvdnaortnega geavaheapmi árjjalaččat sihkkarastin dihte Sámedikki váikkuhanfámu guovddáš proseassaide, dieđáhusaide, lánkaásahusaide ja sullasaččaide mat gusket vuodđoealáhusaid ovddideapmái.
 - Addit buriid rávvagiid boazo- ja eanandoallošiehtadusaide ja ovddidit dáid proseassaid.
 - Bisuhit ja ovddidit buori gulahallama vuodđoealáhusorganisašuvnnaiguin sihkkarastin dihte Sámediggái áigejuvvo dilis máhtu ja oktiordnen dihte politihka.
 - Sealluhit ja ovddidit sámi meahcceaávkástallama ja meahcástanealáhusaid go leat lotnolasealáhusain eará ealáhusain, nu go dujiin, mátkkoštanealáhusain jna. dehálaš árbeguoddin.
 - Ovdánahttit jávrebivddu ealáhusain sámi guovlluin.
- Sihkkarastit areálaid, bivdoeriid ja resurssaid vuodđoealáhusaide mat addet vuodđoealáhusaide ovdánanvejolašvuodaid.
 - Addit kvalitehta dáfus buriid rávvagiid bivdoeriid reguleremiidda ja searvat deataleamos arenaide gos bivdoearit mearriduvvojit.
 - Čuovvolit vuotnalávdegotti árjjalaččat ja gulahallat dainna lávga.

- Vuoruhit vuoddoealáhusaid areálasuodjalanbarggu.
- Sihkkarastit ahte meahcásteaddjit besset geavahit meahcceriggodagaid.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Barggolašvuolta vuoddoealáhusain bisuhuvvo.
- Bivdoearrevuođđu mearrasámi guovlluin bisuhuvvo.
- Doallostruktuvra eanandoalus bisuhuvvo.
- Vuoddoealáhusain lea dohkálaš areálavuodđu ja einnostanvejolaš areálageavaheapmi.

Oasseihttomearri 2:

- Vuoddoealáhusain buoret gánnáhahttivuohta.
-

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dasa ahte vuoddoealáhusat dárbbaslaččat ođasmahttet doaibmaapparáhta ja dollet dan áigevuodilin.
 - Váikkuhit dan ahte fatnasiid huksen ja oastin ruhtaduvvo.
 - Váikkuhit dan ahte ođđa vistit ja doaibmavisttiid viiddis ođasmahttimat eanandoalus ruhtaduvvojit.
- Stuorat ovddidanprošeavttat vuoddoealáhusaid siskkobealde main mielde regionála ruhtadeapmi.
 - Árjjalaččat searvat ártkalaš eanandoalu ánggiruššamii nu ahte stivrenjoavkkus ja juolludusjoavkkus lea ovddastus. Váikkuhit oktiordnejuvnon ruhtadanánggiruššama.
- Doarjut lassiealáhusaid maiguin sáhttá sihkkarastit vuoddoealáhusaide buoret doaibmavuodđu.
 - Váikkuhit lasseealáhusaid ruhtadeami boazodoalus
 - Váikkuhit lasseealáhusaid ruhtadeami mariidnaealáhusain, eanandoalus ja boazodoalus.
- Váikkuhit árvoháhkama riddo- ja vuotnaservodagas dan bokte ahte doarjut láchčči doaibmabijuid mariidnaealáhusaide.
 - Váikkuhit dan ahte bálvalusrusttegat, vuostáiváldinstášuvnnat ja nállašuhhtinrusttegat ruhtaduvvojit.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Vuoddoealáhusain leat gánnáhahtti doaimmat.
- Ođasmahttojuvnon doaibmaapparáhta addá buoret gánnáhahttivuođa.
- Davvi-Norggas leat ártkalaš eanadoallobuktagat mearkagálvun.
- Vuoddoealáhusain leat gánnáhahtti lotnolasealáhusdoaimmat.

Oasseihttomearri 3:

- Buorre rekrutteren vuoddoealáhusaide.

Strategiija:

- Váikkuhit dan ahte eanandollui ásahuvvojit buorit ortnegat rekrutterema ja buolvamolsumiid várás.
 - Veahkehit ruhtadit bivdofatnasiid oastimii mat sihkkarastet rekruterema ealáhussii.
 - Addit doarjaga stáhta mielkeeriide ođđaásahemiid dahje doalu badjelii váldima oktavuodas.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Šaddet eanet nuorra ámmátguolásteaddjit.
- Šaddet eanet buolvamolsumat ja/dahje ođđaásaheamit vuodđoealáhusain.

Oassemihttomearri 4:

- Unnidit boraspirevahágiid vai boazodoallu ja eanandoallu sáhttet geavahit árbevirolaš guohtoneatnamiid guođoheapmái. Guhkkit áiggi vuollái galget nállemihtut unniduvvot sámi guovlluin.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Sámediggi ferte oážžut stuorát váikkuhanfámu nationála boraspirepolitihkas.
 - Geavahit konsultašuvdnašiehtadusa ja doallat lávgadeabbo oktavuoda guovddáš aktevrraiguin.
- Álbmotrievtti nannoseappot deattuheapmi go guoská boraspirepolitihkkii ja dan hálddašeapmái.
 - Nationála boraspirepolitihka hábmema oktavuodas fertejit boraspireeiseválddit čuovvut álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid maidda norgga stáhta lea čadnojuvvon sámiid guovdu dan geažil go lea álgoálbmot.
- Nannoseappot báikkálaš mielde mearrideapmi boraspirehálddašeamis.
 - Báikkálaš máhttu galgá deattuhuvvot čielgaseabbo vuogi mielde, sihke go guoská hálddašeapmái ja dutkamii.
- Láhčit diliid nu ahte Sámedikki ovddasteddjiin regionála boraspirelávdegottiin lea ovttagaslaš máhttovođđu sámi ealáhusaid ja sámi servodatovddideami birra.
 - Gaskkustit Sámedikki boraspirepolitihka lávdegottiide.
- Váikkuhit dasa ahte bivdosearvvit ja ámmátlaš bivdosearvvit geavahuvvojit árrjalaččat vai buorebut lihkestuvvet njeaidit návddiid mat vaháguhttet.
 - Váldit oktavuoda Birasgáhttentdepartemeanttain dainna áigumušain ahte bivdoserviide sihkkarastojuvvojit buorit ekonomalaš eavttut.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Vahátlogut sárvadoalus ja boazodoalu geahppánit.

Doarjja vuodđoealáhusaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Doarjagat vuodđoealáhusaid	7 830	8 000	8 100	8 100	0	0,0 %
Submi		7 830	8 000	8 100	8 100	0	0,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gusket dat njuolggadusat mat leat vuodđoealáhusdoarjaga várás.

11.3 Geasuheaddji báikegottit

Tabella 11.3 Čoahkketabealla - geasuheaddji báikegottit

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Ealáhuseallin ja fitnodatovddideapmi	3 201	7 000	6 400	7 000	600	9,4 %
Submi		3 201	7 000	6 400	7 000	600	9,4 %

Analysat čájehit ahte sámi báikegottiin lea olmmošlohku njedjan mánggaid jagiid. Sámedikki ulbmilin lea buoridit geasuheami sámi báikegottiide. Telemarksforskning lea meroštallan ahte geasuheapmi lea báikkálaš bealli mii váikkuha fárremii muhtun báikái, juogo danne go báiki geasuha ealáhusaid dahje gussiid maid bokte bohtet lasi bargosajit ja olbmot fárrejit báikái, dahje báiki geasuha ássanbáikin sorjjakeahhtá bargosadjeovddideamis.

Mihttomearri:

- Geasuheaddji ja ealli sámi báikegottit main leat mánggalágan priváhta ealáhusat.

Oassemihttomearri 1:

- Mánggabealat ealáhusat ja geasuheaddji bargosajit goappašiid sohkabeliid várás sámi guovlluin.

Strategiija dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Nuppástuhttimat ja innovašuvnnat mat nannejit priváhta ealáhusaid.
 - Váikkuhit daid ovddidandoaibmabijuid ja investeremiid ruhtadeapmái mat váikkuhit mealgat fitnodatovddideapmái.
 - Váikkuhit ovtasbargoprošeavttaid ja lámhči doaibmabijuid ruhtadeapmái mat váikkuhit fitnodat- ja ealáhusovddideapmi.
- Vuolggahit ja čuovvolit ovtasbarggu eará ovddidanorganisašuvnnaiguin.
 - Innovašuvdna Norga lea stuorra ja deatalaš váikkuhangaskaoapmeaktevra sámi guovlluin. Sámediggi áigu árrjalaččat čuovvut ovtasbargošiehtadusa mii lea Innovašuvdna Norggain.
 - SIVA lea váikkuhangaskaoapmeaktevra mii investere industriija ja innovašuvdnaprošeavttain. Sámediggi áigu viidáseappot ovddidit gulahallama SIVA:in oažžun dihte eanet investeremiid sámi guovlluin ja eanet birrasiid mat váikkuhit gelbbolašvuodabargosajiid.
 - Fylkkagielddat ožžot jahkásaččat juolludusaid gielda- ja guovlodepartemeanttas maiguin lámhčit regionála ovddideami. Sámediggi áigu árrjalaččat čuovvut válljejuvnon dihto fylkkagielddaid regionála ovddidanprográmmaid, ja dasto ovtasbargošiehtadusaid.
- Nannet oktavuoda ja ovtasbarggu ealáhusaiguin.
 - Nannet birrasa, servviid ja organisašuvnnaid mat árrjalaččat váikkuhit ovdáneami sámi guovlluin, maiddá ealáhusgárddiid, ovddidanservviid, gelbbolašvuoda birrasiid jna.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Priváhta fitnodagat lassánit.

- Šaddá eanet barggolašvuohta bálvalusealáhusain ja smávvaindustriijas.
- Šaddet mánggalágan ealáhusat ja geasuheadji bargosajit goappašiid sohkabeliid várás sámi guovlluin.
- Šaddet eanet gelbbolašvuođa bargosajit nuoraid várás.

Oassemihttomearri 2:

- Dat go olbmot eanet fárrejit sámi guovlluide váikkuhit ealli báikegottiid.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Ovttasdoaibmat gielddaiguin ja muittuhit mii lea gielddaid ovddasvástádus ealáhusaid ja kultuvrra ovddideamis.
 - Čađahit gulahallančoahkkimiid dihto gielddaiguin deaivadan dihte ealáhusaiguin, gelbbolašvuođabirrasaiguin ja gielddaiguin ja juohkin dihte dieđuid Sámedikki váikkuhangaskaomiid birra.
 - Dahkat rámmašiehtadusat gitta golmma ovddasmannigielddain nannen dihte ealáhusaid ovddideami sámi giela, kultuvrra ja árbevieruid vuođul.
 - Bisuhit ovttasbarggu Gielddaid Guovddášlihtuin ja váikkuhit gielddaid ánggiruššama ealáhusovddideamiin sámi guovlluin.
- Árrjalaččat váikkuhit gelbbolašvuođa bargosajiid ásaheami.
 - Doarjja máhttodivdna fitnodagaide mat rekrutterejit erenoamážit nuoraid.

Galgá váikkuhit:

- Buori álbmotovdáneami.

Doarjja ealáhusaide ja fitnodatovddideapmái

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Ealáhuseallin ja fitnodatovddideapmi a)	3 201	7 000	6 400	7 000	600	9,4 %
Submi		3 201	7 000	6 400	7 000	600	9,4 %

a) Ohcanvuđot doarjagat. Ortnet gohčoduvvui ovdal mánggabealat ealáhuseallin

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gusket ealáhus- ja fitnodatovddidandoarjaga njuolggadusat.

11.4 Kulturealáhusat

Tabealla 11.4 Čoahkketabealla - kulturealáhusat

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Duodjeealáhusa ovddideapmi ja rekrutteren dasa	2 500	2 500	2 500	2 578	78	3,1 %
	Duodjeinstituhtta	2 165	2 232	2 382	2 856	474	19,9 %
	Gealbovuđot kulturealáhusa ovddideapmi	45	800	800	2 750	1 950	243,8 %
	Duoji ealáhusšiehtadus	8 258	9 400	9 400	9 400	0	0,0 %
Submi		12 968	14 932	15 082	17 584	2 502	16,6 %

Sámi kulturealáhusas leat stuorra vejolašvuodát šaddat daid deataleamos sámi ealáhusaid gaskii boahtteáiggis. Analysat čájehit ahte kulturealáhusat sámi guovlluin leat lassánan johtileappot manjimuš 10 jagiin dan ektui go Norggas ja Davvi-Norggas muđui. Danne lea dát deatalaš vuoruheapmi Sámedikkis, ja lea 2013:s almmuhan sierra doaibmaplána sámi kulturealáhusa várás, seammás go viiddis áŋgiruššan duoji oktavuodas doalahuvvo.

Sámedikki meroštallama mielde leat kulturealáhusat priváhta fitnodagat mat ovddidit ja vuvdet kultuvrralaš buktagiid nugo dávviriid ja bálvalusaid (omd. arkitektuvra, design, doaimmaheadji ja hutkkálaš dáidaga, dáiddaduoji). Duodjeealáhus lea deatalaš oassi dán ealáhusas guhkes árbevieruiguin sámi servodagas. Kulturvuđot ealáhus lea dakkár ealáhus mas kulturoasit leat guovddáš oassin doaimmas (omd: mátkeealáhus, smávvebiebmobuvttadeapmi, events).

Mihttomearri:

- Eanet bargosajit sámi dáidda- ja kulturvuđot ealáhusas.

Oassemihttomearri 1:

- Gánnáhahti kulturealáhusfitnodagat.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Ovdánahttit gánnáhahttivuodá kultur- ja kulturvuđot ealáhusain.
 - Sámi kultuvrra vuodul lea vejolaš háhkat árvvuid. Sámediggi joatká kulturealáhusprošeavttain buvttaovddideami, ođđaháhkama ja fierpmádathuksema deattuhemiin sámi kulturealáhusa siskkobealde.
 - Ovddidanprográmma ásahuvvon kulturealáhusaktevrraide main lea gánnáhahti vejolašvuodta nátionála dásis ja riikkaidgaskasaččat.
 - Lávgadeappot bargat ovtas sámi gielddaiguin ja deattuhit erenoamážit kultuvrra, ealáhusa ja ealáhushtkama.
 - Ovtasbargguin eará váikkuhangaskaoapmeapparáhtain sámi servodagas áigu Sámediggi bargat dan ala ahte čuvget kulturealáhusa deatalaš ealáhusgeaidnun sámiide.

- Bargat dan ala ahte fállat sámi kulturaktevrraide mat ožžot almmolaš doarjaga govdadet gelbbolašvuodabáhka mas lea mielde ásahanveahkki, fitnodatovddideapmi, mentorortnet jna.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Buvttaovddideapmi, ođđaháhkkan ja fierpmádathuksen láchčojuvvo sámi kulturealáhusa siskkobealde.
- Šaddet eanet gánnáhahti kulturealáhusfitnodagat.
- Juksat ođđa márkaniid nationála dásis ja riikkaidgaskaččat sámi buktagiiguin.

Oasseihttomearri 2:

- Kulturealáhus gelbbolašvuoda vuodul.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Buoridit ámmátlašvuoda ja gelbbolašvuoda sámi kulturealáhusain.
 - Sámediggi álggaha gelbbolašvuoda buoridanprošeavtta sámi kulturealáhusaktevrraid várás mii galgá váikkuhit buoret ámmátlašvuoda ja gávppálašvuoda sámi kulturealáhussuorggis.
 - Gelbbolašvuodaovddidanprošeavtta bokte ásahuvvojit regionála kulturealáhusfierpmádagat 2014:s.
 - Álggahit ovdaoahpu sámi kulturealáhusa ja álgoálbmotkultuvrra gávppálašvuoda birra.
 - Lágidit jahkásaččat konferánssa sámi kulturealáhusa birra ja dan várás.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Čađahuvvojit 3 čoagganeami golmma sierra guovllus gelbbolašvuodabuorideami ja fierpmádathuksema birra..
- 15 kulturealáhusaktevrra leat vuolláičállán šiehtadusa gánnáhahttivuoda ovddideamis ja ámmátlašvuoda buorideamis prošeavtta bokte.
- Šaddet buorit deaivvadanbáikkid sámi kulturealáhusaktevrraid várás.

Oasseihttomearri 3:

- Eanet vuovdit iežas duddjon duoji ja eará dáidda- ja kulturbuktagiid.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Nannet ovddidanbarggu duodjeealáhusa siskkobealde.
 - Njuolggá doarjaga bokte ruhtadit ja ovddidit Duodjeinstituhta.
 - Váikkuhit ahte ásahuvvojit, ruhtaduvvojit ja ovddiduvvojit bagadusvirggit ja regionála ovddidanprošeakta mii váikkuha duoji viidáseappot ovddideami ealáhussan.
- Nannet rekrutterema duodjeealáhussii.
 - Ruhtadit oahpahuskantuvrra fidnooahppiortnega.
- Ovddidit ealáhusšiehtadusa instrumeantan duoji ovddideapmái ealáhussan.
 - Ealáhusšiehtadussii gullet ollu váikkuhangaskaoomit, doaibmabijut ja ortnegat maid birra šiehtaduvvo Sámedikki ja duoji ealáhusorganisašuvnnaid gaskka.

Galgá váikkuhit:

- Eanet gánnáhahttivuođa duojis.
- Buoret gávpejođu ieš duddjon duojis.
- Rekrutterema duodjeealáhussii nu ahte leat gitta 10 fidnooahppi duodjeealáhusas.

Doarjja duodjeealáhusa ovddideapmái ja dasa rekrutteremii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
41020	Duodjeinstituhtta	a)	1 000	1 000	1 000	1 031	31	3,1 %
41020	Boazodoalu oahpahuskantuvra	a)	1 500	1 500	1 500	1 547	47	3,1 %
Submi			2 500	2 500	2 500	2 578	78	3,1 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Duodjeinstituhtta.
- Boazodoalu oahpahuskantuvra.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gusket duodjeealáhusa ovddidan- ja rekrutteren doarjjanjuolggadusat.

Doarjja Duodjeinstituhtii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
41030	Duodjeinstituhtta	a)	2165	2 232	2 382	2 856	474	19,9 %
Submi			2 165	2 232	2 382	2 856	474	19,9 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Duodjeinstituhtta.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gusket Duodjeinstituhta doarjjanjuolggadusat.

Gealbovuđot kulturealáhusa ovddideapmi

(1000 ru)

	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Gánnáhahtti kulturealáhusaid ovddideapmi	a)	45	800	800	1 400	600	75,0 %
	Gealbovuđot kulturealáhusa ovddideapmi	a)	0	0	0	1 350	1 350	-
Submi			45	800	800	2 750	1 950	243,8 %

a) Prošeakta iežamet háldus

Duoji ealáhussiehtadus

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
41050	Doaibmadoarjja - Ohcanvuđot doarjagat	2 533	3 600	3 600	2 700	-900	-25,0 %
41051	Investeren- ja ovddidandoarjja - Ohcanvuđot doarjagat	3 637	3 000	3 000	4 100	1 100	36,7 %
41052	Duodjestipeanda - Ohcanvuđot doarjagat	120	200	200	200	0	0,0 %
41053	Čálgoortnegat - Ohcanvuđot doarjagat	83	60	60	100	40	66,7 %
41054	Gealbodoaibmabijut - Ohcanvuđot doarjagat	0	330	330	0	-330	-100,0 %
41055	Doaibmabijut mat buoridit vuovdima - Ohcanvuđot doarjagat	200	550	550	350	-200	-36,4 %
41056	Duojáriid Ealáhus Searvi - Njuolggodoarjagat	468	468	468	600	132	28,2 %
41057	Sámiid Duodji OS - Njuolggodoarjagat	1 092	1 092	1 092	1 250	158	14,5 %
41058	Faga- ja ekonomijjalávdegoddi - prošeakta iežamet hálddus	125	100	100	100	0	0,0 %
Submi		8 258	9 400	9 400	9 400	0	0,0 %

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gusket ortnegiid njuolggadusat mas leat duoji ealáhussiehtadusa vuolde.

11.5 Árvoháhkkan ja ođđaásaheamit

Tabealla 11.5 Čoahkketabealla - árvoháhkkan ja ođđaásaheamit

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Árvoháhkkan ja ođđaásaheamit	-631	4 500	4 500	4 000	-500	-11,1 %
	Gelbbolašvuoda buorideapmi ja čuovvleapmi	131	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi		-500	5 500	5 500	5 000	-500	-9,1 %

Ásahandávjodat sámi guovlluin lea unni. Analysat čájejit ahte ođđa registrerejuvvon fitnodagaid lohku lea njiedjan maŋimus jagiin nugo muđui ge riikkas lea njiedjan. Árvoháhkkan ja innovašuvnnat leat álo vuodđooasit buot ealáhusaidda ovddideamis. Ođđa doaimmaid ásaheapmi eaktuda sihke fágalaš gelbbolašvuoda ja ásahangelbbolašvuoda.

Sámi mátkeealáhus lea dakkár mátkeealáhus mas sámi kulturoasit leat guovddážis fitnodaga doaimmas. Meahcceealáhusan oaivvilduvvo sáivaguollebivdduin, smávvafođđobivdduin ávkkástallan, meahcsemurjiiguin, urtasiiguin ja guobbariiguin ávkkástallan, meahccešattuid kultiveren, guollejávrriid kultiveren, sálaiguin ja debbuiguin ávkkástallan, manne- ja uvjačoaggin, ráhkadanávdnasiid viežžan meahcis duodjái, ovdamearkka dihte báhkiid ja eará muorraávdnasiid viežžan meahcis. Lotnolasealáhusan meroštallojuvvojit vuodđoealáhusaid ja ealáhusaid gaskasaš lotnolasat mat čatnasit vuodđoealáhusaide.

Sámediggi lea 2008 rájes ožžon ruđaid ráđđehusas ángiruššat árvoháhkamiin lotnolasealáhusain ja sámi mátkeealáhusas. Sámediggi dieđiha ruđaid geavaheamis jahkedieđáhusas.

Mihttomearri:

- Ásahandávjodat, innovašuvdna ja árvoháhkkan sámi mátkeealáhusain buorránit.

Oassemihttomearri 1:

- Eanet ođđahutkan, atnanuššan ja ođasmahttin ealáhusaid gaskkas.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit ovddidandoaibmabijuid ruhtadeami ođđahutkama ja innovašuvnna várás ealáhuseallimis.
 - Álggahanstipeanda doaimmaid ovddideapmái ja ásaheapmái lotnolasealáhusaid ja meahcceealáhusaid ja sámi mátkeealáhusaid siskkobealde, ja dasto ásaheapmái sámi kulturealáhusa siskkobealde.
 - Doaibmabijut mat addet viidáseappot nállašuhhtima báikkálaččat ja addet sámi guovlluid ráhkanávdnasiidda buoret gávpejođu.
 - Sámi mátkeealáhusfitnodagaid ja vásihusvuđot mátkeealáhusdoaimmaid ovddideapmi, man oktavuođas eaktivuohta ja jáhkehahttivuohta leat fokusis.
 - Váikkuhit árrjalaččat proševtta Sámi mátkeealáhusat ruhtadeapmái ja čuovvoleapmái.

Galgá váikkuhit:

- Eanet ođđaásahemiid.
- Govddit buvttaviidodat.
- Sámi mátkeealáhusbuktagiid maid lea álki fitnet márkanis.

Oassemihttomearri 2:

- Eanet FoU-doaibma sámi guovlluid ealáhuseallimis.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Movttiidahttit ovddidanbirrasiid sámi guovlluin árrjalaččat geavahit eanet FoU-doaibma.
 - Čuovvolit fágalaš foruma ja ovddidanforuma rávan Sámedikki bargui oažžut eanet árvoháhkama meahcceealáhusain, lotnolasealáhusain ja sámi mátkeealáhusain.

- Ovttasbargu relevánta máhtto- ja dutkanbirrasiguin eanet FoU-doaimma birra ealáhuseallimis.

Galgá váikkuhit:

- Eanet FoU–doaimma ealáhuseallimis.
- Eanet árvoháhkama meahcceealáhusain, lotnolasealáhusain ja sámi mátkeealáhusain.
- Árijalaš ovddidanbirrasa sámi guovlluin.

Oassemihttomearri 3:

- Eanet ođđaásaheamit ja eanet ealáhushutkan.

Strategiijat:

- Ovdánahttit gánnáhahttivuođa ja ámmátlašvuođa ásahanoahpahusa ja oahpahusdoaimbajuid bokte dáláš fitnodagain.
 - Álggahit ásahanoahpahusa ja oahpahusdoaimbajuid dáláš fitnodagain.
- Ovdánahttit ealáhushutkama sámi nuoraid gaskkas.
 - Ovttasbargu Nuorra Ealáhushutkamiin ja vástesaš fokus ealáhushutkamii skuvllas.
- Fokus nissonolbmuid ealáhushutkamii.
 - Álggahit jođiheaddjiovddidanprográmma sámi nissonolbmuid várás.

Galgá váikkuhit:

- Eanet ásahandávjodaga.
- Buoret gelbbolašvuođa ásaheddjiid ja fitnodagaid gaskkas.
- Eanet nuoraidfitnodagaid sámiguoskevaš gávpejurdagiiguin.

Doarjja árvoháhkamii ja ođđaásahemiide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Árvoháhkkan ja ođđaásaheamit a)	-631	4 500	4 500	4 000	-500	-11,1 %
Submi		-631	4 500	4 500	4 000	-500	-11,1 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket doarjjanjuolggadusat árvoháhkama ja ođđaásahemiid várás.

Gelbbolašvuođa buorideapmi ja čuovvleapmi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
42020	Gelbbolašvuođa buorideapmi ja čuovvleapmi a)	131	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi		131	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %

a) Prošeakta iežamet hálldus

11.6 Ealáhusovddidandoarjaga doaibmaguovlu (SED-guovlu)

2011 Guovdageaidnu	2022 Davvesiida, čuovvovaš vuodđobiirret
2012 Áltá, čuovvovaš vuodđobiirret:	0103 Dáigevuotna
0101 Stierdná	0104 Gihppovuotna
0102 Sievju	0105 Dorskkášvuotna/Beahkkervuotna
0103 Uhcça Liidnevuotna	0106 Davvesiida
0104 Stuora Liidnevuotna	0107 Idjavuotna
0105 Gámavuotna	0108 Irgevuotna/Áttamvuotna
0106 Fielvuotna	0109 Lagesvuonbahta/Gussanjárga
0107 Nyvoll	0110 Šeste (Čiesti)/Godviknes
0108 (Stuora) Girenjárga	0111 Váttesbákt-seaibbuš
0110 Latni	0112 Gappatvárri
0201 Lákkonjárgeahči	0113 Eretoaivvit
0202 Dáhppeluokta/Vuojatluokta (Rivargohppi)	0114 Vuonjalrásšá
0203 Lákkovuonbahta	2023 Gárgaviika
0204 Dálbmeluokta	2025 Deatnu
0205 Vasbotnelv	2027 Unjárga
2014 Láhppi	2030 Máttá-Várjät, čuovvovaš vuodđobiirret:
2017 Fálesnuorri	0101 Buodgáibeaski
2018 Muosat, čuovvovaš vuodđobiirret	0102 Reais(a)vuonna
0119 Muorral(vuotna)	0103 Spurvnes /Sállam
0120 Vuotkevuotna (Uhcça-vuonaš)	0104 Njávdam
0121 Muotki	0402 Lávvonjárga
0122 Gunnarnes	0403 Juranjohka
0123 Tufjord	0404 Ruovdevuonna
0124 Fávle-lžžát	0405 Vuorjám(johka)
2019 Nordkapp, fólgende grunnkretser:	0503 Čoalbmejávri
0113 Oarjjábealli-Vuotnabađaguovlu	0504 Máiddet/Skrotnes
0114 Nuortaváhkeguovlu	0505 Bajit Báhcceveadji
0115 Goaskinvákke - Ráktionjár-guovlu	1902 Romsa, čuovvovaš vuodđobiirret:
0117 Skuohttanjárga	3301 Čie(k)ŋalluokta
0118 Mannskarvik-Reaipáhki (Ráiváhki)	3302 Leaibedievvá
0119 Spierttanjárga (Spierta)	3303 Moskaluokta
0200 Geaissavearra	3304 Moskavuovdi
0201 Geaissavearra	3305 Rivnnje/Vuotnasiida
0202 Kniskkárnjárga	3306 Suortu (davit/siskit)
0203 Duvavuotna (Irivuotna)	3307 Várpenjárga
0204 Magerøystua	3308 Su(o)rgomohkki
0205 Finnvik	3309 Guohcavuopmi
0206 Váttavuotna (Váttavuonaneret)	3310 Ullsfjordmoane -
Bygda sarnes	1913 Skánit
2020 Porsáŋgu	1919 Rivttát
2021 Kárašjohka	1920 Loabát

1923 Siellat

1925 Ráisavuotna, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0101 Gumpedallá
- 0102 Øvre Bakkejord
- 0103 Skuoddovuovdi
- 0104 Smørsgård
- 0201 Lurrušaorda/Ráb-oassa
- 0207 Boazojohka
- 0208 Áisajávri

1933 Báhcčavuotna

1936 Gálsá

1938 Ivgu

1939 Omasvuotna

1940 Gáivuotna

1941 Skiervá

1942 Ráisa

1943 Návuotna

1805 Nárviika, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0102 Hearjjak
- 0109 Áravuopmi
- 0110 Jogasiida/Eanosiida
- 0111 Luodnegohpie

1849 Hábmmer, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0116 Strávnjunnie
- 0117 Vædtja (Veaggovárri)
- 0118 Jávresoalgge
- 0119 Grensefjellene – Rádjevárit

1850 Divtasvuodna

1853 Evenášši, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0109 Evenáššmárku
- 0110 Gállogieddi
- 0111 Leairusáide/Osmárkku
- 0114 Leangáviika/ Duorgga (Snubba)
- 0117 Veaggo

Lassin geográfalaš doaibmaguvlui sáhtta doarjja addojuvvot ealáhusovdáneapmái dáidda:

- sámi kultuvrralaš ealáhusaide miehtá riikka
- lassiealáhusaide boazodoalus

12 Regionálaovddideapmi

Sámediggi bargá diliid láchčimiin nu ahte sámi álbmogis alddis, ja iežas eavttuid vuodul galgá leat vejolašvuohta ovddidit iežas servodaga, giela ja kultuvrra buoremus vuogi mielde. Dán ovddasvástádusa ii galgga Sámediggi okto guoddit, iige sáhte dahje áiggu ge okto guoddit dan ovddasvástádusa.

Danne lea Sámediggi dahkan ovttasbargošiehtadusaid Finnmárkku fylkkagielddain, Romssa fylkkasuohkaniin, Nordlándda fylkkasuohkaniin, ja lullisámeguovllu (Nordlándda, Davvi- ja Lulli-Trøndelága ja Hedmárkku) fylkkasuohkaniiguin. Dasa lassin lea dahkkojuvvon fágašiehtadus kulturmuitosuodjalusa hárrái Opplándda fylkkasuohkaniin. 2013:s vuolláičállojuvvui ovttasbargošiehtadus Romssain. Sámediggi áigu 2014:s oččodit ovttasbargošiehtadusa Áltá suohkaniin.

Dáid šiehtadusaid čuovvoleapmi dáhpáhuvvá bušehta iešguđet fágakapihttaliid doaibmajuid bokte.

Váldomihttomearri

- Árijalaš ja ulbmilaš ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš- eiseválddiiguin nannet ja ovddidit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima.

Oassemihttomearri

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii gulahallama ja ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará relevánta aktevraiguin.

Strategiijat

- Ovttasbargošiehtadusaid buorideapmi fylkkagielddaiguin
- Ulbmillaš ja vuoruhuvvon ovttasbargošiehtadusat.
- Árijaleappo rolla gielddaid ektui.
- Ollislaš politihkka gielddaid ektui.
- Árijalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte nannet sámi giela, kultuvrra ja servodateallima
- Nannet ovttasbarggu Finnmárkkuopmodagain.
- Bargat dan ala ahte gávdnat molssaevttolaš ruhtadanvugiid infrastruktuviin guovlluin gos olbmot orrot bieđgguid.

12.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit regionálaovddideapmái

Tabealla 12.1 Čoahketabealla - regionálaovddideapmi

Akt.	Čilgehus	(1000 ru)					
		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Regionálaovddidanprošeavttat	6 163	3 000	3 000	2 500	-500	-16,7 %
Submi		6 163	3 000	3 000	2 500	-500	-16,7 %

Regionálaovddidanprošeavttat

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
45000	Regionálaovddidanprošeavttat	a) b)	6163	3 000	3 000	2 500	-500	-16,7 %
Submi			6 163	3 000	3 000	2 500	-500	-16,7 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

b) RR 2012 vuolde leat friija ruđaid rehketdoallologut

Vuoruheamit 2014:

- Ovttasbargošeavttat daid fylkkagielddaiguin maiguin Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadus.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Almmolaš organisašuvnnat.
- Priváhta organisašuvnnat.
- Fitnodagat-

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Ovttasbargošiehtadusa guovllu álbmot.

Galgá váikkuhit:

- Dahkat nu ahte oktasaš vuoruheamit nannejit ja čalmmustahttet sámi kultuvrra, giela ja servodateallima ovttasbargošiehtadusa guovllu siskkobealde.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gustojit regionálaovddideami njuolggadusat.

13 Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Váldomihttomearri:

- Álgoálbmogat mearridit iežaset ahtanuššama ja sis lea vejolašvuohta gozihit iežaset beroštumiid riikkaidgaskasaččat.

Sámediggi hálddaša prinsihpalaš oainnu ja beroštumiid mat ovddiduvvojit ja bealuštuvvojit riikkaidgaskasaš arenain. Deatalaš lea ahte álgoálbmotdimenšuvdna nationála ja riikkaidgaskasaš forain gozihuvvo, ja ahte áššit main lea mearkašupmi álgoálbmogiidda ovddiduvvojit sihke nationála dásis ja riikkaidgaskasaččat.

Rájáidrasttideaddji bargu doaibmá earret eará nationála ja riikkaidgaskasaš foraid ja arenaid ektui ON, Árktalaš ráđi ja davviguovlopolitihka, Sámi parlamentáralaš ráđi, Barents-ovttasbarggu, davviriikkalaš ovttasbarggu, ártkalaš ovttasbarggu, Interreg ja EO oktavuodas.

13.1 Váikkuhangaskaoamit sámi ovttasbargui ja riikkaidgaskasaš bargui

13.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 13.1.1 Čoahkketabealla - sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Riikkaidgaskasaš bargu	1 250	6 708	7 758	1 796	-5 962	-76,8 %
Submi		1 250	6 708	7 758	1 796	-5 962	-76,8 %

13.1.2 Hálldahusa resurssat – Vuoigatvuođaid ja riikkaidgaskasaš áššiid juogus

Vuoigatvuođaid ja riikkaidgaskasaš áššiid juhkosa bálkkát, mátkkit ja gealboloktengolut gullet kapihttalii 16 Hálldahusdási doaibmagolut.

Vuoigatvuođaid ja riikkaidgaskasaš áššiid juhkosis (VUOR) leat čuovvovaš ovddasvástádussuorggit:

- Riikkaidgaskasaš áššit.
- Riektebargu.
- Bajimuš ovddasvástádus konsultašuvdnašiehtadusas stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaska.
- Politihkkaovddideapmi sámediggeválggat.
- Juridihkalaš bagadeapmi.

Vuoigatvuodaid ja riikkaidgaskasaš áššiid juhkosis ledje 10 jahkedoaimma geavahusas 01.10.2013 nammi.

13.2 Riikkaidgaskasaš bargu

Tabella 13.2 Čoahkketabealla - riikkaidgaskasaš bargu

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Riikkaidgaskasaš doaibmabijut a)	331	570	570	0	-570	-100,0 %
	Riikkaidgaskasaš bargu	619	838	888	986	98	11,0 %
	Sámi dásseárvoorganisašuvnnat	300	300	300	310	10	3,3 %
	Ráhkaneapmi álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánsii WCIP	0	5 000	6 000	500	-5 500	-91,7 %
Submi		1 250	6 708	7 758	1 796	-5 962	-76,8 %

a) Doarjagat riikkaidgaskasaš bargui leat vuoruhuvvon kulturdoaibmabijuid vuolde

Oassemihttomearit:

- Dásseárvosaš ovttas leahkin ja ovdánanvejolašvuodát buot álbmotjoavkkuide ja goappašiid sohkabeliid várás davviguovlluin.
- Viiddis ovttasbargu sámi gaskka riikarájaid rastá.
- Sámediggi lea iešheanalís aktevra ovttasbarggus earáiguin riikkaidgaskasaš barggus.
- Riikkaidgaskasaš riekteovdáneapmi álgoálbmogiid ektui lea buorránan.

Strategiijat:

- Bargat davviriikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat ja dieinna lágiin nannet sámi iešmearrideami.
- Váikkuhit davviguovloovdideami mii nanne sámi ja eará álgoálbmotkultuvrraid ja –servodaga ovddideami.
- Doarjut sámiid Ruošša bealde sin barggus positiivvaláš ovdáneami ektui.
- Riikkaidgaskasaš ovttasbargu bokte háhkat buriid rámmaeavttuid eará álgoálbmogiid várás.

Doarjja riikkaidgaskasaš bargui

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
50000	The Norwegian Barents Secretariat in Murmansk	258	266	316	350	34	10,8 %
50100	Sámiráđđi - Norgga juogus	361	372	372	383	11	3,0 %
50200	Mama Sara Education Foundation	0	100	100	153	53	53,0 %
50300	doCip	0	100	100	100	0	0,0 %
Submi		619	838	888	986	98	11,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Organisašuvnnat mat bohtet ovdan tabeallas bajábealde.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Álgoálbmotovddasteaddjit ja eará aktevrrat riikkaidgaskasaš álgoálbmotbarggus.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Álgoálbmogiin lea vejolašvuohta árrjalaččat searvat riikkaidgaskasaččat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat riikkaidgaskasaš barggu várás.

Doarjja sámi dásseárvoorganisašuvnnaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
56300	Sámi nissonforum	a)	155	155	155	160	5	3,2 %
56400	Norgga Sáráhká	a)	145	145	145	150	5	3,4 %
Submi			300	300	300	310	10	3,3 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaoažžu ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi dásseárvoorganisašuvnnat mat oidnojit tabeallas bajábealde.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Bisuhuvvo girjás organisašuvdnaeallin ja organisašuvnnaide sihkarastojuvvo stabiila ekonomalaš vuodđu.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat sámi dásseárvoorganisašuvnnaid várás.

Álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánsa

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
51100	Ráhkaneapmi álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánsii WCIP	a)	0	5 000	6 000	500	-5 500	-91,7 %
Submi			0	5 000	6 000	500	-5 500	-91,7 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

Sámediggi áigu, Áltá 2013 konkrehta čuovvoleapmin leat mielde váikkuheamen dan ahte máilmmiviidosas koordinerenjoavku sáhtta čađahit doaimmaidis WCIP 2014 ektui. Dát mearkkaša válđoáššis dan ahte ferte doarjut GCG čállindoaimma.

14 Eará doaimbajijut

14.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit eará doaimbajijuide

Tabealla 14.1 Eará doaimbajijut

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sámedikki konferánsat	3 470	1 750	1 750	1 000	-750	-42,9 %
	Sámiide guoski statistihkka Norggas	375	375	375	375	0	0,0 %
	Bálkkašumiid ja stipeandaid juohkin	82	125	125	125	0	0,0 %
	Čielggadeamit ja árvvoštallamat	1 782	1 652	1 252	1 052	-200	-16,0 %
	Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi	0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi		5 709	4 902	4 502	3 552	-950	-21,1 %

14.2 Sámedikki konferánsat

Tabealla 14.2 Sámedikki konferánsat

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
80000	Sámedikki konferánsat	3 470	1 750	1 750	1 000	-750	-42,9 %
Submi		3 470	1 750	1 750	1 000	-750	-42,9 %

Postii gullet sierralágan konferánsat maid Sámediggi galgá lágídit 2014:s. Sámediggeráđđi mearrida lagabuidda makkár konferánsat galget lágíduvvot.

14.3 Sámiide guoski statistihkka Norggas

Tabealla 14.3 Sámiide guoski statistihkka Norggas

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
80100	Sámiide guoski statistihkka Norggas	375	375	375	375	0	0,0 %
Submi		375	375	375	375	0	0,0 %

Sámediggi lea dahkan šiehtadusa Statistihkalaš guovddášdoaimmahagain sámi guoski statistihka buvttadeamis. Ruđat mannet Sámi statistihka publikašuvnna buvttadeapmái. 350 000 ru lea sirdojuvvon kapihttalas 1500 Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta, poasta 21 Erenoamáš doaimmagolut Sámediggái ulbmila várás. Ovdal ii lean dát sierra namuhuvvon stáhtabušehtas ja 2009:s oaččui Sámediggi 300 000 ru ulbmila várás.

Šiehtadusa vuođul Statistihkalaš guovddášdoaimmahagain várre Sámediggi 375 000 ru sámi guoski statistihkaid buvttadeapmái Norggas.

14.4 Báلكkašumiid ja stipeanddaid juohkin

Tabealla 14.4 Báلكkašumiid ja stipeanddaid juohkin

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Kultur- ja valáštallanstipeanddat	82	125	125	125	0	0,0 %
Submi		82	125	125	125	0	0,0 %

Áigumuš kultur- ja valáštallanstipeanddain lea movttiidahttit sámi nuoraid searvat musihkkii, dáidagii, kultuvrii ja valáštallamii. 4 stipeandda juhkkovuojoit. Stipeanddat galget juhkkovuvvot ovttaskas olbmuide goappašiid sohka bealis. Sii geat ožžot stipeandda galget leat gaskal 16 ja 25 jagi boarrásat dan jagi go stipeanda juhkkovuvvo

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gustojit njuolggadusat kultur- ja valáštallanstipeandda várás.

14.5 Čielggadeamit ja árvvoštallamat

Tabealla 14.5 Čielggadeamit ja árvvoštallamat

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
86000	Čielggadeamit ja árvvoštallamat	1 782	1 652	1 252	1 052	-200	-16,0 %
Submi		1 782	1 652	1 252	1 052	-200	-16,0 %

Postii gullet dat čielggadusat ja árvvoštallamat maid Sámediggi dárbaša poltihkalaš barggus, maiddái strategiija vai sáhtta nannet historjjálaš rievtti guollebivdui mearrasámi guovlluin.

14.6 Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi

Tabealla 14.6 Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
86500	Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi	0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi		0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %

Sámedikki 25 jagi ávvudeami oktavuodas galgá almmuhuvvot ávvogirji 2014:s. Sámediggi bovde ávvodoaluide golggotmánu 9. b. 2014, beaivvát ala 25 jagi maŋŋágo Gonagaslaš majestehta Gonagas Ovlá rabai vuosttaš Sámedikki golggotmánu 9. b. 1989.

15 Politihkalaš dási doaibmagolut

Tabealla 15.0 Čoahkketabealla - politihkalaš dási doaibmagolut

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Politihkalaš dási doaibmagolut	24 258	22 390	22 140	22 991	851	6,9 %
	Váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjođihangotti geavahussii	a)	7182	12 283	12 283	8 076	-4 207 -
Submi		31 440	34 673	34 423	31 067	-3 356	-9,7 %

a) Ovdal dát lei eará váikkuhangaskaomiid kapihtalis

15.1 Politihkalaš dási doaibmagolut

Tabealla 15.1 Politihkalaš dási doaibmagolut

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
1010	Sámedikki dievasčoahkkin	10 422	8 919	8 919	9 136	217	2,4 %
1110	Sámedikki dievasčoahkkinjođihangoddi	2 398	2 136	2 136	2 150	14	0,7 %
1120	Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi	407	900	500	900	400	80,0 %
1310	Sámi parlamentáralaš ráđđi	546	700	700	900	200	28,6 %
1510	Sámediggeráđđi	9 565	9 000	9 000	9 000	0	0,0 %
1910	Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)	332	335	335	350	15	4,5 %
1920	Sámedikki vuorrasiidráđđi	447	250	400	400	0	0,0 %
1930	Sámedikki váiddalávdegoddi	141	150	150	155	5	3,3 %
Submi		24 258	22 390	22 140	22 991	846	3,8 %

Sámedikki dievasčoahkkin

Dán poasttas leat ruđat Sámedikki dievasčoahkkimii, fágálávdegottiide ja joavkkuide.

Sámedikki dievasčoahkkinjođihangoddi

Dievasčoahkkinjođihangotti bušehttii várrejuvvo ruhta dievasčoahkkinjođiheaddji bálkái ja dievasčoahkkinjođihangotti buhtadusaide ja mátkegoluide čoahkkindoaimmaid várás mat leat lassin dievasčoahkkimiidda. Dan lassin bisuhuvvo ortnet mas leat ruđat fágálávdegottiid geahčademiide ja gulaskuddamiidda, 600 000 ru maid dievasčoahkkinjođihangoddi hálldaša.

Sámedikki mearrádusa vuodul áššis 17/06 Njuolggadusat ruđaid geavaheapmái Sámedikkis

politiikkalaš joavkkuide, maid dievasčoahkkinjodihangoddi hálddaša, meroštallojuvvo ahte 50 000 ru manná joavkoruđaid ja opposišuvnna bargoeavttuid revisordohkkeheapmái.

Ruđain mat leat dievasčoahkkinjodihangotti várás várrejuvvo 45 000 ru buhtadussan dan lahttui ja várrelahttui maid Sámediggi lea válljen FeFo bearráigeahččanlávdegoddái.

Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi

Bearráigeahččanlávdegoddi galgá čađahit parlamentáralaš bearráigeahču ja bearráigeahččat stivrejumi dan doaimmas mii ruhtaduvvo Sámedikki bušeahta bokte. Dasa gullá maiddái bearráigeahččat Sámedikki jahkereketdoalu ja Riikkarevišuvnna vejolaš mearkkašumiid rehketdollui. Lávdegoddi sáhtá čađahit iskkademiid Sámedikki hálddahasus jus dan gávnnaha dárkun.

Bearráigeahččanlávdegoddi ovddida evttohusa Sámedikki dievasčoahkkimii dain áššiin maid dat meannuda, juogo sierra áššin dahje lávdegotti jahkediđáhusas.

Sámediggi lea dahkan rámmašiehtadusa advokáhtafitnodagain ALT advokátfirma AS bálvalusaid oastima oktavuodas Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddái. Bálvalusaide gullá earret eará veahkki ráhkadit doaibmaplánaid bearráigeahččanlávdegotti barggu várás bearráigeahččanlávdegotti njuolggadusaid vuoddu, bearráigeahččanlávdegotti áššiid čielggadeapmi ja áššeráhkkaneapmi ja veahkki diehtjuohkin- ja gulahallangažaldagain.

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR)

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea Ruota, Suoma ja Norgga sámedikkiid parlamentáralaš ovttasbargoorgána ja mas Ruošša beale sámiin lea bissovaš ovddastus. Iešguđege sámedikkiit mákset iežaset sáttagottiid goluid SPR-čoahkkimiidda searvamii ja eará ovddastussii.

Sámediggeráđđi

Poasttas máksojuvvo buhtadus presidentii ja várreprezidentii, golmma ráđđelahttui ja politiikkalaš ráđđeaddiide. Dasa lassin várrejuvvojit ruđat sierra semináraid čađaheapmái mat dollojuvvojit dievasčoahkkima áigge.

Presideantta buhtadus čuovvu ráđđehuslahtuid buhtadusa ja lea 80 % das.

Várreprezideantta buhtadus lea 80 % presideantta buhtadusas.

Sámediggeráđi eará lahtuid jahkebuhtadus lea 75 % presideantta buhtadusas.

Sámedikki nuoraidpolitiikkalaš lávdegoddi (SNPL)

SNPL ásahuvvui bistevaš orgánan 2003:s. Sámedikki nuoraidpolitiikkalaš lávdegoddi (SNPL) lea ásahuvvon nannet sámi nuoraid váikkuhanvejolašvuoda Sámedikki politiikkii. SNPL:s leat vihtta bistevaš lahtu maid Sámediggeráđđi nammada. SNPL lea ožžon bistevaš mandáhta ja organiserema Sámedikki dievasčoahkkimis.

Sámedikki vuorasiidráđđi

Sámediggeráđđi lea nammadan vuorasiidráđi áigodahkii 2012-2014, ja mearridan ráđi mandáhta. Vuorasiidráđđi lea sámediggeráđi ráđđeaddiorgána ja galgá veahkehit ráđi hábmet Sámedikki vuorasiidpolitiikka. Vuorasiidráđis lea govda geográfalaš ovddastus.

Sámedikki váiddalávdegoddi

2011:s ášahii Sámediggi Sámedikki váiddalávdegoddi doarjjaáššiid várás. Ásaheami áigumuš lea sihkkarastit ahte Sámedikki doarjjahálddašeapmi ollašuhtá hálddašanlága njuolggadusaid váiddameannudeami birra.

15.2 Váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjođihangotti geavahussii

Tabealla 15.2 Čoahkketabealla - váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjođihangotti geavahussii
(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
62000	Sámedikki politihkalaš joavkkut	3 219	3 219	3 219	3 316	97	3,0 %
62100	Opposišuvnna bargoeavttu	1 013	1 013	1 013	1 720	707	69,8 %
62200	Doarjja 2013 sámediggeválgga listtaide	0	2 200	2 200	0	-2 200	-100,0 %
62300	Sámediggeválgga 2013	0	2 900	2 900	0	-2 900	-100,0 %
55000	Sámi válдоorganisašuvnnat	2 450	2 451	2 451	2 525	74	3,0 %
56000	Doarjja organisašuvnnaide, bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sám	500	500	500	515	15	3,0 %
Submi		7 182	12 283	12 283	8 076	-4 207	-34,3 %

15.2.1 Hálldahusa resurssat – dievasčoahkkinstába

Dievasčoahkkinstába ovddasvástádussii ja bargamušaide gullá fuolahit Sámedikki parlamentáralaš doaimma. Dása gullá earret eará áššemeannudeapmi dievasčoahkkinjođihangotti ovddas, earret eará plánet fágálávdegottiid ja dievasčoahkkima čoahkkimiid, Sámedikki čoahkkinortnet ja eará njuolggadusat man vuodul áššit Sámedikkis meannuduvvojit, Sámedikki buhtadusnjuolggadusat, Sámedikki jienastuslogu hálddašeapmi oktan sisa- ja olggosčálihemiiiguin ja ohcamiiguin beassat geavahit jienastuslogu, ja Sámedikki joavko- ja opposišuvdnaruđaid juogadeapmi.

Dievasčoahkkinstábas lea maid ovddasvástádus sámediggeválgga plánemis ja čađaheamis ja ođđa sámedikki rahpamis. Dasa lassin galgá dievasčoahkkinstába doaimmahit daid váiddaáššiid meannudeami, maid Sámediggeráđđi sádde Sámedikki váiddalávdegoddi doarjjaáššiid, doaimmat čállin Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi ja fuolahit sámediggeáirasiid dárbbuid fágálávdegottiid ja dievasčoahkkima čoahkkimiid oktavuodas.

Dievasčoahkkinstába háliida birget ieš jorgalemiiguin gaskal dárogiela ja sámegiela. Danne jorgala stába dakkár dokumeantaid ieš.

Dievasčoahkkinstába hálldašii 5 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.

15.2.2 Váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjođihangotti geavahussii

Doarjja Sámedikki politihkalaš joavkkuide

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavku:

- Joavkkut Sámedikkis main lea stáhtus joavkun Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid mielde, maid Sámediggi lea mearridan 10.02.94 ja rievddan 28.11.07.

Galgá váikkuhit:

- Bures organiserejuvnon politihkalaš joavkkut Sámedikkis.

Ortnega hálddaša dievasčoahkkinjođihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjođihangoddi fápmuda válddi.

Doarjja opposišuvnna bargoeavttuide

Doarjjaoažžut ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Joavkkut Sámedikkis main lea stáhtus joavkun Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid mielde, maid Sámediggi lea mearridan 10.02.1994 ja rievddan 28.11.2007, ja mat leat meroštallan iežaset gullat opposišuvdnii.

Galgá váikkuhit:

- Buriid bargodiliid Sámedikki opposišuvdnii.

Ortnega hálddaša dievasčoahkkinjođihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjođihangoddi fápmuda válddi.

Doarjja sámi válдоorganisašuvnnaide

Sámi válдоorganisašuvdna lea riikaviidosas organisašuvdna mas leat viiddis doaimmat. Mii mearkkaša dan ahte doaimma ii leat jurddašuvvon ráddjejuvnon guvlui servodagas. Organisašuvnna lea sihke politihkalaš bargu, kulturbargu ja oahppodoaimma.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavkkut:

- Norgga sámiid riikasearvi.
- Sámiid álbmotlihttu.

Galgá:

- Sihkkarastit sámi válдоorganisašuvnnaide ruđalaš vuoddu.

Ortnega hálddaša dievasčoahkkinjođihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjođihangoddi fápmuda válddi.

Muđui gustojit sámi organisašuvnnaid njuolggadusat.

Doarjja organisašuvnnaide, bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavkkut:

- Organisašuvnna, bellodagat ja joavkkut main lea ovddastus Sámedikkis.

Galgá:

- Sihkkarastit Sámedikkis ovddastuvvon organisašuvnnaid, bellodagaid ja joavkkuid ruđalaš vuoddu.

Ortnega hálddaša dievasčoahkkinjođihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjođihangoddi fápmuda válddi.

Muđui gustojit njuolggadusat Sámedikkis ovddastuvvon organisašuvnnaid, bellodagaid ja joavkkuid doarjaga várás.

16 Hálldahusdási doaibmagolut

Tabealla 16.1 Hálldahusdási doaibmagolut

(i 1000 kr)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
	2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
Hálldahusdási doaibmagolut	94 440	98 000	98 258	103 372	5 114	5,2 %
SUBMI	94 440	98 000	98 258	103 372	5 114	5,2 %

16.1 Sámedikki hálldahus

Postii gullá:

- Sámedikki hálldahusa báلكkát, mátkkit ja gealbudeapmi.
- Hálldahusa oktasaš doaibmagolut. Dasa gullet gálvvut ja bálvalusat, viessoláigu, el-rávdnji, oppalaš investeremat ja investeremat DGT-reaidduide.
- Várrejupmi sámediggevistti bajásdoallan- ja divvungoluide.

Dát guoská Sámedikki 7 fágaossodahkii ja dievasčoahkkinstábii. Válđoassi goluin leat báلكkát ja bargiidgolut. Buohkanassii lea Sámedikkis 2013:s sullii 140 jahkedoaimma.

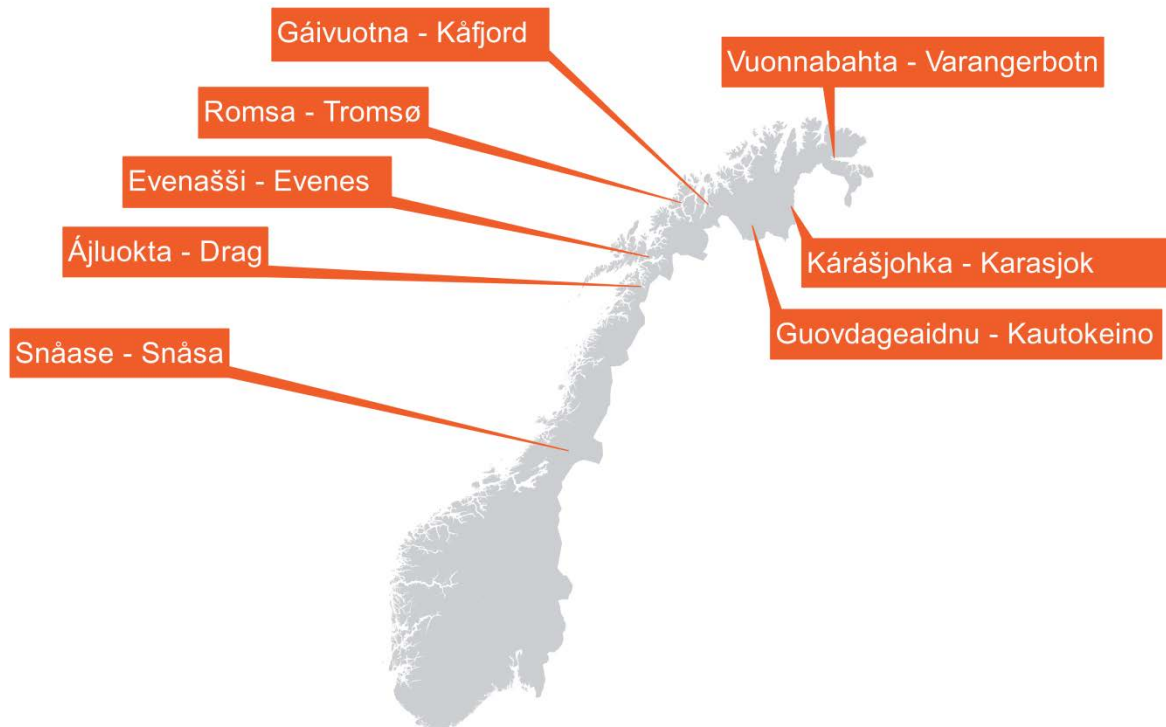
Oktiibuot juolluduvvo 103 372 000 ru hálldahusa doaibmagoluide. Bušeahhtalassáneamis lea árvoštallojuvvo 3 % báلكálassáneapmi, 2,5 % haddelassáneapmi ja kultursuorggi doarjjahálđdašeami nannen.

Sámediggi láigoha dál lanjaid Várjjat Sámi Museas Unjárgga gielddas. Gildii lea leamaš váttis skáhppot eanet areálaid visttis, ja dasa lassin dárbbasa gieldda ieš musea láigolanjaid. Fálaldagaid viežžama maŋŋá lea Sámediggi dahkan guhkesáiggi láigošiehtadusa fitnodagain Ishavsveien Forretningscenter kántorlanjaid láigoheamis. Maŋimusat cuoŋománu 1. b. 2014 leat lanjat válbmasat sisafáremii. Lassegolut ođđa láigošiehtadusa oktavuodas lea 300 000 ru.

Fárreman oktavuodas ođđa lanjaide lea dárbu háhkát ođđa stoŋpogálvvuid kantuvraide ja čoahkkilanjaide ja eará teknihkalaš reaidduid. Mii árvoštallat 700 000 ru dáid goluide.

16.1.1 Sámedikki kántormálla

Sámedikki kántormálla lea geografálaččat lávdan 8 iešguđet báikái mat leat ná:

Sámedikkis lea dan rájes go dat ásahuvvui leamaš lávdaduvvon hálddahus ja váldohálddahus lea oppaáiggi leamaš Kárášjogas. Iešguđet kantuvrrat lea deatalaš sámi guovlluin ja kantuvrrat leat, earret Kárášjogas ja Romssas, ovttas eará sámi ásahusaiguin. Dat lea veahkehan čohkket buriid fágabirrasiid ja deatalaš gealbobargosajiid mihá smávva bargomárkaniin.

Mii bidjat vuodđun ahte buot min kántorbáikkis galget bistit ja viidáseappot ovddiduvvot. Ain lea nu ahte guhkit áiggi vuollái mii háliidit ahte min kántorbáikkiin galget leat uhcimusat 10-12 bargi, vai mii fidnet movttiidahtti ja šládđjás bargobirrasa, govddit fágabirrasa, stáđđáset bargoveaga, geasuheaddji bargosajiid ja buriid bargoeavttuid bargiidasamet. Min mihtomearri lea ásahit nana ja geasuheaddji kantuvrraid mat leat sullii dán sturrosaččat buot min kántorbáikkiin.

Sámediggi lea lihkostuvvan oažžut lávdaduvvon kántormálla mas leat gealbobargosajit mat eai sorjá báikkis. Iešguđet kantuvrraide eai leat čadnojuvvon erenoamáš doaimmat dahje bargamušat. Dat mearkaša ahte buot bargit sáhttet bargat iežaset fágasuorggis vaikke man kántorbáikkis. Spiehkastahkan sáhttet virggit gáibidit čatnaseami báikái, erenoamážit merkantiila bálvalusat ja regiovdnii čadnojuvvon kulturmuitosuodjalusvirggit.

Dakkár kántormálla mas kántorbáikkis leat lávdaduvvon geografálaččat, mielddisbuktá muhtun hástalusaid máŋgga dáfus. Mii fertet earret eará bearráigeahččat ahte mis leat buorit doaimbajit mat sihkarastet buori bargobirrasa, fágabirrasa, diehtojuohkima ja buori gulahallama. Viidáseappot gilvala Sámediggi máŋgga eará sámi ja dáža ásahusain seamma bargofámuid alde. Eanaš virggit

almmuhuvvojit friijja kántorbáikeválljemiin. Manjimus golmma jagis mii leat almmuhan sullii 25 virggi mas ohccit leat beassan friijja válljet kántorbáikki. Mis eai leat leamaš hástalusat dan oktavuodas ahte rekrutteret olbmuid rabas virggiide ja kántorbáikki friijaválljen lea čájehan ahte mis lea stuorát válljenmunnii go galgt virgádit gelbbolaš ohcciid iešguđet kántorbáikkiide.

Sámedikkis leat maid hástalusat dan ektui ahte čuovvut demográfalaš ovdáneami servodagas mas erenoamážit nuorat ocalit guovddáš čoahkkebáikkiide/gávppogiidda (Oslo, Romsa, Áltá, Troandin, Bådåddjo).

Ovttasbargu lágideaddji gielddaiguin ferte ovddiduvvot vai min virggit márkanfievrriduvvojit báikkálaččat ja ahte lágideaddji gielddat sáhttet lágidit ovdamearkka dihtii láigoásodagaid ja mánáidgárdesajiid.

16.1.2 Organisašuvdnakárta

Hálddahušas leat dát ossodagat:

iešguđet ossodagaid ja juhkosiid bargamušat lea válddahušvonn fágakapihttaliin.

Lassin daidda ossodagaide ja juhkosiidda mat leat válddahušvonn fágakapihttaliin, gullet hálddahušsii:

16.1.3 Hálddahušossodat (HÁL)

Ossodagas leat njeallje juhkosa:

- Juogus DGT ja doaimma várás, mii hálddašii 6 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.

- Arkiivajuogus, mii hálldašii 7 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.
- Bargiidjuogus, mii hálldašii 8 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.
- Ekonomijajuogus, mii hálldašii 6 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.
- Bušeahhta- ja ovttahttinjuogus, mii hálldašii 5 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.

16.1.4 Gulahallanossodat (GUL)

Ossodagas leat guokte juhkosa:

- Gulahallanjuogus, mii hálldašii 9 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.
- Girjerádjojuogus, mii hálldašii 3 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.

Gulahallanjuoksis lea ovddasvástádus Sámedikki diehtujuohkin- ja gulahallandoaimmas ja sámediggeráđi geavatláš čoahkkinnláhčimis. Sámediggi oaidná dárbbu buoridit diehtujuohkima ja máhtu Sámedikki doaimmaheami ja doarjjahálldašeami birra sámi servodagas.

16.2 Elektrovnnalaš doarjjahálldašanreaidu

Okta Sámedikki stuorámus hástalusain lea dustet dan oktavuodaidváldima lassáneami maid Sámediggi lea vásihan manimus jagiid. Sámediggi áigu dán hástalusa dustet earret eará dainna lágiin ahte beavttálmahttit doarjjahálldašeami elektrovnnalaš doarjjahálldašanvuogádaga ovddidemiin. Dál čađahuvvo ollu doarjjameannudeapmi manuealla, ja dat vuogádagat mat mis leat dál, eai gulahala gaskaneaset.

Ođđa elektrovnnalaš doarjjameannudanvuogádat vuostáiválddášii ohcamiid elektrovnnalaččat. Vuogádat ferte maidái duhtadit gáibádusaid integritehtii, sihkkarastimii, dárkkisteapmái ja dieđuid ohcanvejolašvuhtii ja transakšuvnaide.

Golut oktiibuot elektrovnnalaš doarjjahálldašanvuogádaga čađaheapmái sáhttet šaddat sullii 9 000 000 - 10 000 000 golmma jagi badjel.

Áigumuš lea 2014 várás hábmet gáibáduspesifikašuvna iežamet gáibádusaid ja dárbbuid vuodul dakkár elektrovnnalaš doarjjahálldašanvuogádahkii. Dát galgá čađahuvvot siskkáldas resurssaiguin, muhto lea maid dárbu oastit bálvalusid olggobealde dán oktavuodas.

